

אנחנו כותבים
200

מערכות

2	ישראל נוכח סכסוך ממושך סא"ל (מיל) א' הראבן X
8	הקרב על תל-עזיזיאת סרן אבנר
15	דו-קרב צלפים בסטלינגרד מרשל ו' צ'ויקוב
18	האלקטרוניקה — שריון שנות ה-80 עובד ע"י סא"ל מיכאל
21	המדיניות הסובייטית במזרח התיכון רס"נ חיים
31	תבוסת מצרים בעיני הערבים סרן משה
38	פינת התותחן
41	מדור שריון „הרחוב הראשי” לויט-קולי מק-אנרי
44	ה„שדרה” כתבנית לחימה סא"ל יצחק
45	האם תחליף הרחפת את הטנק? רס"נ שמשי
48	הטנק „ליאופרד” עיבד מיכאל י'
53	התרמיל המתכלה סגן אורי
56	ידיעות שריון

העורך : סגן-אלוף צבי סיני
עוזר לעורך : אסתר גולדברשט
עורך גרפי : דוד טרטקובר
תצלום השער : חנני יעקב

מערכות

בית ההוצאה של
צבא הגנה לישראל

עורך ראשי: אל"מ גרשון ריבלין
צוות המערכת: סא"ל ל' מרחב, רס"נ, י' להט, ממ"ק א' רובינשטיין
מרכות המערכת: מ' דרורי
מדור שריון: קצין-עריכה רס"נ י' זיסקינד
„מערכות-חימוש”: קצין-עריכה רס"נ פ' עמית
„מערכות-פלס”: קצין-עריכה רס"נ א' כץ
„מערכות-ים”: קצין-עריכה רס"נ מ' שפיר
„קשר ואלקטרוניקה”: קצין-עריכה סא"ל מהנדס י' בעלישם

מדור המנויים: הקריה, רח' ב', מס' 29, טל. 256175
הודפס באמצעות משרד הביטחון — ההוצאה לאור
הדפוס החדש "בע"מ, ת"א

בתום שנתיים למלחמת ששת הימים עומדת ישראל נוכח התנגדות ערבית נמשכת להכרה בה ובפני מסע-תעמולה נרחב של הערבים ותומכיהם, המעלים טיעונים שונים לערעור צדקת עמדתנו בסכסוך. טיעונים מעין אלה הובאו לידיעת קוראינו באחדות מחוברות „מערכות" השנה.

הפעם מביאים אנו את מאמרו של סא"ל (מיל') א' הראבן, המסכם בבהירות ובהרחבה את השקפתו על ניסיונה של ישראל ביחסים עם הערבים מאז ימי שביתת-הנשק 1949 ובתחום הבין-לאומי, בודק את הסיכויים להבנה, ומציג נקודת-ראות ישראלית, שיש בה תשובות נחרצות לתמיהות הנשמעות כלפיו כיום מכיוונים שונים.

מלחמת ששת הימים ניפצה את משטר היחסים ששרר בין ישראל לשכנותיה מאז שנת 1949. מקורו של משטר זה היה בהסכמי שביתת-הנשק, שבעת חתימתם נקבעו על-ידי שני הצדדים כהסדרים ארעיים, אשר יוחלפו על-ידי חווי שלום. תכונתו העיקרית של משטר שביתת-הנשק שעמד בתוקפו במשך 18 שנה, היתה ערפול ודרמשמעיות. שביתת-הנשק שנקבעה בו היתה מצב של לא שלום ולא מלחמה; ההסדר שנחתם ב-1949 שיקף את יחסי-הכוחות המציאותיים ב-1949; הוא לא נועד ולא יכול לשקף את התמורות שחלו באיזור במשך 18 השנים הבאות. שכן מעצם ארעיותו היה משולל יכולת להסתגל למציאות המשתנה.

ב-1949 עדיין היתה בריטניה המעצמה העיקרית במזרח התיכון. כוחות בריטיים היו מוצבים בתעלת סואץ, בירדן, בעיראק, בעדן ובלוב. סודאן, כויית ועדן היו תחת שלטון בריטי; מצרים ועיראק עדיין היו ממלכות פיאודליות. בסוריה עלה בפעם הראשונה קציני-צבא לשלטון.

עיקר מאמציה של ארה"ב באותה שנה היו מכוונים להקמת ברית נאט"ו. ברה"מ זה עתה נושלה ממאחזה בצפון איראן. ההתקוממות הקומוניסטית ביוון היתה בשלב דיכוי.

באותה שנה כלל האו"ם פחות משישים מדינות-חברות. ישראל, שהתקבלה לארגון האומות ב-1949, היתה מדינה שמנתה פחות ממיליון תושבים, ושנועדו לה בקרוב הימים שנות צנע כלכלי חמור.

תוך כדי התהפוכות והתמורות שאירעו מאז 1949, התמיד ניתוק כמעט מוחלט במגע בין ישראל ושכנותיה הערביות. הצבת כוח האו"ם כמחסום בין ישראל ומצרים ב-1956, סימלה את השלמתו של הניתוק בין שני הצדדים. משני צדי המתרחס של משטר זה, של קביעות מדומה, התפתחו שתי חברות שונות, הערבית והישראלית, ללא מגע מציאותי זו עם זו.

המגע המשמעותי היחיד בין שני הצדדים במשך כל אותן תשע-עשרה שנים אירע, כאשר חצו ערבים מזויינים את קו שביתת-הנשק, על מנת להעביר לישראל הודעה שנושאה אלימות; וכאשר נאלצו יחידות צה"ל להעביר מעבר לגבול את תשובת ישראל לאותה הודעה. תוכנן העיקרי של הודעות אלה היה היעדר הסכמה, בצד הערבי, להמשך

ישראל נוכח סכסוך תמושך

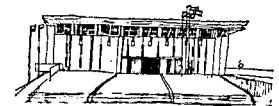
המצב הקיים; וכנגד זאת, סירובה של ישראל להסכים לאי-לימות כדרך וכאמצעי לתמורה.

כאשר הורה נאצר, במאי 1967, על פינוי כוח האו"ם וסגירת מצרי טיראן, בחר בכך לשים קץ למצב המעורפל ששרר עד כה. בעשותו זאת, בחר בעימות ישיר בין מציאות הערבים לזו של ישראל. העימות שנוצר ניפץ אשליות רבות בשני הצדדים.

סביר להניח, כי מרבית תושבי ישראל, לוא ניתן להם לבחור בין המציאות כיום, על כל האלימות הכרוכה בה, לבין החזרה למצב המעורפל ששרר עד 1967, היו בוחרים במציאות הנוכחית. לכך שתי סיבות עיקריות. ראשית, המצב הנוכחי מקנה לישראל את הממדים הנחוצים לאבטחת קיומה. שנית, העימות הנוכחי הוא מציאותי, בעוד שהמצב הקודם היה ברובו דור-משמעותי, מאחז-עיניים ומוליך שולל. דור-משמעותי היה משטר שביתת-הנשק, שנתמשך על פני שתי עשרות שנים במקום החרושים הספורים שלהם נועד במקורו. מאחז-עיניים היה מחסום האו"ם שהתימר להבטיח משטר זה. מוליכות שולל היו ההנחות לפיהן תהיה מעצמה כלשהי מסוגלת להבטיח את יציבותו של סדר זה.

עמדתה של ישראל בסכסוך, נובעת לכן, כיום, מגמילתה המוחלטת מכל מצב שיש בו משום אחיזת עיניים; ולעומת זאת, מרצונה להיצמד לתוואי המציאות בכל הנוגע לסכסוך הישראלי-ערבי, המשכו ויישובו.

לגבי ישראל מקיף הסכסוך שלושה שדות עיקריים. הראשון נוגע לדאגתה של ישראל לקיומה הלאומי. השני נוגע לנסיגה במציאות הערבית. השלישי נוגע לראייתה את תפקידיהן האפשריים של המעצמות בסכסוך. כל אחד מנושאים אלה טעון דיון לעצמו.

קיומה הלאומי של ישראל

עוצמת דאגתה של ישראל לקיומה הלאומי יש בה משום ייחוד שאין לו הקבלה בשום ארץ אחרת. ומשום כך, אולי, אין זרים יורדים תמיד לעומקה של דאגה זו. אין עם אחר בעולם שהשיג את עצמאותו 1900 שנה אחר אוברדנה, ושבמשך כל תקופה זו סבל כמיעוט מפוזר ומדוכא. אין עם אחר בתקור פתנו, אשר שימש יעד לג'נוסייד שיטתי, כזה שעבר על העם היהודי, ואשר איבד שלישי מבניו. גם לא נשכח מאתנו, שבעוד שיש מיליון יהודים נרצחו, ניהלו אותן ממשלות שיכלו להציל רבים מהם, מדיניות של סחבת יזומה.

ישראלי הקורא כיום את ספרו של ארתור ד. מורס "While Six Million Died" ("כאשר ששה מיליון נהרגו"), המתאר כיצד הלכו יהודי אירופה לטבח בעוד תכסיסי ההשחיתות של הברוקרטיה האמריקנית והבריטית — שהיו מסור-

גלות לעשות להצלתם — נמשכים, יכול להגיע רק למסקנה אחת: קיום לאומי הוא מציאותי, כל עוד בידך האמצעים המציאותיים להבטיחו. אם מותרת אתה על אמצעים אלה, הופך קיומך לקיום-על-תנאי. בבוא יום המבחן, ובהיעדר אמצעים להבטחת קיומך, תתגלגל שאלת קיומך לידיה של בירוקרטיה זרה. על יסוד מה עלינו לצפות כי בירוקרטיה כזאת תנהג בעתיד אחרת ממה שנהגה, למשל, ב-1943? אתיופיה, ספרד, פינלנד, צ'כוסלובקיה, תימן וביאפריה — חייבות לשמש לנו לקח מספיק לגבי הגורל השמור לעם שאיננו מסוגל להבטיח את קיומו בכוחותיו שלו.

המסקנה המתבקשת, לכן, בעבור דורנו היא, כי ישנה רק תורה אחת לקיום לאומי: השענות מוחלטת על יכולתנו, וזהירות-יתר מפני כל תלות באחרים בתחום ביטחוננו.

נוסף ללקח המר של העבר, קיימת המציאות הנוכחית של הסכסוך הישראלי-ערבי. ישראל היא האומה היחידה בעולם שמטרתן של הממשלות השכנות לה היא, לפחות, לשלול את עצמאותה; ואם אפשר, אף לבצע בה ג'נוסייד. צרפת הובסה בשתי מלחמות תוך שבעים שנה. גרמניה הובסה בשתי מלחמות תוך שלושים שנה. אולם מעולם לא עמד על הפרק היסול קיומן הלאומי של צרפת או גרמניה, וגם עצמאותן לא נשללה מהן.

הייחוד במצבה של ישראל הוא בכך, שנכחה עומדים אויביהם המסורבים במתכוון להכיר בעצמאותה הלאומית. משום כך לא תיתכן שום פשרה שבה מותרת ישראל על ממדים מציאותיים המבטיחים את קיומה, בעוד הערבים ממשיכים לקיים ערפול מכוון בעמדתם לגבי המשך קיומה. כל עוד קיים ערפול כזה, משתמע ממנו אי-השלמת עם קיומה של ישראל, ואיום על קיומה העלול לחזור ולהופיע בעתיד.

ממד נוסף לעוצמת דאגתה של ישראל לקיום לאומי נובע מן ההכרה כי עמים, ולוא ידידותיים, שוקדים בראש-וראשונה על האינטרס הלאומי שלהם; ובשעת משבר — ביטחונם של עמים אחרים הוא נושא לפשרה, ולאו דווקא אות לעזרה. מפרשת צ'כוסלובקיה, שנכבשה פעמיים ב-30 שנה, עולות שתי מסקנות: האחת — שהעולם שופע אהדה לקרבנות התוקפנות, אך קמצן ביותר בפעולה למענם. והשניה — שיש ראל, שלא כצ'כוסלובקיה, איננה יכולה להרשות לעצמה את המותרות של אובדן עצמאותה אפילו פעם אחת.

ניסיונה של ישראל בשעות משבר עם שתי מעצמות מערי-ביות — ארה"ב וצרפת — לימד אותה, כי יש סייגים חמורים להתחייבות ידידותית מצד מעצמה זרה, ושאף עקרון הידידות עצמו עלול להתהפך על פיו בשעת משבר. לכך יש להוסיף, כי תוקפנים נוטים לנצל מצבים מעורפלים, ודווקא במצבים כאלה מתגלים תהליכי קבלת ההחלטה במדינות המערב במלוא סרובולם.

הניסיון לימדנו אפוא, כי התחייבותה של מעצמה ידידותית קשה לתרגום בשעת משבר, ולכן אמינותה נמוכה. כשהתחייבות כזאת הופכת ל"ערבויות", שלהן צריכות להיות שותפות מספר מעצמות, גובלת היא, למעשה, באחיזת-עיניים. נתאר לעצמנו כי "ערבויות" כאלו ניתנות ב-1969, ובשנת 1979 פורץ משבר בגבולות ישראל, להם ניתנו ה"ערבויות". מי

ניסיונה של ישראל במציאות הערבית

מהו ניסיונה של ישראל לגבי המציאות הערבית?

עוד לפני מלחמת ששת הימים הכירה ישראל בכך שהחולות הנודדים של המדינות הערביות נטולים יציבות, ומשנים את צורתם עם שינוי הרוחות. המצב שנוצר בעקבות מלחמת ששת הימים רק הבלית מציאות מוכרת משכבר — שמונה הפיכות־משטר בסוריה בעשרים שנה; איחוד סוריה עם מצרים ב־1958; פירוק האיחוד כעבור שלוש שנים; ארבע הפיכות־משטר בעיראק תוך עשר שנים, ועוד לפחות שלושה ניסיונות־הפיכה שדוכאו באלימות; שלושה־ארבעה, ואולי יותר, ניסיונות־הפיכה במצרים תוך 15 שנה; מלחמת אזרחים בלבנון ב־1958, בה היתה קע"ם מעורבת בעקיפין לצד אחד מן היריבים; מלחמת אזרחים בתימן מ־1962 עד 1968, בה מעורבת קע"מ במישרין מן הצד האחד, וערב־הסעודית בעקיפין מן הצד האחר; איום צבאי של עיראק כנגד כויית ב־1961; רצח מלך ירדן ב־1951, ורצח ראש ממשלת ירדן ב־1960; השמצת מלך ירדן על־ידי הנשיא נאצר והסתה על־ידי רדיו קהיר לרציחתו של המלך; השלמה בין המלך לנשיא וחזר חלילה — מחזוריות שאירעה לפחות שש פעמים בין 1957 ל־1967. עלינו לזכור כי למרביתם של אירועים אלה לא היה כל קשר לישראל. כל מעשה או מחדל של ישראל, עד יוני 1967, לא היה בו כדי למתן אירועים אלה, או כדי לשנות את כיוונם. עם זאת, יש באירועים אלה כדי להבליט את השוני המהותי בין המשטר בישראל, שהוא דמוקרטי ויציב, לבין המשטרים הערביים, הנחונים רובם לתמורות־תוזית אלימות.

תוצאות מלחמת ששת הימים אף חרפו מצב זה, המוצא מאז את ביטויו בשני תהליכים עיקריים בעולם הערבי. הראשון כרוך בערעור הממסד השלטוני בכל שכנותיה של ישראל, והשני קשור בו באורח הדוק, ועניינו עלייתן של תנועות־מחאה פלשתינאיות לעמדה של כוח פוליטי. שני תהליכים אלה רחוקים עדיין ממיצוים ועם שניהם חייבת ישראל להתמודד בחירתה לקיום לאומי — ולשלום כאשר יבוא.

אם סמכות פוליטית מורכבת מכוח ריאלי ומהקרנתו של כוח זה כתדמית, הנה הן הכוח, והן — ללא ספק — התדמית, איבדו את אמינותם במצרים, בירדן ובסוריה, וקרוב לוודאי גם במדינות ערביות אחרות.

לדמותו של נאצר ולסמכותו נודע במשך שנים רבות מעמד של עליונות בין הערבים. במבט לאחור נראה, כי דמות זו נופחה הרבה מעבר לכוח הריאלי שיכול היה נאצר להפעיל. כאשר נופצה אגדת הכוח, התכווצה הדמות והתערערה הסמכות. בין הערבים איבד נאצר את עמדתו כבורר עליון; בין בני־עמו המצרים איבד את תדמית הגיבור, והפך להיות הרע במיעוטו. איש היוזמה הפתאומית הפך להיות מנהיג הנמצא בהתגוננות; וההתגוננות — בראש־ראשונה — לצורך המשך שלטונו.

מהי האמינות שניתן לייחס לכל הצעת הסדר שמאחוריה עומד מנהיג כמו נאצר, שסמכותו מעורערת? אף בשיא הצלחתו התבלט נאצר ביחסו להסכמים כאל אמצעי־של־שעה,

יהיה או נשיא ארה"ב, ועד כמה ירגיש עצמו קשור ל"ערבור יות" שניתנו עשור שנים לפני כן? מי יהיו השליטים בקרמלין, ומה יהיו יחסיהם עם ארה"ב? איזה ממשלות תעמודנה או בראש בריטניה וצרפת, ומה תהיה נטייתן ונכונותן, אם בכלל, להתערב במשברים זרים?

אפילו האופטימיסט ביותר שבינינו יכול, בתנאים אלה, לקוות רק לשורה ממושכת של דיונים והיועצויות, החלפת איגרות דיפלומטיות, ישיבות מועצת־הביטחון, ועידות של המעצמות הנוגעות בדבר וגינונים אחרים של הדיפלומטיה. נוהלים כאלה עשויים להתאים לרוחה של מעצמה גדולה, בטוחה במעוזה היבשתית, בעלת אוכלוסייה של 200 מיליון ויכולת "יתר־הרג" בתחום הגרעיני. הם אינם מתאימים למדינה שאוכלוסייתה מונה פחות משלושה מיליון איש, שבירתה מצויה במרחק מחצית־השעה נסיעה ממקום הנייתן של יחידות האויב הקרובות, וחמש דקות טיסה משדה־התעופה הקרוב שלו.

לפני מלחמת ששת הימים אפילו ממדים מוגבלים אלה לא עמדו לרשות ביטחונה של ישראל. בירת ישראל היתה על הגבול, ומגגו של משרד הביטחון ניתן היה לצפות אל קו שביתת־הנשק.

שיבה למצב זה איננה באה בחשבון. לא עוד יוצבו תותחים ירדניים בטווח יריה מירושלים ותל־אביב, ויחידות עיראקיות במרחק עשר דקות נסיעה מנתניה, וטנקים מצריים במרחק שעת נסיעה מבאר־שבע, תותחים מצריים בכניסה למצרי טיראן, וארטילריה סורית ברמת־הגולן.

נוכחותו של צה"ל בתעלת סואץ, על הירדן וברמת הגולן, מקנה למדינת ישראל, לראשונה מאז הקמתה, חופש מן האיום על עצם קיומה. אף שהסכסוך בינה לבין שכנותיה נמשך, לא קיומה של ישראל הוא העומד כיום במבחן, כי אם הממדים החדשים שנתווספו לביטחונה של ישראל. ממדים אלה הופכים כל מדיניות ערבית החותרת לחיסול ישראל — להזיות דמיון בלבד.

הערבים חותרים לעבר מטרה בלתי־מציאותית. אולם עובדה זו איננה מחלישה את עוצמתו של הסכסוך. הרפיה בעוצמת דאגתה של ישראל לקיומה תיתכן רק כאשר יתיגעו שכנותיה מתגובתם האלימה נגדה, וכאשר ייגמלו מכל אשליות בדבר חיסולה. תהליך כזה יתכן אך ורק אם מחסום האשליות שהיה מוצב עד 1967, יוסר גם להבא. ואם יישארו שני הצדדים במצבם עתה, בעימות ישיר ומלא זה מול מציאותו של זה.

המשטר ההאשמי שהוא הוא מגינם — חסרת ממשות היא. תהליך דומה עבר על הפלשתינאים ביחסם לנאצר. אם בעבר ראו בו מנהיג מושיע, כיום הוא יעד לחשדנות. דומה שהתהפכו היוצרות. הערבים הפלשתינאים, שבמשך 20 שנה היו בבחינת בובות-משחק בוויה הבינ-ערבית, הפכו להיות גורם פעיל, התוחם לממשלות ערב את עמדתן המדינית — ולפעמים אף הצבאית — בסכסוך עם ישראל. מצרים, סוריה וממשלות ערביות אחרות, שהעלו את הנושא הפלש-תינאי בוועידת-הפסגה ב-1964, מוצאות עצמן עתה, כעבור חמש שנים, במידה ניכרת שבאות בידי הגורם שהן עצמן סייעו בבנייתו.

הבעיה הפלשתינאית

הבעיה הפלשתינאית היא עתה, יותר מאשר אי פעם בעבר, נושא מרכזי בסכסוך הישראלי-ערבי. פתרונה של בעיה זו עשוי, להלכה, לעקור מתוך הסכסוך את מקור-המתחות העיקרי. היש אפשרות לפתרון כזה?

מנקודת-ראות ישראלית, נראית הבעיה הפלשתינאית בראש-ראשונה כבעיה ערבית, ופחות מזה — כבעיה ישראלית. לבעיה זו כבעיה ערבית שלושה ממדים: הראשון — יחסיהם של הפלשתינאים בינם לבין עצמם; השני — יחסיהם של הפלשתינאים עם ממשלות ערב; והשלישי — היחסים בין ממשלות ערב לבין עצמן ביחס לבעיה הפלשתינאית.

יחסי הפלשתינאים בינם לבין עצמם יש בהם שתי שאלות בסיסיות. השאלה הראשונה היא — היש בנמצא מסגרת-סמכות, המקובלת על רוב הפלשתינאים כמייצגתם? בתשובה לשאלה זו תלויים הסיכויים למציאת פתרון בר-קיימא לבעיה הפלשתינאית. ברור כי סמכות פלשתינאית שאינה מקובלת על מרבית הפלשתינאים, תהא משוללת יכולת לבצע את תנאיו של הסכם שאליו תגיע עם כל ממשלה, ערבית או ישראלית. יהא זה חסר תועלת, למשל, אם תנהל ישראל מו"מ עם קבוצה של מנהיגים פלשתינאים בדבר הקמת ישות פלשתינאית, בעוד אשר למנהיגים אלה אין כל סמכות מטעם בני עמם להגיע להסכם כזה, ובעוד כל הארגונים הפלשתינאיים הקיימים ממשיכים לבטא את התנגדותם האלימה למו"מ כזה.

המציאות כיום היא, כי הפלשתינאים עודם חברה מפוצלת ביותר, בגדה המערבית וברצועת עזה ישנם מנהיגים רבים ומוכרים; אולם כולם נהנים מסמכות אישית ומקומית בלבד, החורגת רק לעתים רחוקות מעבר לאזור מוגבל, או מעבר לקבוצה מוגדרת.

במדינות ערב — ובמיוחד בירדן — פעילים ארגונים פלשתינאיים רבים. בכל עת קיימים ארבעה או חמישה ארגונים גדולים למדי, ועוד כתרסר (או יותר) ארגונים קטנים. התהליך המהיר של התפצלות, התאחדות, ליכוד ופירוד, הוא אחד מן המאפיינים העיקריים של תנועה זו. יאסר ערפאת וארגון פת"ח הם כיום אולי הפופולריים מבין הארגונים. אך על אף יוקרתם הנוכחית, אין הם מהווים סמכות ייצוגית של הפלשתינאים. הפופולריות לה זכו מקורה במאבק

שניתן לבטלו ולהפירו ברגע בו מאפשר המצב תמרון המקנה יתרון טקטי. עמדה זאת אפיינה לא רק את יחסיו עם ישראל, אויבתו, כי אם בעיקר את יחסיו עם הערבים, אחיו. זכורות לכל ועידות-ליגה וועידות-פסגה ערביות, שבהן התחייב נאצר להודל מנהיגי החתרנות וההשמצה כלפי מדינות ערביות אחרות; אך לא עברו חודשים ספורים, ומצרים חזרה לסורה. בשעת מצוקה ב-1965 חתם נאצר על הסכם בג'דה, עם המלך פייצל, ובו התחייב לפנות את כוחותיו מתימן. ההסכם הקנה לנאצר את ההפוגה לה ייחל בתימן; אך התחייבותו לפנות את כוחותיו מתימן נשארה מלה מתה. כאשר פונו לבסוף כוחות מצרים מתימן, לאחר יוני 1967, היה זה בתוקף הנסיבות, ולא מכוחו של הסכם ג'דה שנשכח בינתיים. יחסיו של נאצר עם המלך חוסיין מהווים אף הם שיעור מאלף בהסכמים והפרתם לסירוגין.

חוסר אמינות זה המיוחס למלתו של נאצר, איננו פרי ראייה ישראלית זדונית. זוהי כיום תדמיתו המקובלת של נאצר בין מנהיגים ערבים, הרואים בו עדיין את מנהיגה של מצרים, הגדולה במדינות ערב — אך מתייחסים בחשדנות עמוקה לכל עמדה שהוא מציג בפניהם.

את שאלת הבחירה העומדת בפני ישראל ניתן, על כן, לסכם כלהלן: האם עליה לזוותר על הממדים הנוספים, המבטיחים עתה את קיומה, תמורת מלתו של נאצר שאמינותה נמוכה אפילו בין הערבים, ושנאצר אף איננו מואיל להפנותה אל ישראל — או שמא עליה להמתין עד שתופיע במצרים סמכות שאמינותה גבוהה, ושכוחה להפנות את דבריה ישירות לישראל?

מחוץ לישראל נשמעת לפעמים הטענה, כי נאצר או המלך חוסיין זקוקים עתה לניצחון פוליטי על ישראל. ניצחון כזה — לדברי בעלי הטענה — יחדש את סמכותם, ועם חידושה, יהיה בכוחם לעמוד מאחורי הסכם שיושג. אולם אמינותה של טענה זו נמוכה גם היא, לאור ניסיון העבר. בעבר כבר נחל נאצר פעם ניצחון פוליטי כזה שהוא מייחל לו כיום. הדבר אירע ב-1956, לאדיר מלחמת סיני. לאחר ניצחון פוליטי זה עברו עשר שנים, שבהן היה גבול ישראל — מצרים השקט שבגבולר תינו. יוקרתו של נאצר בעולם הערבי היתה באותה תקופה בפסגתה. אולם במקום לנצל יתרונות אלה לכריית חווה-שלום, ניצל אותם נאצר, מאחרי המסך הארעי של כוחות האו"מ, לבניית כוחו הצבאי לקראת ההתמודדות המכרעת. כל ניסיונותיה של ישראל, בעשור השנים בין 1957 ל-1967 להקים מגע משמעותי עם נאצר — נענו בשלילה. נראה, איפוא, כי המודד האמיתי לגבולות סמכותו של נאצר הוא סירובו העקשני לנצל סמכות זו לצורך השלום עם ישראל. זוהי סמכות הכוללת בתוכה הרשאה לשימוש באלימות, אך לא סמכות שיש בה יכולת לפחור סכסוך מתמשך.

משבר הסמכות הפוקד את ירדן — בקיעו עמוקים אף יותר מאשר במצרים. ירדן התקשתה משכבר ליישב את הסתירה הפנימית שבין המשטר ההאשמי לאוכלוסייה הפלש-תינאית; אולם בעתות רגיעה, דומה היה לפעמים כי סתירה זו מיטשטשת והולכת. מלחמת ששת הימים החזירה סתירה זו למלוא עיצומה, בהוכיחה לפלשתינאים, כי טענתו של

שאותו הם מנהלים נגד ישראל. אך כל המזהה פופולריות עם תמיכה פוליטית ממשית — איננו יורד לעומקם של יחסים פוליטיים בין הערבים ובמיוחד בין הפלשתינאים.

לפת"ח — ולארגונים פלשתינאיים אחרים — קל לזכות בהערצה בקרב הערבים, שכן מטרתם הפוליטית היתה ונשארה מנוסחת על דרך השלילה, ולזו קל להשיג הסכמה מירבית.

בזאת באים אנו לשאלה השניה הכרוכה ביחסים בין הפלשתינאים לבין עצמם: הקיימת מטרה פוליטית מוגדרת וריאלית אליה שואפים הפלשתינאים? לכך שלוש תשובות אפשריות:

1. הקמת ישות פלשתינאית עצמאית, שתגיע להסכם כולל עם ישראל ועם ממשלות ערב. — ישנם מנהיגים פלשתינאים אחדים המוכנים לאמץ לעצמם מטרה מעין זו, אך עד כה לא הצליחו להשיג את התמיכה הדרושה — לא מן הפלשתינאים עצמם ולא ממשלות ערב. אין הם מייצגים כיום את הלך-הרוח הערבי.
2. קשירת גורלם של הפלשתינאים בגורל ממלכת ירדן. — טפף רב אם דרך זו זוכה כיום לתמיכה בקרב מרבית הפלשתינאים.
3. היא זו הניתנת כיום עלי-ידי פת"ח ויתר הארגונים הפלשתינאיים, דהיינו, כי הפתרון היחיד לבעיה הפלשתינאית הוא באמצעות מאבק אלים, שמטרתו חיסול קיומה של מדינת ישראל כליל. זוהי מטרה, שלגבי ישראל איננה יכולה, כמובן, לשמש גם כנקודת מוצא למשא-ומתן. מבחינה ישראלית זוהי גם מטרה כוזבת לחלוטין, שכן תנועה המתמרת ל"שחרור לאומי" איננה יכולה להציב לה כמטרה עיקרית את חיסול עצמאותו של עם אחר. זו אחת מנקודות-התורפה העיקריות של פת"ח ויתר הארגונים הפלשתינאיים, שנוח להם לומר את אשר הם רוצים על דרך השלילה, כי רק לניסוח כזה עשויים הם להשיג הסכמה מירבית. לעומת זאת, כל הגדרה של שאיפותיהם, על דרך החיוב, מעמידה אותם מייד בסתירה לגורמים פלשתינאיים אחרים ולממשלות ערב.

ישראל גם איננה יכולה לראות את מטרתם הנוכחית של הארגונים הפלשתינאיים כמצויאותית. פעולות הטרור של ארגונים אלה הן מטורד ניכר, אבל הן לא שיבשו את החיים בישראל, ולחיי יום-יום של הישראלי הממוצע מהוות הן איום קטן בהרבה למשל, מזה של הסכסוך הגועי בארה"ב לגבי תושביה.

נראה כי משום שפת"ח ויתר הארגונים הפלשתינאיים הציבו לעצמם מטרה כוזבת, נאלצים הם גם לאמץ לעצמם את הכוזב כשיטה בהצגת הישגיהם ובדיווח עליהם. פת"ח טוען שהרג ופצע 3,694 חיילים ישראלים בין 1964 ל-1968. במציאות נהרגו 114 חיילים ישראלים בכל פעולות הטרור בתקופה זו. פת"ח טוען שהרג ופצע 750 חיילים ישראלים בדצמבר 1968 בלבד. סך-כל אבדות צה"ל בהרוגים ופצועים בכל התקריות שאירעו באותו חודש, כולל תקריות גבול עם צבאות ערבים, הגיע ל-22. פת"ח טוען שלוי אשכול ז"ל מת מפצעים שנפצע בפשיטה על דגניה, שעה שה- כל יודעים כי אשכול לקה בהתקף-לב במשרדו, ממנו מת כעבור זמן בביתו בירושלים. יאסר ערפאת עצמו טען,

כי הרמטכ"ל הקובאני נפצע בפשיטת פת"ח נגד ישראל. צבא קובה הודיע לאחר מכן כי מזה שנתיים ימים לא יצא הרמטכ"ל שלו מארצו. בראיון לטלביזיה הבריטית הודיע ערפאת כי באותו יום בו נערך הראיון הפיל פת"ח שמונה מטוסים ישראלים. שום מטוס לא הופל באותו יום.

שקרים מוגזמים וגסים כאלה משקפים סטייה כמעט פתולוגית מן המציאות — לעבר מצב של דמיון ואשליות. שקרים על הצלחות במאבק נגד ישראל הם לבטח צרי לפצעי הכבוד הערבי, אך זוהי תרופה כוזבת. השקרים מקימים מחדש מחסום של פנטזיה בין הערבים לישראל ומטבעה של פנטזיה שהיא מסלפת את הערכת המציאות. אותם מנהיגים ערבים שהקימו מחסום זה, ייאצו במרוצת הזמן להתייבש נוכח הפער הגדל שבין הצלחותיהם המדומות לבין קיומה הנמשך של ישראל. התלונות הנשמעות כבר כיום בעיתונות הערבית על גוזמאותיהם של הארגונים הפלשתינאיים מוכיחות שכבר ישנם, כנראה, ערבים הסובלים מאי-נוחות נוכח סתירה זו בין המציאות לדמיון.

יחסי הפלשתינאים עם מדינות ערב

הממד השני של הבעיה הפלשתינאית הוא זה הכרוך ביחסי הפלשתינאים עם מדינות ערב. יחסים אלה היו ונשארו בלתי-מוגדרים. האם הפלשתינאים הם עם ערבי עצמאי? אם כן, מדוע הורשו ירדן ומצרים לקיים לכיבוש טריטוריה מאוכלסת פלשתינאים בין 1948 ל-1967? ואם ככוונתן לתקן טעות זו, מה יהיה גורלה של ירדן, שרוב מניינה ובניינה של אוכלוסייתה הם הפלשתינאים? האם תיעשה ירדן רפובליקה פלשתינאית? או שמא יאמצו הפלשתינאים לעצמם זהות ירדנית, וייגמלו מזהותם הפלשתינאית? על שאלות אלה ייאצו הפלשתינאים וממשלות ערב הנוגעות בדבר לענות ביום מן הימים.

כיום, מתחלקים המשטר ההאשמי והארגונים הפלשתינאיים בריבונות בירדן. אף אחד מן הצדדים אינו נהנה מסמכות מלאה, והם מתחמקים בדרך כלל מעימות ביניהם, קרוב לוודאי משום ששניהם מכירים בנקודת-התורפה שלהם. הארגונים הפלשתינאיים מכירים בתולשתם הצבאית, ואילו המלך חוסיין חש ברפיון מעמדו הפוליטי.

אולם רשויות מקבילות — אף אם חיות הן בדוקים מאולתר — אינן מבטיחות את קיומו של סדר במדינה. הפגזת אילת עלי-ידי פת"ח באפריל 1969, היתה דוגמה למצב זה. ירדן פגיעה בעקבה יותר מאשר ישראל באילת. בגלל פגיעות זו הגיע המלך חוסיין להסדר עם פת"ח, לפיו התחייב ארגון המחבלים להימנע מביצוע פעולות באזור עקבה. פת"ח התעלם מהתחייבות זו בהחליטו מסיבות הידועות לו, להפגין את אילת דווקא ביום בו ביקר חוסיין בבית-הלבן בואשינגטון.

מצב המשטר בירדן גובל, למעשה, בתוהו-ובוהו: הוראות של רשות אחת עשויות להתבצע או שלא להתבצע עלי-ידי רשות אחרת; ושני הצדדים נפגשים זה עם זה בידיעה, כי יום אחד עשויים הם להגיע לעימות כולל ביניהם על השלטון. בעימות זה, אם וכאשר יתקיים, ייקבע עתיד היחסים בין הפלשתינאים לבין ירדן.

יחסן של מדינות ערב כלפי הבעיה הפלשתינאית

נותר הממד השלישי של הבעיה הפלשתינאית במסגרת הערבית: זה הנוגע ליחסים שבין מדינות ערב לבין עצמן בעניין זה. ערבי-הסעודית וכוויית מעניקות כיום תמיכה כספית לארגונים פלשתינאיים. היסכימו כי המלוכה הירדנית תחלף ברפובליקה סוציאליסטית פלשתינאית? הימשיך הנשיא נאצר להישאר נייטרלי במאבק בין המלך חוסיין לארגונים הפלשתינאיים, או שמא ישוב להרגלי ההסתה משכבר נגד המלך? היסכים משטר הבעת' בסוריה לעלייתם של גורמים שאינם קשורים בבעת' לשלטון בירדן? ולאחרונה: נוכח כל ההשפעות המתחרות הללו, המצויינות כולן בכסף, בנשק ובכלי חתירות, יהיו הפלשתינאים מסוגלים לקיים רצון מוגדר משלהם? או שמא ישובו הסתירות הבינ-ערביות ויטביעו את חותמן על המציאות הפלשתינאית, המפוצלת כבר כשלעצמה?

לשלושה ממדים אלה של הבעיה הפלשתינאית אין כל קשר או השלכה על יחסי ישראל-ערב. אלה הם ממדים ערביים של הבעיה, ויהא זה בבחינת יומרה מצד ישראל לבוא וליעץ אם וכיצד יש לפתורם. הדעה היחידה שיכולה ישראל להשמיע במצב הנוכחי היא, כי היא אשר יהא הפתרון לבעיה הפלשתינאית, אין הוא יכול להיות מבוסס על חיסול קיומה של ישראל. אבל אפילו יסכימו הערבים לקביעה זו, עדיין חובה עליהם למצוא פתרון לממדים הערביים של הבעיה — ורק לאחר מכן יוכל כל הסדר בין הערבים לבין ישראל, להיות מציאותי ובר-קיימא כאחד.

זוהי, אם כן, המציאות הערבית כפי שאנו רואים אותה ומתנסים בה. שני תוואיה העיקריים ניתנים לסיכום כלהלן:

1. הממסד השלטוני בארצות ערב מעורער קשות, וכתוצאה מכך מוגבלות במידה ניכרת גם נכונותו וגם יכולתו להבטיח הסדר בר-קיימא של הסכסוך עם ישראל.
2. תנועות פלשתינאיות הפכו לעובדה קיימת במדינות ערב; אך הפלשתינאים עודם מפוצלים מכדי שיוכלו להגיע להסדר בר-קיימא של בעייתם.

בממדיה העיקריים מוסיפה הבעיה להיות יותר ערבית, ופחות ישראלית.

המעצמות הגדולות בסכסוך המזה"ח

מהו התפקיד שיכולות המעצמות הגדולות למלא בסכסוך הישראלי-ערבי? למעשה, יש לדון בהקשר זה רק בשתי מעצמות גדולות, ארה"ב ובריה"מ. בריטניה היא מעצמה המסתלקת מן המזרח-התיכון, בו נותרו לה רק אינטרסים

כלכליים אחדים, בעיקר נפט. צרפת — עד התפטרות דה-גול — תימרנה להישגים בלתי-מהותיים של יוקרה, וכן להשגת יתרונות כלכליים. מבחינת הכוח הצבאי, אין בריטניה או צרפת יכולות למלא תפקיד משמעותי במלחמה במזרח התיכון. הכוח האווירי הבריטי — מבססיו בקפריסין — מסוגל אולי למלא תפקיד שולי בסכסוך כזה, ואילו צרפת אינה מסוגלת אף לכך. רק לארה"ב ולבריה"מ כוח צבאי מספיק להתערבות משמעותית בכל מלחמה ערבית-ישראלית.

בריה"מ לא התערבה במלחמת יוני 1967 בגלל שלושה גורמים עיקריים. ראשית, המשטרים במצרים ובסוריה שבהם תמכה (כלומר, בירותיהן של אותן מדינות) לא עמדו תחת איום ישיר. שנית, לבריה"מ לא היה כל רצון להסתכן בעימות עם ארה"ב באין איום ישיר על משטרים אלה; שלישית, התערבות במלחמה ערבית-ישראלית היתה מסכנת את ברה"מ בזירה אסטרטגית בלתי-נוחה, אליה מובילות דרכי-החבורה ימיות ואוויריות בלבד, הניתנות כולן לניתוק על נקלה על-ידי הצי השישי האמריקני וכוחות נאט"ו. הסגר ימי ואווירי שעשוי היה המערב להטיל על דרכים אלו, היה מעמיד את שליטי ברה"מ בפני אותן דילמות קשות נוכחן ניצבו לאחר שהציבו טילים בין-יבשתיים בקובה בשנת 1962.

שיקולים אלה, ששררו ביוני 1967, שרירים באותה מידה גם כיום. אין לבריה"מ סיבה מכרעת להסתכן במלחמה ערבית-ישראלית אם אין צה"ל צועד לעבר קהיר ודמשק. הערבים, כמוכן, היו אסירי תודה לבריה"מ לוא התערבה במלחמה והטתה בכך את מאזן המאבק הצבאי לרעת ישראל. אולם מצרים וסוריה נשארות תלויות במידה ניכרת בברה"מ גם אם זו איננה גומלת להן חסד זה. הישגיה הפוליטיים של ברה"מ הם מירביים וסיכויניה האסטרטגיים מזעריים, כל עוד נמשך המצב הנוכחי, וכל עוד אין המשטרים הערביים שבהם היא תומכת מתמוטטים. כך, באורח מוזר, יש מטרה משותפת לבריה"מ ולישראל: לשתייהן אין עניין בחידוש המלחמה. ישראל — משום שהממדים האסטרטגיים ש"לרשותה כיום מניחים את דעתה; ובריה"מ — משום שהיא חוששת כי מפלה צבאית נוספת של הערבים עלולה לאלצה להתערב, על-מנת למנוע את נפילת משטריהם.

רק לערבים יש מניע לחידוש המלחמה. אך המנהיגים הערבים יודעים, כי במשך שנים מספר — אם לא למעלה מזה — לא יאפשר להם מצבם הצבאי לפתוח במלחמה תוך סיכוי סביר לזכות במשהו. לעומת זאת, הסיכון הפנימי הכרוך במפלה נוספת הוא עצום. כך שבין שתי אפשרויות גרועות בעבורם — הסתכנות במלחמה כוללת נגד ישראל, או עימות עם גורמי אופוזיציה פנימית — עשויה האפשרות השניה להיראות כרע במיעוטו; מה גם שבידיהם כלים להתמודדות באפשרות שניה זו, שהוכיחו עצמם בעבר בהצלחה.

עד כמה שניתן לשקול באורח הגיוני, מלחמה כוללת אינה נראית איפוא קרובה. אך ההגיון, כפי שהוכח בעבר, עלול להתערער על-ידי שילוב של הערכת-מצב כוונת, אסקלציה מילולית, ופעולה מקומית בלתי-מחושבת; כל אלה יחד עלולים ליצור הידרדרות מהירה לעבר מלחמה. האם התפתחות כזו אפשרית כיום?

(המשך בעמוד 28)

הקרוב על חל-עדידיאת

סדרן אבנור

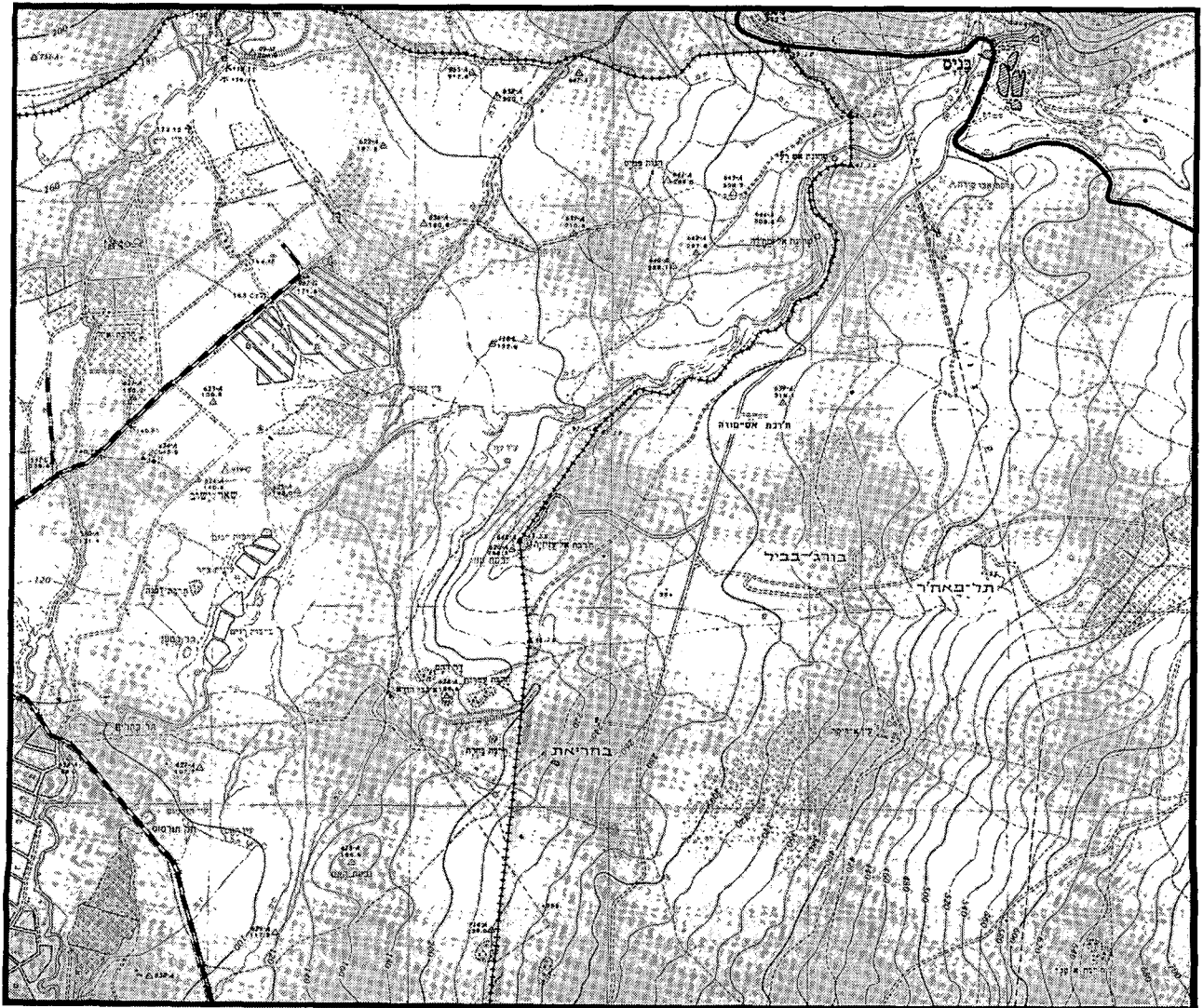
תל-עזיזאת ואז תש"ח

תל זה, שהיה אימת ישובי הגליל המזרחי, לא ירד מטורי החדשות בשנים שקדמו למלחמת ששת הימים. לא אחת הודיעו הרדיו והעיתונות כי „מתל-עזיזאת נפתחה אש על סויר צה"ל", או על „חקלאים שעבדו בשדות", או כי „עקבות מניח מוקש, שנחגלו בדרך הפטרולים שעברה למרגלות תיו המערביים של התל, הוליכו לעבר המוצב הסורי שבו”.

אך ההיסטוריה רווייה-הדמים של התל ראשיתה תשע-עשרה שנים לפני כן. במשך מרבית ימי מלחמת הקוממיות החזיק בתל, שנכבש על ידי צה"ל, מספר קטן של מגנים — נוכח התקפות חוזרות-ונשנות של הכוחות הסוריים. למרות שהסורים נעזרו בשריון ובארטילריה לא הצליחו לכבוש מידינו, ורק בהפרם את „ההפוגה השנייה” הצליחו להדוף את המגנים אל העמק.

בהסכם שביתת-הנשק בין ישראל לסוריה, שנחתם ב־20 ביולי 1949, נקבע תל-עזיזאת כשטח מפורז, וגבול שביתת-הנשק סומן מעט מזרחה לנקודה הגבוהה ביותר בתל;

מפת האיזור

צה"ל גאה ביכולתם של מפקדיו להגיב במהירות וביעילות על השינויים וההפתעות שטומן בחורבו שדה-הקרב. ואולם, אף שליכולת האילתור והתושיה נודעת חשיבות מרובה, והן אכן מאפיינות את צה"ל ביחס לצבאות אחרים, מכל מקום אין ספק, כי תכנון מדוקדק וביצוע מעולה עדיפים על כל אילתור.

לעיני מי שטייל בשעות-הלילה המאוחרות של ימי הכוננות, שקדמו למלחמת ששת הימים, בשדות אחד הישובים בגליל העליון המזרחי, נתגלתה תמונה מורזרה ביותר. חיילים חמושים בכלי-נשק וחגורי חגור, רצים בין אלומות-קש מזורות בתוך שדה השלף שזה עתה נקצר, כשסרטי-סימון לבנים מנחים את דרכם. לא היה זה „טקס קציר” נוסח צה"ל; ולמרות שכונה בפי משתתפיו בשם „קרנבל החציר”, היה המדובר בעניין רציני ביותר. בדרך זו סיים גודד „הבוקעים הראשון” של חטיבת „גולני” את סדרת אימוניו לקראת כיבוש תל-עזיזאת.

מעל פני הים, ומתמשך בכיוון צפון-מזרח — דרום-מערב לאורך למעלה מק"מ אחד. נוסף על עליונותו הטופוגרפית על השטח שמסביבו, תחום התל משלושה עברים על-ידי נחל בניאס, ועל-ידי תעלות ויובלימים.

התל הוקף בשלוש גדרות, וביניהן הונחו מוקשים. מצדו המזרחי יצאה דרך מזרח, שהתחברה לדרך-הפטרוילים הסורית, וממנה היתה הכניסה היחידה למוצב. את המוצב הקיפה חפרת-קשר עמוקה, מדופנת ומבוצרת היטב, בעלת בונקרים ואשנבי-ירי, ובה מקלט ללוחמים נגד הפגזה. הביצורים החד-זקים ביותר היו בצד המערבי של המוצב. לב היעד היה בנקודה הגבוהה ביותר, שהיא הנקודה הדרומית-מערבית, בה היו בונקר המפקדה, משרדי הפלוגה ומגורי החיילים, וכן מצדית-בטון עגולה בעלת אשנבים לכיוון דרום ומערב, שעובי קירותיה עלה על 50 ס"מ.

כוח האויב שהחזיק ביעד מנה עשרות לוחמים, ועמדו לרשותו כמויות נשק רבות ומגוונות, החל בטנק "פנצ" שהוצב דרך קבע במוצב, מרגמות בנות 82 מ"מ, תותחים נ"מ בני 20 מ"מ, מקלעים כבדים ומקלעים בינוניים, וכלה בנשק קל ובתחמושת רבה.

מייד לאחר קבלת האישור ממפקדת החטיבה לתכנן את כיבוש התל כמשימה אפשרית לגדוד, הוחל בנוהל הקרב, שבו שובצו, כאמור, תרגיל סכמטי על דגם התל, שנערך בשדות בית-הלל, וכן בדגמים נוספים באזור. בתרגיל נטלו חלק כל חיילי הגדוד.

התכנית המקורית של כיבוש היעד, שגובשה בגדוד על-ידי המג"ד סא"ל בני וסגנו רס"ן אמיר, היתה מבוססת על שתי הנחות עיקריות:

1. הפעולה תבוצע בלילה.
2. הפעולה תבוצע ברגל.

שתי הנחות אלה לא הקשו על הגדוד, שכן תורגל ואומן לפעול בלילה, ובהיותו גדוד חי"ר מעולה, לא יצרה גם ההליכה כל קושי לגביו.

בעיית ניטרולם של המוצבים הר-שכנים לתל-עזיזיאת הוטלה על-ידי החטיבה על יחידות אחרות. התכ-נית קבעה, כי הגדוד יתכנס ויערך במושב שאר-ישוב שלמרגלות התל, ומשם ינוע לזואדי שבין גבעת-האס ובין התל ובכך יאגוף את היעד מדרומו, יגיע לעורפו ויפרוץ ליעד ממזרח ומדרום בעת ובעונה אחת. והרי חלוקת כוחות הגדוד ומשי-מותיהם לפי סדר התנועה:

- כוח בפיקודו של סגן עזרא — ינווט את הגדוד למשימתו, יחסל כל התנגדות בדרך ליעד, וכן יכבוש, לפי פקודה, מצידת שמצפון-מזרח לתל.
- כוח בפיקודו של סגן איציק — יפרוץ את הגדרות שבחלקו הדרום-מערבי של היעד, ויכבוש את חלקו

בהתאם לכך פינו הסורים את כוחותיהם ממנו, אך עד מהרה שבו ונכנסו לתוכו, ומאז החזיקו בו עד מלחמת ששת הימים. חשיבותו הצבאית של התל נובעת בעיקר מעליונותו הסור-פוגרפית על האיזור שמערב לו, כלומר — על ישובי עמק החולה הצפוני, ומהיותו קרש-פיצה טבעי לאויב לכיבושם של ישובים אלה.

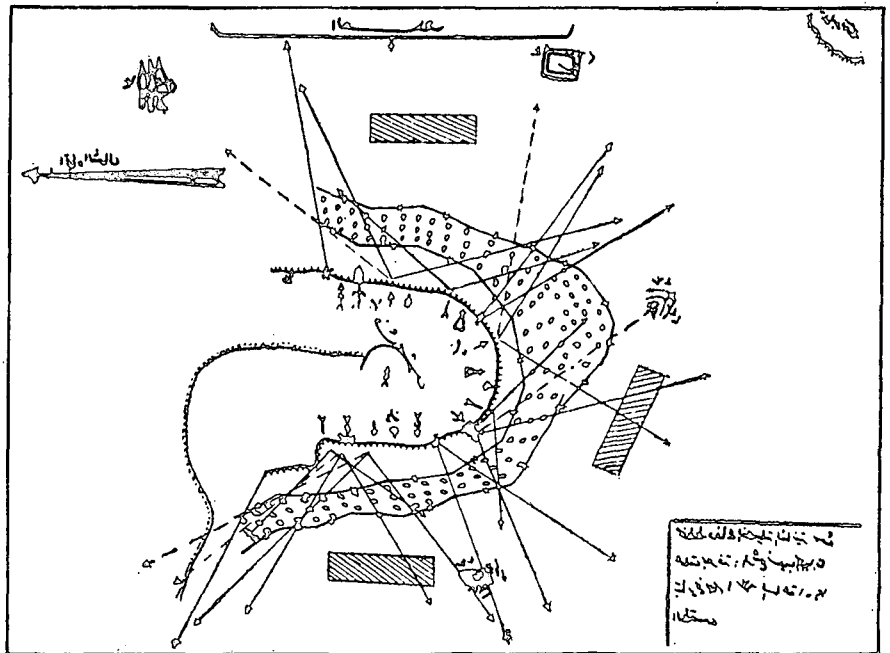
במשך 20 שנה הטריד התל את מנוחת התושבים שמערבו, ולא אחת גם ספג מנחת זרועו של צה"ל, אך תמיד שיקמו הסורים מחדש את ביצוריו.

גי' הכוננות שקדמו למלחמת ששת הימים

בשעות הערב המאוחרות של אחד מימי שישי בתקופת הכוננות במאי 1967, קיבל גדוד "הבוקעים הראשון" את הפקודה לעלות צפונה.

כבר למחרת היום יצאו מפקד הגדוד ומפקדי הפלוגות לתצפית על השטח שמעבר לגבול, ולא פסחו אף על אחד מכל מגדלי-המים בקיבוצים שבסביבה. מבין כל המוצבים הסוריים, שבחלקם היו מוכנים למפקדי הגדוד, משך את שימת-לבם דווקא תל-עזיזיאת, כמוצב הבולט בשטח. הם חשו, כי אם תפרוץ מלחמה, ואם תינתן הפקודה לעלות על רמת הגולן, ראוי הגדוד למשימה של כיבוש התל.

המוצבים הסוריים בגזרה זו, שחלקם הוקם עוד בתקופת שלטון המנדט הצרפתי בסוריה, היו ערוכים בחיפוי הדדי, כלומר, כך שכל אחד מהם יוכל להגן על משנהו או לפחות לשלוט באש על הדרכים המובילות אליו. כשניים וחצי ק"מ

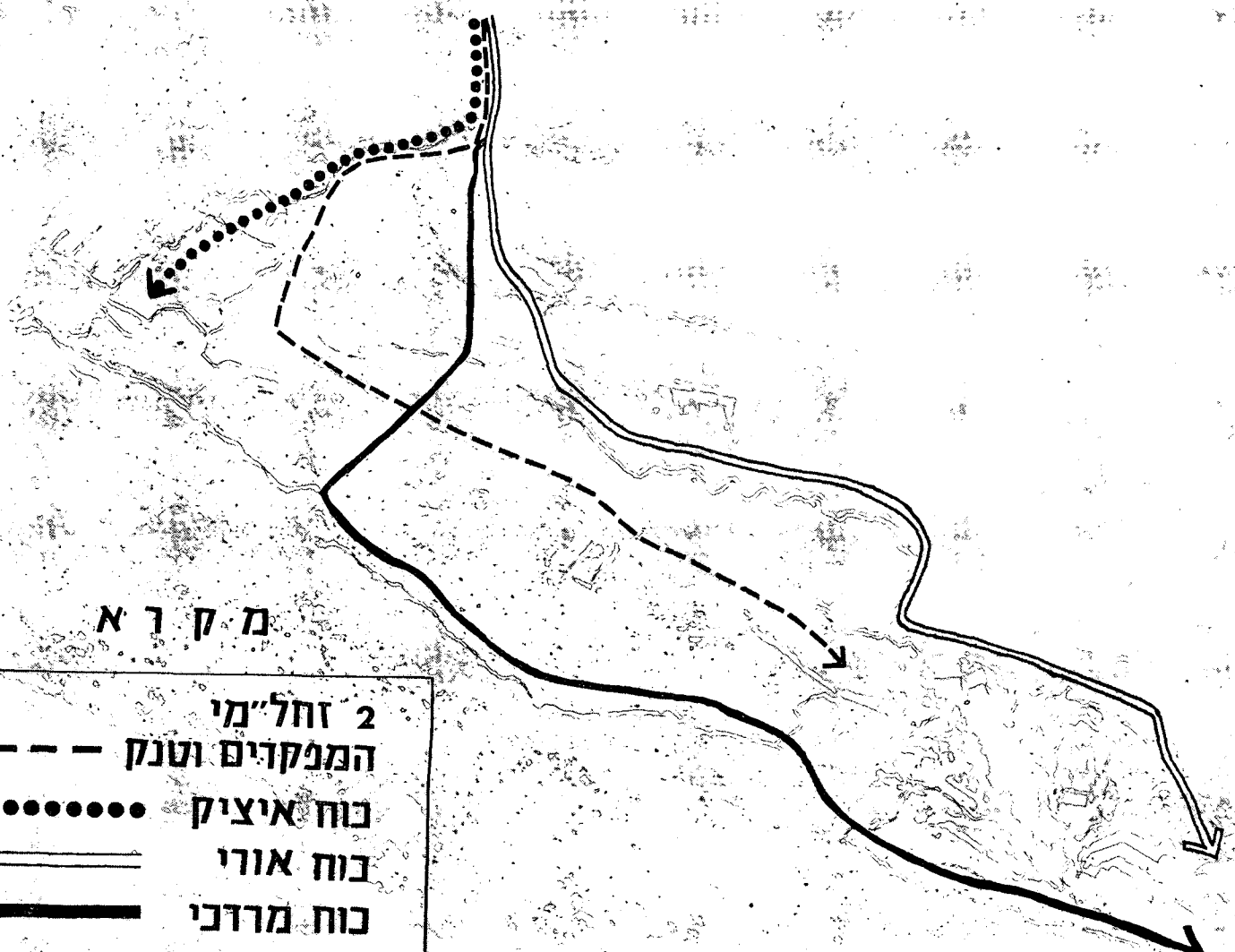
תכנית האש הסורית להגנת תל-עזיזיאת

ממזרח לתל-עזיזיאת שכן המוצב הסורי הפלוגתי תל-פאח'ר; ואילו מצפון למוצב ומדרום לו שכנו שני מוצבים מחלק-תיים: ח'רבת אס'טודה ובחריאת. יעד היה בנוי בראש התל, המתנשא לגובה כ-300 מ

מ. ק. ר. א.

- 2 זחל"מי
- המפקדים ושנק
- כוח איציק
- כוח אורי
- כוח מרדכי

הגבוה של היעד. כוח בפיקודו של סרן אורי יפרוך ליעד ממזרח ויטהר את חלקו המזרחי.

● כוח בפיקודו של סגן מרדכי — יפרוך בעקבות כוחו של איציק ויטהר את החפרה המערבית של היעד.

● כוח בפיקודו של סגן אבנר — ישמש עתודה, וימצא בכוננות לפרוך לעבר היעד מכיוון דרום-מזרח, על-מנת לסייע לכוחות האחרים, אם יתגלה קושי בביצוע משימתם.

● כוח מסייע של הגדוד, בפיקודו של סרן מיכה — ית-מקם במטעי שאר ישוב, ומשם ירתק את היעד באש מרגמות בנות 81 מ"מ, תול"רים ומקלעים כבדים. כמו כן היו כוחות נוספים בגדוד.

עד כמה היתה תכנית זו מדויקת, יעיד מרשם משימות-אש-סכנה של הסורים, שנמצא במוצב התל, ופורסם ב"במחנה" שלושה ימים לאחר כיבוש היעד על-ידי הגדוד.

תכנית זו הובאה תחילה לידיעת קציני הגדוד בלבד. כל קצין בגדוד למד היטב את המשימה ואת מבנה היעד, תוך שימת-לב מיוחדת לביצורים ולמיקומם של כל-ההנשק, שדות-המוקשים וגדרות המוצב.

רק במועד מאוחר יותר, משנראה כי ביצוע המשימה אכן קרב ובא, הובא תוכנה לידיעת החיילים. לשם כך נבנה בחורשה שולחן-חול גדול, שהיה העתק מדויק ביותר של התל על ביצוריו ועמדותיו. כאן ראה כל חייל וחייל את היעד, וכאן למד ביסודיות את תפקידו ותפקיד חבריו בבוא הפקודה. בעזרת שולחן-החול ניתנו הפקודות, ונערכו תדרי-כיס למפקדים ולחיילים.

אך בכך לא היה די. הכוחות תורגלו גם בנפרד, כל כוח במשימתו. כן מוקמו שתי תצפיות בשטח, האחת — בגבעת-האם (תל-אבו-חנניה, הנמצא כ-2 ק"מ מדרום-מערב לתל-עוזיאת), והשניה — במשק דן, מעל מגדל המים. כן היה התל נתון לתצפית יומם ולילה, לשם בחינת מספר החיילים במוצב ועבודות הביצורים שנעשו בו. לתצפיות אלה הצטרפו מדי פעם קציני הגדוד, ובסופו של דבר הכיר גם כל חייל בגדוד את היעד על כל פרטיו.

התלחמה

ב-5 ביוני בשעה 0800 שמעו חיילי הגדוד את הודעת דובר צה"ל, כי קרבות פרצו בדרום, וההתרגשות הגיעה לשיאה. הכל האמינו כי בקרוב תינתן הפקודה, וגם הגדוד, עם חייליו האחרים של פיקוד הצפון, יצא לכיבוש רמת הגולן. אך דבר זה לא אירע.

למחרת בבוקר, ב-6 בחודש, נקרא הגדוד לסייע בהדיפת התקפת-הנפל הסורית על קיבוץ דן, אך עד מהרה, בלא שיילחם, שב לחורשה שבקרית-שמון. ביומיים הבאים היו חיילי הגדוד נייעורים עם שחר, נושאים את עיניהם מזרחה לעבר התל, והוא עדיין עויין, מתנשא ופולט-אש. הכל דנו בשאלה: מתי?

לעתים, בשעות אחר-הצהריים, היו החיילים עוקבים אחרי מטוסי חיל-האוויר הממטירים פצצות על התל ועל היעדים שבסביבתו, אך לכולם היה ברור: עד שאנשי החי"ר, כלומר הם עצמם, לא ייכנסו לתעלות — לא ייכבש התל; וכך היה.

ככל שהעמיק צה"ל לחדור למרחב סיני ולגדה המערבית, גברה קנאת החיילים בחבריהם הלוחמים באותן חזיתות. ההרגשה היתה, כי המלחמה פוסחת על הגדוד. וכך, בשעות הבוקר המוקדמות של יום שישי, 9 ביוני, עם קבלת הידי-עות על הפסקת האש בחזית המצרית והירדנית, היה מוראל החיילים בשפל המדרגה. אך משנתקבלה הפקודה המיוחלת להיכנס לתנווה, נדרך הגדוד כולו כקפיץ לקראת ביצוע המשימה.

בתכנית האחרונה של הגדוד, זו שהופעלה לבסוף במל-חמה, התבטלו שתי הנחות-היסוד של התכנית הראשונה, ונקבע כי:

1. כיבוש התל ייעשה לאור היום.
2. הגדוד יקבל תחת פיקודו טנקים וכן זחל"מים לצורך כיבוש התל.

על המשימה המקורית, שלא שונתה, נוסף בתכנית האחרונה גם כיבוש בחריאת, מוצב מחלקתי שמדרום לתל-עוזיאת, וכיבוש בורג'-בביל — לפי פקודה.

משימות הכוחות

● כוח רכוב על זחל"מים, בסיוע טנקים, יכבוש את התל לאחר שיכנס אליו בדרך המובילה ממזרח.

● כוח שני רכוב על זחל"מים, יכבוש את מוצב בחריאת ויהיה נכון לסייע בכיבוש תל-עוזיאת, ואם לא יופנה לשם, יכבוש את מוצב ח'רבת אס-סודה שמצפון לתל.

● שאר הכוחות יגועו באוטובוסים לעבר הגבול, ויופעלו לפי פקודה; יהיה צפוי כי כוחות אלה יופנו לכיבוש מחנות הבניאס מצפון לתל.

● הכוח המסייע פוצל לשניים, המרגמות הוצבו מאחורי גבעת-האם ואילו המקלעים הכבדים והתול"רים — במטעי שאר-ישוב, לפי התוכנית המקורית.

ב-9 ביוני, בשעה 1454, חצו זחל"מי הגדוד את "הקו הירוק", בעקבות גדוד "ברק", אף הוא של חטיבת גולני, שנע לתל-פאח'ר. את שיירת הגדוד הובילו טנקי "שרמן מ-50".

עם מעבר הגבול ליד גבעת-האם, חשו לוחמי הגדוד כי נכנסים הם ללב-לבה של המלחמה. ציר התנועה הופגז קשות, וכוסה גם באש שטוחת-מסלול שנורתה מתל-עוזיאת, מתל-פאח'ר ומבורג'-בביל. עם מעבר הגבול הבחינו הלוחמים ב-2 זחל"מים של יחידת השריון שחצתה את הגבול לפניהם, אשר נפגעו ישירות והרוגיהם עדיין היו מונחים לידם.

והתצפיות השולטות על הדרך.

פעולת הטיהור נערכה ביסודיות, כפי שנלמדה ותורגלה בגדוד במשך זמן רב. תחילה גילו הסורים התנגדות, אך מאוחר יותר החלו נכנעים בפני הכוח העולה ומתקדם במעלה היעד.

כיוון שלוחמי הכוח הכירו היטב את מבנה היעד, יכלו לנוע בו במהירות, בהדברים את התנגדות החיילים הסורים. בסך-הכל היו אבידות הכוח בקרב זה הרוג אחד ופצועים מספר.

באותו יום, בשעה 1706, יכול היה המג"ד לדווח למפקדת החטיבה: "התל בידי".

בטרם נסרק היעד ביסודיות, נקרא חלק מכוונות הגדוד לסייע לגדוד "ברק" בהשלמת כיבוש תל-פאח'ר, שגילה התנגדות עיקשת. כוח אורי נע לשם מתל-עוויאת, בהשאירו משמר קטן על השבויים, שרוכזו בבריכת-השחיה היבשה של המוצב; ואילו כוח מרדכי נע שמה לאחר שכבש את ח'רבת אטיסודה ומצא בה טנק מטיפוס "טי-54", אשר חייליו

בעלות הכוח על דרך-הפטרוילים הסורית, עלה טנק על מוקש ופרס שרשרת. בבדיקה שנעשתה במקום הוברר, כי הסורים הניחו מקבץ חפז של מוקשים על הדרך. חיילי הגדוד לא היססו לרגע; אנשי הזחל"מים הראשונים קפצו מטה, ותוך דקות ספורות פינו את המוקשים. בהגיע שיירת הגדוד לדרך המסתעפת למוצב בח'ריאת, פנה לשם הכוח שאילו נלוח הסמג"ד, וכבש בשעה 1555 את המוצב ללא קרב — שכן האויב נטשו קודם לכן, ונשא רגליו לעבר תל-עוויאת.

במשך כל אותו בוקר הונחתה על חיילי האויב שבתל-עוויאת אש עזה, הן עלידי הארטילריה שעמדה לרשות החטיבה והגדוד והן עלידי טנקים שהיו בנבעת-האם.

אש זו כמעט שלא גרמה לאבידות בתל, מה גם שבידי חייליו נשארה העליונות הטופוגרפית לגבי כוחותינו הנעים, והיה באפשרותם להילחם היטב ולגרום לאבידות בכוח התור קף. למרות זאת נראה, כי רוחם של חיילי המוצב לא היתה מרוממת ביותר.

המג"ד בראש כוחותיו, בסיוע הטנקים הנותרים, המשיכו לנוע צפונה לעבר התל. מייד לאחר חידוש התנועה, הבחין קצין המב"צעים, סגן כ"ץ, בברק-אור מתל-עוויאת. הוא קירב את משקפתו לעיניו, והבחין בטנק סורי מדגם "פנ-צר". טנק זה, שעמד בדרך כלל כשקנהו מופנה מערבה לעבר ישר בינו, שינה את עמדתו, כדי לפגוע בכוחותינו הבאים מדרום — וכך נתגלה. שימת-לבם של שריונאינו (אלה שבטנק שנעצר לאחר שפרס שר-שרת) הופנתה לעבר ה"פנצר" ובשני פגזים פגעו בו והבעירוהו.

כוח המג"ד הגיע בשעה 1621 למסעף הפונה לתל, ושם השאיר טנק אחד, כדי שיחפה על הכניסה ליעד. תוך ההתקרבות המשיך היעד לספוג אש, עד שהגיעו כוחותינו לגדרותיו. וכאן אירע דבר מעניין ביותר. הטנק שהוביל את ההתקפה עבר את מחד סום הש"ג הסורי והעפיל למרומי היעד, וכמותו עשו גם זחל"מ המג"ד וזחל"מ המ"פ, תוך ירי וזריקת ריז מונים; אך שני זחל"מים שנעו בעקבותיהם עלו בזה אחר זה על מוקש שים ונתקעו. הלוחמים שהיו בתוכם נדהמו לרגע, אך מייד קפצו מעל הזחל"מים והחלו לרוץ לעבר יעדיהם, כפי שנקבע מראש. כוח אחד נע לחלקו הצפוני של היעד, דרך החפרה שהובילה מסוכת הש"ג; כוח שני נע לחלקו המזרחי של היעד; ואילו הכוח השלישי עלה למעלה, לתוך לבו של המוצב, כשהוא מטהר את העמדות

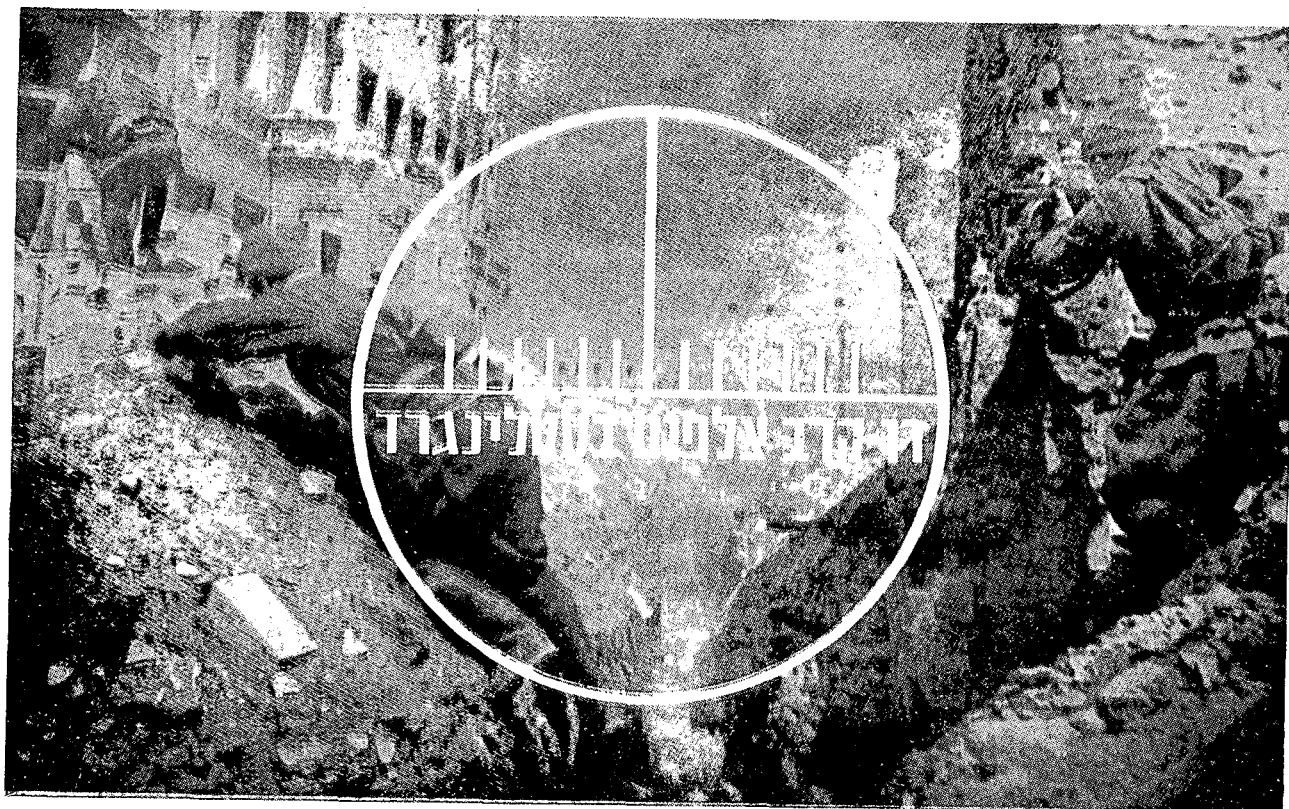

זנחתו כשמנועו מותנע. יחד סייעו שני הכוחות בחיסול
אחרוני הסורים בסביבת תל־פאח'ר.

הכוחות שחצו את הגבול בשעות אחר־הצהריים המאוחרות, נעו אף הם צפונה בעקבות הגדוד, כשהם נתקלים בדרכם בשורת השבויים שהורדה מתל־עוזיאת. כוח איציק נשלח לח'רבת אס־סודה, בעוד שכוח אבנר נשלח לתל־עוזיאת, על־מנת להשלים את טיהורו ולהיערך בו להגנה מפני התקפות־נגד. באותה עת עדיין היה התל אפוף כולו עשן, טנק ה"פנצ'ר" עדיין בער, וכן מבנים אחדים. החפרות והמבנים כולם היו זרועים גויות. בסריקת המבנה המרכזי נתגלו מחסן־נשק ומחסן־מזון, מלאים על גדותיהם. מאוחר יותר, משנקרא סגן אבנר לתל־פאח'ר לקבור צת־פקודות, מצאו סגנו וחיללים אחדים שהיו עמה, כ־7 חיילים סורים מתחת למבנה המרכזי של היעד. ביניהם היו: מפקד המוצב, קצין בדרגת סגן וכן רב־הסמל של המוצב. מעניין לציין, כי בין השבויים הללו היו שני פצועים שהחור בש הסורי שהיה עמם במחבוא סירב לטפל בהם, ולפיכך טיפל בהם חובש הכוח.

למחרת, שבת, 10 ביוני 1967, האחרון למלחמת ששת הימים, הניפה המחלקה שנשארה ביעד את דגל ישראל על עץ ליד הבונקר המרכזי של התל, ובכך בישרה לישובים למטה, כי הסיוט ששמו תל־עוזיאת — חלף.

מרשל ו' צ'יקוב

דוֹקֵרֵב צֵלְפִים

תיאור דוֹקֵרֵב הצלפים שמובא להלן, לקוח מספרו של מרשל ו' צ'יקוב על מצור סטלינגרד (העומד להת־פרסם ב„מערכות“). למרות שהמעשה אירע לפני למעלה מעשרים וחמש שנים, בעת המצור הגרמני על סטלינגרד במלחמת־העולם השנייה, שהסתיים ב־תבוסה מוחצת לגרמנים, לא איבד מאומה מן האק־טואליות שלו.

תשומת לב מיוחדת הקדשנו לפיתוח הצלפות ביחידות. מר־עצת־המלחמה של הארמיה תמכה ביוזמה זו. עיתון הארמיה „להגנת המולדת“ היה מוסר כל יום את מספר הגרמנים שנהרגו על־ידי הצלפים שלנו ומביא תצלומי הצלפים המעולים.

עם צלפים מהוללים רבים מסטלינגרד נפגשתי אישית. הייתי משוחח אתם ועוזר להם ככל שיכולתי. שמתתי את עיני בואסילי זייצב. אנטולי צ'חוב, ויקטור מדוודיאב. וכן בצלפים אחרים, והייתי מתיעץ אתם לעתים קרובות. אנשים מהוללים אלה לא התבלטו במשהו מיוחד מאחרים. ההיפך הוא הנכון. כאשר פגשתי לראשונה את זייצב ומד־וודיאב, שמתתי לב לצניעותם, תנועותיהם המתוננות, אופיים השקט שלא כרגיל, מבטם הנוקב; הם יכלו לצפות בנקודה אחת זמן רב, מבלי להניד עפעף. יד אמיצה היתה להם ואת לחיצת כפם חשת היטב.

בשעות בוקר מוקדמות היו הצלפים יוצאים אל מקום שנבחר מראש ל„שחר־טרף“, וחיכו בסבלנות לקרבנם. ידוע ידעו כי מעשי־כשל קטן ביותר, או פזיזות, עלולים להמיט עליהם אסון. האויב עקב בקפדנות אחרי הצלפים שלנו. הם צרכו מעט מאוד כדורים, אולם, כל צליפה גרמה למותו או פציעתו של הגרמני שנקלע על הכוונת.

ואסילי זייצב נפצע בעינו. אין זאת כי טרחה מרובה טרח הצלף הגרמני על מנת לגלות את הצייד הרוסי, אשר מספר הגרמנים שהרג הגיע כדי שלוש מאות. אך גם לאחר זה שמר זייצב אמונים למקצוע הצלפים. משהחלים וחזר ליחידתו, שוב החל לרכז סביבו אנשים וללמדם את מלאכת הצליפה. מקובל היה כי כל צלף מעולה מנחיל את לקח נסיונו לתל־מידיו ומאמן רובאים צעירים בתורת הירי המדוייק. פעולות הצלפים שלנו בסטלינגרד הדאיגו מאוד את הגנ־רלים הגרמנים, אשר החליטו להשיב לנו כגמולנו.

נות לרגע, כאשר אפשר יהיה לירות בו את ה"יה האחת והיחידה, אך הבטוחה והמכרעת.

"ויכוחים ערים על הדוֹקרב העתיד התנהלו במחפורת לילה-לילה" — מעלה זכרונותיו ואסילי זייצב. "כל אחד מהצלפים הביע את דעתו והשערותיו שהתבססו על תצפית יום שערכו על קו המוצבים הקדמי של האויב. הוצעו אפשרויות שונות והפתיונות, אך מלאכת הצלפים מצטיינת בכך, שלמרות ניסיונם של הרבים, מכריע, בסופו של דבר, הורה האחד עצמו. במפגש עם האויב פנים-אל-פנים הוא אשר צריך כל פעם לבצע, להמציא ולפעול לפי שיטות חדשות, ואוי לו לצלף אם יפעל מתוך שיגרה, כי אין זה אלא איבוד לדעת.

"היכן הוא, איפוא, אותו צלף מברלין? היינו שואלים איש את רעהו. ידוע ידעתי את סגנון פעולתם של הצלפים הפשיסטים; לפי אופי האש ושיטת ההסוואה יכולתי להבחין ללא קושי מיוחד בין יורים מנוסים לבין טירונים, בין מוגי לב לבין אויבים קשי עורף ונמרצים. ואילו מפקד בית-ההספר ואופיו נשארו בשבילי בגדר תעלומה. תצפיות יום-יומיות של חברינו לא העלו דבר. קשה היה לקבוע את הקטע בו פעל. אין זאת כי היה משנה תכופות את העמדות ומן הסתם חיפש אותי באותה מידה של זהירות, בה נהגתי בתורי אחריו. והנה אירע מקרה: לידידי מורוזוב פיצץ האויב את הכוונת האופטית ואת החייל שייקין פצע. מורוזוב ושייקין נחשבו לצלפים מנוסים; לעתים קרובות יצאו מן ההתמודדויות המסובכות והקשות ביותר עם האויב וידם על העליונה. שוב לא היה ספק בדבר כי אכן נתקלו באלוף-הצלפים הפשיסטי, אותו חיפשתי.

"עם עלות השחר יצאתי עם ניקולאי קוליקוב אל אותה עמדה, בה שהו אתמול חברינו. בעקבי אחרי קו המוצבים הקדמי של האויב, שהיה מוכר לי היטב מתוך התבוננות הרתימים, לא גיליתי כל דבר חדש. היום כבר נוטה לערוב והנה הודקר לפתע מעל עמדת הפשיסטים כובע-פלדה ונע באטיות לאורך החפרה. לירות? לא! אין זו אלא תחבולה. משום מה מתחיל להתנדנד כובע-הפלדה, להתנדנד שלא כדרך הטבע. אין זאת כי עוזרו של הצלף הוא הנושא אותו ואילו הוא עצמו מחכה שאגלה עצמי עלידי ירי.

"היכן עשוי הוא להסתתר?" — שאל קוליקוב, כאשר בחר סות הלילה עובנו את המארב. לפי אורך הרוח שגילה האויב במשך היום, שיערתי שהצלף מברלין נמצא באותו מקום. מן הדין היה לנהוג משנה-זהירות.

"חלף גם יום שני. עצביו של מי יהיו חזקים יותר? מי יערים על מי? ניקולאי קוליקוב, חברי הנאמן לנשק נתפס אף הוא לדוֹקרב זה. הוא לא פיקפק יותר בכך שהאויב נמצא לפנינו והיה בטוח כי נצליח במשימתנו. ביום השלישי יצא אתנו למארב הקצין לעניינים פוליטיים דאגולוב. הבוקר התחיל כרגיל. אפלת הלילה הלכה ונמוגה, ועם כל רגע שחלף נסתמנו ביתר דיוק עמדות האויב. בקרבת-מקום התלקח קרב; באויר שרקו פצצות; ואילו אנו נצמדנו לכוונות האופטיות והסתכלנו בלא הפסק במתרחש לפנינו.

"הנה הוא, אראה לך אותו באצבע" — התעורר פתאום הקצין לעניינים פוליטיים. בשל אי זהירות התרומם מעט-מעט.

הדבר קרה בסוף ספטמבר. לילה אחד הביאו הסיירים שלנו "לשון" אשר סיפר כי לסטלינגרד הובא במטוס מברלין, מפקד בית-הספר לצלפים, מיר קונינגס, והוטלה עליו המשימה לקטול את הצלף הסובייטי הראשי.

מפקד הדיביזיה, הקולונל באטיוק, זימן אליו את הצלפים ואמר: "סבורני כי רק דבר של מה בכך הוא בשביל צלפינו לחסל את אלוף-הצלפים הגרמני שהגיע מברלין. נכון זייצב?" "נכון המפקד" — ענה ואסילי זייצב.

"ובכן, יש לחסל את אלוף-הצלפים הזה" — אמר מפקד הדיביזיה — "אך פעלו בזהירות ובתבונה".

"כן, המפקד, השמד נשמדו!" — ענו הצלפים.

אותו זמן השמידה קבוצת הצלפים שלנו, שגדלה במהירות, אלפי היטלראים. על כך כתבו בעלונים ובעיתונים. אחדים מהעלונים הללו היו מגיעים — לידי האויב. הוא למד מהם על טכסיסי הצלפים שלנו, ונקט אמצעי לחימה יעילים להתגונן בפניהם. עכשיו כשהכל שייך לעבר אגיד גלויות: באותו שלב לא היה כל צורך להודרו ולתת פומבי ללקחי הנסיון שרכשנו. מספיק היה לחסל אחד-שניים קצינים גרמנים, והפשיסטים היו פותחים באש תותחים ומרגמות בכיוון המקום המשוער של המארב, וכדי לצאת מן הסבך היינו נאלצים לעבור במהירות לעמדה אחרת.

בואו של הצלף הגרמני העמיד לפנינו משימה חדשה: היה הכרח לאכנו, לעמוד על הרגליו וטכסיסיו, לחכות בסבל-

רב הצלפים זייצב

לכהרף עין ממש, מעל לתל-החזה, אך היה זה מספיק כדי שהגרמני יפגע בו ויפצעו — כך מסוגל היה לירות, כמובן, רק צלף מנוסה.

„שעה ארוכה התבוננתי בעמדות האויב, אך לא יכולתי לגלות את מקום מארב. לפי מהירות היריה הסקתי שהצלף נמצא אי-שם במישרין מולי. אני ממשיך לצפות. משמאלי — טנק פגוע, ומימיני — בונקר. אולם היכן הוא? בטנק? לא, צלף מנוסה לא יתמקם שם, אולי בבונקר? גם שם לא — האשנב סגור. בין הטנק לבין הבונקר מונח על פני-הקרקע השטוח לוח-ברזל ועליו ערימה קטנה של לבנים מנופצות. היא מונחת כאן מזה זמן רב ומוכרת לי היטב. אני שם עצמי במצבו של האויב ושוקל: מהו המקום הטוב ביותר לעמדת-צלפים? אולי לחפור עמדה מתחת ללוח? בלילה ניתן להתקין אליה מעבר-סתר.

„כן, אין ספק בדבר, שם הוא, מתחת ללוח-הברזל. החלטתי לבדוק את הנחתי. הלבשתי על לוח עץ כפפת אגרוף והירי מותי אותו למעלה. הגרמני נתפתה. אני מוריד בזהירות את הלוח אל תוך החפרה באותה צורה כפי שהרמתי, ובדק בקפדנות את הבקע. אין כל סטיה — פגיעה ישירה. משמע הוא שרוי מתחת ללוח הברזל.

„אכן, שם הוא, השרץ! נשמע קולו השקט של חברי, ניקולאי קוליקוב.

„עכשיו לא נשאר אלא להחרידו מרבצו, ולקחת על הכוונת ולו גם חלק קטן של ראשו. אין כל תועלת להתאמץ ולנסות לעשות זאת דווקא עכשיו. לשם כך דרוש זמן, אך עמדנו על תכונותיו של הפשיסט. חזקה עליו כי לא ינטוש את העמדה הנוחה הזו, ואילו אנחנו מוכרחים לתפוס, ויהי מה, עמדה אחרת.

„עבדנו במשך הלילה. נערכנו במארב עד עלות השחר. הגרמנים ירו אש על מעברות הוולגה. השחר הפציע במהירות ועם עלות היום התלקח הקרב בעוצמה חדשה. אך לא שאון התותחים, אף לא פיצוצי הפגזים והפצצות — שום דבר לא היה בכוחו להסיח את דעתי ממילוי המשימה.

„עלה גלגל השמש. קוליקוב ירה יריית-סרק כדי למשוך את תשומת לבו של הצלף. החלטנו להמתין עד מחצית היום הראשונה כיוון שניצנוץ המכשירים האופטיים עלול היה לגלותנו. לאחר צהרי היום היו הרובים שלנו שרויים בצל ואילו על עמדת הפשיסט נפלו קרניה הישירות של השמש. בקצהו של לוח-הברזל התנוצץ משהו. האם היה זה רסיס זכוכית מקרי או כוונת הצלף? בזהירות, כפי שיכול לעשות זאת רק צלף מנוסה ביותר, החל קוליקוב להרים את כובע-הפלדה. הפשיסט ירה. קוליקוב התרומם לכהרף-עין והשמיע קול צעקה. ההיטלראי סבר כי סוף-סוף פגע בצלף הסובייטי, שאחריו רדף ארבעה ימים, והוציא מתחת ללוח את מחצית ראשו. לזאת ציפיתי. קלעתי למטרה. ראשו של הפשיסט צנח ואילו הכוונת האופטית של רובהו לא זעה ממקומה והתנוצצה בשמש עד לשעות הערב.”

בשנים האחרונות חל גידול ניכר בתפקידי האלקטרוניקה בצבא, מן הבחינה הכמותית ומן הבחינה האיכותית כאחת. בתחום האיכותי בולט הגידול במיוחד. השימוש באלקטרוניקה התפשט וחדר באורח בל ייאמן לפתרון של בעיות צבאיות רבות ביותר. להלן יסקרו דוגמאות אחדות לדרך שבה ממלאת האלקטרוניקה במקרים רבים את מקומם של דלק, תחמושת, דיפרנציאל, מוטות-הנעה, תילים וצינורות, ובכך משמשת תחליף — אמנם חלקי — לשריון.

עובד על-ידי סא"ל מיכאל

האלקטרוניקה שריון שנות ה-80

ע"פ הרצאה של ד"ר ארנל, עוזר שר-ההגנה של ארה"ב

העובדה שהאלקטרוניקה מחליפה צינורות ידועה זה מכבר: לפני 92 שנה החליף הטלפון את "צינור הדיבור" שהיה בשרי מוש עד אז. גם בימינו ידועים חילופים מסוג זה — כיום ממלא המתנד הטרגניסטרורי את מקומם של הצינורות בעוגב. והרי שתי דוגמאות שבהן ממלאת האלקטרוניקה את מקום הדלק:

● בטילי "סאטורן" משתמשים בטכניקת-הנחיה לפיה נע הטיל תמיד בדרך המביאה אותו למטרה תוך שרי מוש בכמות דלק מינימלית, למרות הסטיות הנגרמות על-ידי כוחות שאין לשערם מראש. בדרך זו מסייעת האלקטרוניקה (שברכיבי החישוב המותקנים בטיל) להשגת חיסכון בדלק.

● בכל מטוס צבאי חדיש, ממלאת האלקטרוניקה את מקום הדלק, באמצעות "מחשב תצורת-הדלק", המאפשר לטייס לכוונן את המצערת לקראת צריכת-דלק מינימלית.

המחשב "פאדק" ותחליפו המכונה "טאקפיר", משמשים לבקרת אש הארטילריה. בהביאם בחשבון גורמים שונים כגון עוצמת הרוח, משקל המטען וחוקי הבלטיסטיקה, מספקים המחשבים לסוללות התותחנים פקודות-אש מדוייקות ביותר; כאן באה יכולת-החישוב האלקטרונית במקום אותו חלק מן התחמושת שלא היה פוגע במטרה, והיא אף חוסכת במספר הקנים, שכן האש המדוייקת יעילה יותר.

כיצד באה האלקטרוניקה להחליף את הדיפרנציאל? בהנחה האינרציאלית פותחו כיום שיטות שלפיהן בא החישוב האלקטרוני למלא את מקומן של שלוש או ארבע מערכות דיפרנציאל, והמומחים טוענים, כי החילופים הביאו שיפור ניכר ברמת הביצועים.

מומחים במעבדות חיל-האוויר האמריקני מפתחים עתה מערכת שבה תבוא האלקטרוניקה במקום מוטות-הנעה, תילי-בקרה וכיצא באלה. במסוק החדיש כפול-הרוטור "CH-47" יוחלפו הפקדים והגשושים* המיכניים במערכת אינרציאלית המצויידת במחשב אלקטרוני (תוך חיסכון של למעלה מ-250 ק"ג במשקל!).

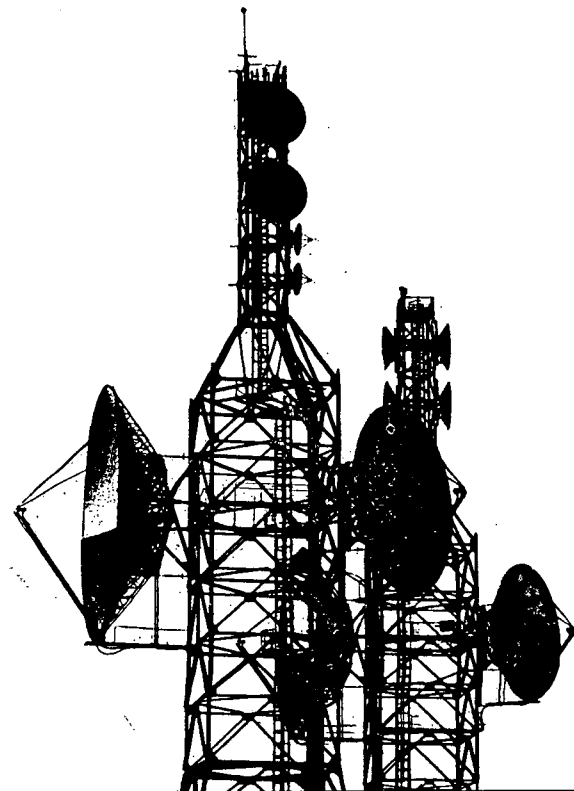
אלה, אם כן, הם חלק מהשיגי האלקטרוניקה בתחומים צבאיים שונים. אך לאלקטרוניקה חשיבות גדולה בהרבה, בהיותה מסוגלת להשפיע במישרין על הטקטיקה של שדה-הקרב. מסתבר שקיים קשר-גומלין הדוק בין התפתחות הטקטיקה לבין התפתחות שימושי האלקטרוניקה, והוא הודגש על-ידי הבעיות שבהן נתקלו הכוחות במלחמות בלתי-מקובלות, כגון זו שבויאט-נאם.

במלחמות הקודמות נהגו לומר, כי הניצחון הוא פונקציה של המלאי, של הלוגיסטיקה, ושל מסה של כוחות. כמות הציוד והתחמושת ומשקלם היתה מסוגלת להכריע את המצער-כה גם כאשר היו יחסי-הכוחות שווים כמעט.

בויאט-נאם אין המסה מסוגלת להביא להכרעה. גם כאשר יחסי-הכוחות הם 1:5 או אף 1:10 לטובת האמריקנים, אין דבר זה בלבד מוודא את הניצחון, וזאת — על אף העובדה שלכוחות האמריקניים מסייעת המערכת הלוגיסטית הטובה ביותר בעולם. להשגת הניצחון יש צורך להפעיל את הכוח בדייקנות בלתי-רגילה, כי כוחות-האויב מפורים ומוסתרים היטב. כאן בולט תפקידה הטקטי של האלקטרוניקה.

גשושים והתקני-גילוי אלקטרוניים הביאו לידי מהפיכה טקטית ממש, שכן מתריאים הם על נוכחותו של האויב ומסייעים באיכונו עוד בטרם נכנס לטווח האש, ולא כל שכן אם עדיין לא פתח באש.

מכשירי המכ"מ המסורבלים של מלחמת-העולם השניה התפתחו והפכו להתקנים זעירים הניתנים לנשיאה ולתפעול על-ידי חייל או שניים. חלק מהתקנים אלה מסוגלים לחדור דרך צמחיית הג'ונגל הצפופה, ולגלות את נוכחותו של חייל-אויב בודד, זמן רב בטרם ניתן לשמעו או לראותו. סוגים

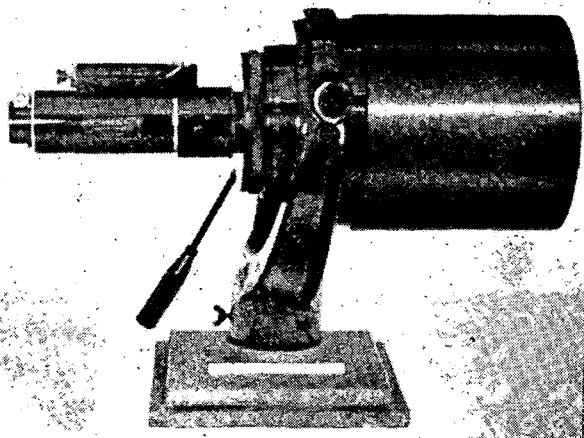
* גוש (Sensor) — כלל ההתקנים המשמשים לגילוי על-ידי ריה, ראייה, וכד.

התקן התראה תת-אדום

פירושה העיקרי של המלה „שריון“, הוא כמובן טנקים. התוכל האלקטרוניקה לבוא במקומם בשנות השמונים? — אם כי מבחינה טכנית הדבר יתכן בהחלט, אין האפשרות נראית מעשית. אולם יתכן מאוד, כי בעזרת האלקטרוניקה תגבר היעילות ושימושיות הטנק. בעצם, יהא על הטנק לנצל את האמצעים האלקטרוניים כדי להמשיך ולהתקיים; השימוש באלקטרוניקה במערכות-הנשק נ"ט — יבילות האויר או הנישאות בידי אדם — הופך מערכות אלה מסוכנות למדי לטנק אויב שאינו מצויד באמצעים מסוגן. לדוגמה: הטיי לים מסוג „טאו“ ו„שיללה“ הם יעילים ביותר; וצאצאיהם, אשר יצויידו בכוונות תת-אדומות (המקנים דיוק רב לירי

מגברת-תמונה אלקטרוני לראיית לילה

מסויימים של התקני-ראיית-לילה מאפשרים לגלות את האויב באור הירח, באור הכוכבים, או ללא אור כלל. מכשיר-גילוי כימי חדיש המופעל אף הוא באמצעות רכיבים אלקטרוניים מאכן את האויב על סמך ריחו בלבד!

גשושים אקוסטיים, סייסיים ומגנטיים, שהושאלו מאמצעי-הלוחמה נגד צוללות, נמצאים כיום בידי חיל-הרגלים ומספיקים לו התראה נגד מסתננים. גלאים תת-אדומים מסוגלים לאכן בדיוק רב את לועו של נשק האויב היורה. מערכת חדשה זו של התקני-גישוש משפיעה על אופי המבצעים בשתי צורות: ראשית, בהקלה על פעולות הלילה; שנית, בהגדילה את טווח האש היעילה והמדוייקת.

כאשר המפקד בשדה-הקרב חייב להחליט על פעולת-הגנה מתאימה לאלתר, אין לפניו ברירות רבות. אולם בקבלו התראה בעוד מועד, מסוגל הוא לתמרן כך שיימנע מאש האויב, או יפתח באש-מקדימה לחיסול האויב, או ימצא מחסה מאחורי שריון מתאים. וכאן שבים אנו לכותרת המאמר, ומסקנתנו היא, כי פעולות ההתראה האלקטרוניות מסוגלות לשמש במקרים רבים כתחליף לשריון.

למה יכולים אנו לצפות לקראת שנות ה-80? תשובה חלקית לשאלה זו תינתן עם בחינת שתי מערכות הקיימות כיום:

● מכשירי מכ"מ נגד-מרגמות, הנמצאים כבר עתה בשירות פעיל בשדות-הקרב, מסוגלים לגלות פצצות-מרגמה של האויב תוך כדי מעופן ולעקוב אחר מקור-האש כדי לחשב את מקומן המדוייק של המרגמות מהן נורה.

● מערכת המכ"מ „סנטינל“ (זקיף) מסוגלת לגלות טילים בליסטיים של האויב ולעקוב אחריהם בדיוק רב עד כדי כך, שניתן לשגר נגדם טילי-הגנה וליירטם. כפי שהתבטא גנרל אמריקני: „תפקידה של מערכת, סנטינל, הינה לפגוע בכדור אחד במשנהו“.

בדרך זו הופכת המערכת האלקטרונית „סנטינל“ לשריון מגן לערי ארה"ב. מפיתוחן של מערכות אלה מותר לנו להסיק מסקנות והירות בדבר העתיד. בדמיוננו עלולות מערכות מכ"מ בעלות חירה מהירה ומערכי אנטנות שונות-מופע, הנעזרות בציווד תת-אדום ומסוגלות לגלות את פצצותיו ופגזיו של האויב ולעקוב אחריהם. בעזרתן אפשר יהיה להפעיל במהירות אמצעי-נגד אוטומטיים ומדוייקים, אשר ישמידו את קלעי האויב או ינטרלום, בטרם יצליחו להגיע אל טווח המסכן את כוחותינו.

כיום מסרבלים אנו את הטנקים ואת נושאות-הגייסות בשריון כבד בתחתיתם וכן מוסיפים על משקלם בכוונה תחילה, על מנת שיוכלו לעמוד בהדף מוקשים. הניסיון במכשיר-הגילוי הכימי שהוזכר לעיל פותח סיכוי טוב כי בשנות ה-80 יהיו ברשותנו התקנים אשר „יריחו“ מוקשים מרחוק ויצביעו על מקומם, דבר שיחסוך בשריון במידה ניכרת.

• אנטנת מופע (Phased Array) — אנטנה המורכבת מחוליות רבות במבנה גיאומטרי קבוע מראש, כאשר חלק מהחוליות מוזן באנרגיה מהמסדר וחלק מהן בלתי מוזן (חוליות טפיליות). על ידי תכנון של זמני חיבור הזרם, אל החוליות (מופע-הזרם) ניתן לכוון את אלומת הקרינה של האנטנה לכיוון הרצוי, או אף לשנות כיוון זה באופן מחזורי תוך כדי השידור.

כוונת טלסקופית תת־אדומה לראיית לילה

בלילה), או אחרות, ובמחשבים אלקטרוניים (שיאפשרו שי- לוחם מכלי־טיס מהירים), עשויים לשנות לחלוטין את מוש- גינו על תכליתותיו של השריון.

הטנק עצמו יזדקק לאמצעים אלקטרוניים כדי ליצור מסביבו סוכך־מגן, וכדי לאפשר למפקדו לדעת — בכל תנאי הראות ומזג־האוויר — אילו סכנות אורבות לו. אזי יוכל המפקד לנקוט בצעדים להגן על הטנק ולאפשר לו למלא את יעודו הראשוני — לחדור דרך קווי־האויב ולמוטטם.

עד כאן סקרנו בעיקר את תפקידי הגילוי, האיכוך וההנחה של המכשירים האלקטרוניים. אך בשנות ה־80 יימצא לאלק- טרוניקה גם שימוש נוסף, בהגנה על כוחותינו מפני האויב באורח ישיר ובקנה־מידה נרחב; שימוש זה הוא הלוחמה האלקטרונית. ככל שגדלה חשיבותה של האלקטרוניקה בגיי- לוי באיכוך ובתקשורת, כן תגדל פגיעותה לאמצעי־נגד אלקטרוניים. בעתיד יתכן שימוש נרחב באמצעי־הסימה, אשר יפריעו לקשר הטקטי של האויב ויפגעו „במערכת- עצביו“. מכשירי המכ"מ של האויב, מערכות ההנחה של טיליו, ואף מדיה־הטווח שלו מסוג „לייזר“, יותקפו וייהרסו (מבחינה אלקטרונית) על־ידי חוסמים, אשר יפעילו עליהם

אותם אותות אלקטרוניים הגורמים לנזק המקסימלי. כיצד יפותחו האמצעים הללו בארה"ב? מן הבחינה המע- שית, ייעשה הפיתוח על־ידי מגע בין הצבא (הפיקוד לפיתוח אמצעי־לחימה) לבין התעשייה האלקטרונית. כל רעיון שזיר- עלה על־ידי אחד יועבר מייד לצד האחר, במעגל סגור של חילופי מידע תמידיים. ברור שבתעשייה עלולים להתעורר רעיונות מופלאים רבים; אך הם יוכלו להביא לשיפור שולי בלבד, אם בכלל ינוצלו — אלא אם כן ישכיל הצבא לשפר בעת ובעונה אחת גם את יתר מערכותיו. לדוגמה, אם תפותח מערכת חדשה לראיית־לילה, יש לשפר באותה עת גם את ביצועיו של הרובה, אף את אמצעי הגיווט של מפקד הכוח הלילי ואת אמצעי השליטה שלו.

גם סוגי הגשושים החדשים למיניהם לא יביאו כל תועלת — אלא אם כן סופקו עמהם גם אמצעים מתאימים לסיווגם של אלפי פריטי המידע המתקבלים באמצעותם, כך שהמפקד יקבל חומר מודיעיני בכמות מתקבלת על הדעת — ולא ים של פרטים חסרי־חשיבות.

מכשיר־הבקרה של מערכת־התראה תת־אדומה

פתרון חידון הנגמ"שים שהופיע ב.מערכות" קצ"ח

מס' תמונה	הכלי	תוצרת	נמצא בחימוש המדינות
1	M-1967	ברה"מ	ברה"מ וארצות הגוש המזרחי
2	A.M.X.-V.T.T.	צרפת	צרפת, הולנד, בלגיה, ארגנטינה
3	B.T.R.-50P	ברה"מ	ברה"מ, ארצות הגוש המזרחי, מצרים
4	M-113	ארה"ב	ארה"ב, צרפת, ירדן, שווייץ, גרמניה המערבית
5	F.V.-432 (Trozan)	בריטניה	בריטניה
6	M-114	ארה"ב	ארה"ב, ספרד, איטליה
7	S. P. Z. (NEU)	גרמניה המערבית	גרמניה המערבית
8	H.S.-30 (LANG)	גרמניה המערבית	גרמניה המערבית
9	L.V.T.P.-5	ארה"ב	ארה"ב
10	S.P.Z.-4K3F	אוסטריה	אוסטריה
11	P.B.V.-302	שוודיה	שוודיה

בהגדרה שנערכה בין הפותרים נכונה זכו: בפרס ראשון — הספר „אוגוסט 1914“, מאת ב' טוכמן (העוסק ברקע למלחמת העולם הראשונה יבאיוועי החודש הראשון בה), קוזלובסקי אפרים. בפרס שני — „טילים בקובה“, מאת א' אבל (העוסק במשבר הטילים בקובה 1962), גוטנשטיין מאיר. בפרס שלישי — „טילים בקובה“, זכה רן יריב.

המדיניות הסובייטית במזרח התיכון

דס"ר חיים

הנוכחות הסובייטית במזרח-התיכון מעסיקה חוקרים ומשקיפים רבים בעולם. מוסדות רשמיים ואקדמיים במערב עוקבים בקביעות אחר התפתחות החדירה הרוסית למדינות ערב מראשיתה, ומנסים לפענח את יסודותיה, מגמותיה, היקפה ויעודה. העובדות הקשורות בהיקפה של הנוכחות הסובייטית באזורנו אינן בבחינת נעלם, ולכן אין כמעט ויכוח ביחס לתמונה הכוללת שלה. חילוקי הדעות מתגלעים בעיקר לגבי הערכת מגמות החדירה הסובייטית ויעודה. ההבדלים במסקנות נובעים בהכרח מרב-גוניותם הלאומית והתרבותית של החוקרים, ומנקודת-המוצא הרעיוניות והמדיניות השונות של המשקיפים.

נדמה כי מספרן של האותיות שנכתבו על הנסיבות שהביאו להשתלבותה של המעצמה הקומוניסטית במרחב שלנו עולה בהרבה על מספר הנפשות של אוכלוסיית העולם. נסתפק, איפוא, רק באיזכור המפגש שנוצר בין שני תהליכים, אשר סימנו את ההתפתחות החברתית-פוליטית בשני אזורים גיי-אוגרפים קרובים זה לזה, במזרח-התיכון ובברית-המועצות.

סית באיזור. לדעתו, כאשר משתמשים בקרמלין במונח slozernost, כלומר „תסבוכת“ או „הסתבכות“, יש לראות בכך אות לעובדה, שהמנהיגות הסובייטית מתלבטת בנושא, ושרויה בו במחלוקת פנימית. השימוש במונח slozernost הוא תדיר מאוד במסכת הדיונים המתנהלים בקרמלין מאז מלחמת ששת הימים על המצב במזרח-התיכון. יתר על כן, הסובייטים מתקשים להשיב בבירור על שאלות הנוגעות למתרחש במדינות ערב, לא תמיד משום שהם מנסים להסתיר עיבודות, אלא מכיוון שלעיתים קרובות אינם מצליחים לפענח בעצמם את חוסר ההיגיון של ההיגיון הערבי.

כלל ידוע הוא, כי הסוגיה המסובכת והמורכבת ביותר במערכת היחסים הבינלאומיים, וייראה הדבר מוזר ככל שייראה, היא בעיית הקשרים בין מעצמה גדולה לבין מדינה קטנה, בפרט אם זו האחרונה נמצאת עדיין בשלבים ראשונים של התפתחותה. קל וחומר באשר ליחסיה של המעצמה הקומוניסטית, המתרוצצת בין עקרונותיה הדוקטרינריים לבין האינטרסים המעצמתיים שלה, עם מדינה ערבית לא-קומוניסטית. הנאבקת בין שאיפות לגדלות ולעוצמה לבין צורכי היומיום האפורים שלה. ארנולד הורליק טיפל, כאמור, בפענוח הבעייתיות של יחסי ברה"מ עם מדינות ערב מנקודת-הראות הסובייטית. לדעתו הדילמות שבפניהן ניצב הקרמלין במדיניותו המזרח-תיכונית הן תוצאה ישירה של העובדה, כי ברה"מ נאלצת למלא בעת ובעונה אחת תפקידים אחדים במרחב שלנו, כאשר אין ביכולתה למלא אף אחד מהם כשלעצמו באורח נפרד ושלם, ללא פגיעה בתפקידיה האחרים. הורליק מבחין בשלושה תחומים עיקריים המרכיבים את מערכת יחסי-החוקי-הביטחון הסובייטיים במזרח-התיכון:

א. ברה"מ המהפכנית רואה עצמה כאלופת המשטרים ה„מתקדמים“ וכמנהיגת המאבק לשחרור לאומי; אולם היא חפצה לשמור על מעמדה ככת-זוגה של ארה"ב במסגרת היחסים הגלובליים המוגבלים, ועל יריבות עקבית, השור אפת — עם זאת — להרחיק את הסכנה של התלקחות מל-חמה גרעינית כוללת.

ב. ברה"מ כמעצמה הפכה להיות, בעיני מדינות מתפתרות, שאינן קומוניסטיות או קפיטליסטיות, המקור העיקרי לסיוע כלכלי, צבאי וטכני כתחליף למערב; אך ברה"מ עסוקה עדיין בבניית הבסיס הטכני והחומרי של הקומוניזם בתוכה פנימה, ומתנסה, כתוצאה מכך, בהידוק חגורה חמור וקפדני.

ג. ברה"מ כמנהיגת הקומוניזם העולמי חייבת לפרוע חובותיה כלפי המפלגות הקומוניסטיות שמחוץ לגבולותיה, ובראש-ראשונה לשמש דוגמה ומופת בדבוקתה ביסודות המרקסיזם-לניניזם ובעקרונותיו הדוקטרינריים; מאידך גי-סא, האינטרסים הממלכתיים והמעצמתיים שלה מובילים אותה לתמיכה במשטרים של „לאומנות בורגנית“, המכשילים את התנועות הקומוניסטיות בארצותיהם, הצועדים בתלם מנוגד לדרך הרעיונית של החברה השיתופית. בסוגיה זו נתקלת ברה"מ בתחרות סינית אכזרית על כתר המנהיגות בתנועות המהפכניות העולמיות, תחרות הגורמת בהכרח לחץ מתמיד משמאל על המדיניות הסובייטית.

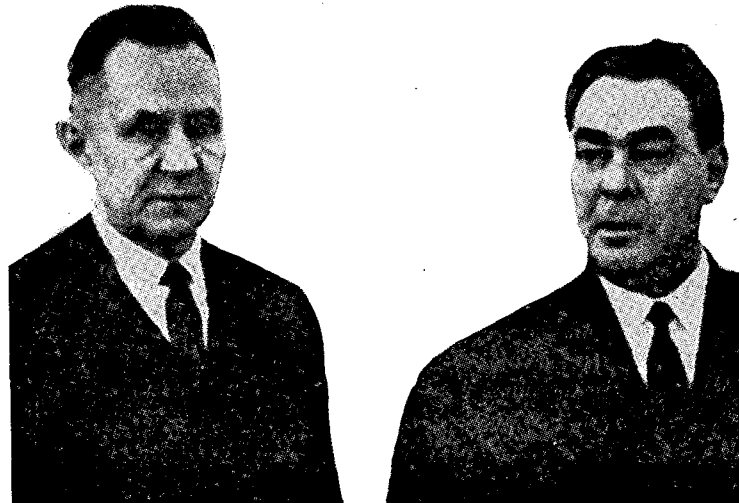
א. במזרח-התיכון התפתח המאבק לשחרור לאומי, שהוליך ליצירתן של מספר מדינות ערביות ריבוניות, השואפות — מחד גיסא — להתנער מחסדי המעצמות הקולוניאליות, אך וקורות, מאידך גיסא, לסיוע רב מצדן כדי לבצר את עצמאותן המדינית. בהיעדר מסורת ומסד בעלי יסודות אי-תנים, התחולל במדינות אלו מאבק אכזרי על השלטון, וזה גרם לעלייתם של משטרים צבאיים, החובקים בתוכם את גורמי הכוח הממשי והטכני העיקריים במדינות ערב. מחוסר ניסיונם בניהול ענייני מדינה, בפרט במדינות תת-מפותחות, ובהיעדר בסיס רעיוני כלשהו, מטבע הדברים הוא כי השליטים הצבאיים הופנו לעבר בעיות היצוניות המזמינות טיפול באמצעות העוצמה הצבאית, ובמיוחד לעבר הסכסוך הישראלי-ערבי.

ב. במקביל חל תהליך התפתחותה של ברית-המועצות למעצמת-על, המחפשת להרחיב את מרחבי השפעתה באזורי העולם הבלתי-מוגדר.

המפגש בין שני תהליכים אלה פתח בפני ברה"מ את שערי המזרח-התיכון. התפוררות האימפריות, הבריטית והצרפתית, והחלל שנוצר בעקבות הדקולוניזציה, היו הסיבות הישירות שגרמו, לפני למעלה מ-15 שנה, לראשית החדירה הסובייטית לאיזור. הנוכחות הסובייטית במזרח-התיכון היא עובדה קיימת כיום, ודווקא משום כך מתאמצים סובייטולוגים רבים, במיוחד בארה"ב, לחקור את התופעה מנקודת-ראות סובייטית. במלים אחרות, ואשינגטון עוסקת כיום באיתור הבעיות שבפניהן ניצבת מוסקבה, בבואה לבסס את נוכחותה האסטרטגית באיזור, וזאת — במגמה לפעול למען הגברת קשייה של ברית-המועצות ובמטרה להגביל את הישגיה והשפעותיה באיזור זה, החשוב למערב מבחינה כלכלית ואסטרטגית.

ארנולד ב. הורליק, אחד המלומדים הנודעים בתחום זה בארה"ב, השתתף לאחרונה בסימפוזיון שנערך בקליפורניה מטעם המוסד לחקר איזור היס-התיכון והמכללה פולין דיקינסון. הסימפוזיון דן בנושא המעסיק אותנו ביותר: „המדיניות הסובייטית במזרח-התיכון ובעיותיה“. נתעכב להלן בבחינת סוגיות אחדות שהועלו על-ידי הורליק באותו סימפוזיון.

ארנולד הורליק טיפל בנושא מנקודת-ראות סובייטית. הוא פתח את דבריו בהצגת דוגמה סימנטית, המשקפת — לדעתו — את הבעייתיות שבפניה ניצבת המדיניות הסוביי-

הניגודים באינטרסים שאיפיינו את יחסי ברה"מ עם מדינות ערב צפו ועלו מדי פעם בשנים 1955—1967. ביטולם החריף של הניגודים בין האינטרסים הגלובליים והרעיוניים של מוסקבה לבין האינטרסים המקומיים והלאומניים של מדינות ערב, המקיימות עמה יחסים וקשרים מיוחדים, בלט במיוחד בימי מלחמת ששת הימים ומייד לאחריה; והקיפאון במשבר המזרח-תיכוני חושף יותר ויותר את עומקם של הניגודים.

עליונותה הצבאית המוחלטת של ישראל על שכנותיה הערביות, אשר שלוש מהן — מצרים, עיראק וסוריה — תלויות במוסקבה, העמידה את הסובייטים בפני דילמה: האם לשחק כמעצמה עולמית, השואפת להימנע מכל צעד אשר עלול להביא להתלקחות עולמית, ובשל כך נאלצת להפקיר את ידידיה, הלהוטים אחר פתרונות צבאיים שסופם תבוסה — או להעדיף לשחק כאלופת המשטרים ה"מתקדמים", המצילה אותם מפני כל מפלה, ועל כן להסתכן באפשרות של עימות בין-מעצמתי. ארנולד הורליק התייחס לנושא זה בהרצאתו. לדבריו, הבסת הלקוחות הערביים של ברה"מ על-ידי ישראל לבדה ביוני 1967 העמיקה עוד יותר את הניגודים הפנימיים במדיניות הקרמלין, וסיבכה את מגמות נוכחותה האסטרטגית במרחב הים-תיכוני. הסובייטים, לפי הורליק, נחלו במלחמת ששת הימים תבוסה אכזרית, אך תבוסה זו לא היתה מפלה, שכן תבוסת הערבים פתחה בפניהם הזדמנויות חסרות-תקדים לקידום מטרותיהם במזרח-התיכון: ".... היתה זו תבוסה, לאור כישלון העזרה הצבאית של ברה"מ, שהיא הנכס הפוליטי העיקרי של מוסקבה בעולם הערבי... מאחר שהופגנו אי רצונו או אי יכולתו של הקרמלין להציל את לקוחותיו על-ידי התערבות צבאית ישירה, והואיל וגם האיום הסובייטי וגם הלחץ הדיפלומטי הרוסי (על ישראל) נכשלו בזה אחר זה, נחלה ברה"מ תבוסה בניסיונה לשנות את המציאות שנוצרה כתוצאה ממפלת הנשק הסובייטי הרב בידיים ערביות...".

החוקר האמריקני אינו מתעלם, עם זאת, מצעדיה של ברה"מ שכוונו להפסקת-אש מיידית, לקבלת החלטת גינוי ונסיגה במועצת הביטחון נגד ישראל, וכן להחזרה מהירה של "כל ההפסדים" שנשק ובחימוש. הוא נוגע גם בצד החיובי מבחינת ברה"מ של השפעת המצב שנוצר על האינטרסים המהותיים שלה באיזור: עם התבוסה גברה תלותם של המשטרים הרדיקליים הערביים בחסדיה של מוסקבה, דבר שהביא להעמקת החדירה הרוסית במדינות ערב ולהאצתו של תהליך ההתבססות האסטרטגית הסובייטית באגן הים התיכון. הורליק קובע בציניות: "....האירוניה בדבר היא, כי החורבן הערבי סיפק לברה"מ את ההזדמנות הנפלאה לחדור (בפועל) לאיזור... יתכן כי התנהגות ברה"מ אינזובה חלק מלקוחותיה, אך ההפסדים הערביים היו כה גדולים ועמדות-המיקוח הערביות שלמחרת המלחמה כה חלשות, עד כי תלותם בברה"מ גברה יותר מאיפועם בעבר... תלות זו הגבירה את ההשפעה הסובייטית באיזור כולו...". אך ודאי הוא, שהטלית לא נשארה כולה תכלת מבחינתה של ברה"מ, שכן יוקרתה נפגעה קשות ברחוב הערבי. מאפיינת את הראיה הערבית של היחסים עם מוסקבה לאחר

המפלה, תחושת האכזבה המרה מעמידתה של ברה"מ מן הצד, בעוד הצבאות הערביים נוחלים את התבוסה הנוראה ביותר בדברי ימיהם. הם מאמינים כי אילו היה המצב הפוך, היתה ארה"ב חשה להציל את ישראל, מבלי להתחשב בנוכחותה הצבאית של ברה"מ בקרבת מקום. התפקיד שנטלה ברה"מ לעצמה, דהיינו ניטרול האפשרות של התערבות אמריקנית לטובת ישראל בסכסוך המזויין, איבד מערכו, משום שדווקא עליידי היאחזות בעמדות

הניטרול ההדדי של המעצמות, איפשרה ברה"מ, מנקודת ההשקפה הערבית, את ניצחונה המרשים של ישראל. ארנולד הורליק מדגיש, כי מוסקבה מודעת להלכידות אלה ברחוב הערבי. לדבריו, לא נודע בעיני הערבים ערך אפילו לפעולה החשובה של הצמרת הסובייטית, שדאגה לקבלת החלטה מהירה במועצת הביטחון להפסקת האש. הישגיה של ישראל היו גדולים ומהירים עד כדי כך, שמוטלת בספק בעיני הערבים, הזכות ששומרת לעצמה מוסקבה בהצלת הבירות

הנפט כאור בכלכלה ובאסטרטגיה הסובייטית

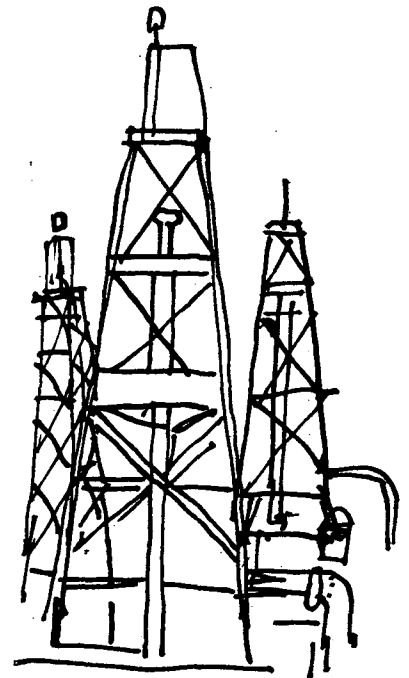
בריה"מ מגלה לאחרונה עניין גובר והולך בנפט המזרח-תיכוני. אסירי מאגרי הנפט ה"סובייטיים גדולים בהרבה מאלה שבשליטה לאומית אמריקנית, יקר הנפט הסובייטי מזה של ארה"ב, וזאת — בשל הוצאות ההובלה הגדולות. 90% מן הנפט הסובייטי נמצאים באוצרות קרקעיים בסיביר ובמרכז-אסיה, ואילו למעלה מ-80% מן הצריכה הסובייטית בנפט היא במרחק אלפי ק"מ משם, ברוסיה האירופית. מחיר ההובלה הימית של הנפט המזרח-תיכוני עושה אותו לכדאי יותר ל"בריה"מ. צריכתה של בריה"מ בנפט הולכת וגדלה כתוצאה מתהליך התעצמותה התעשייתי, הטכנולוגית, הכלכלית והצבאית. אחד מבכירי מומחי הנפט במערב צופה, כי בשנת 1980, תוכפל צריכת הנפט של ברית-המועצות, ותגיע ל-375 מיליון חביות לשנה, ולדברי בוריס ראחקוב — מומחה סובייטי לנפט — יהא עליה לייבא אז 100 מיליון חביות נפט לשנה.

אלה אינן הסיבות היחידות להתעניינותה של מוסקבה בנפט המזרח-תיכוני. סיבות נוספות לכך, חלקן כלכליות, אך עיקרן מדיניות-אסטרטגיות. אם בשנת 1980 לא תוכל בריה"מ לספק את צרכיה שלה בנפט ממקורותיה הלאומיים, ודאי שיקשה עליה למלא את דרישתיהן הגדולות של מדינות מזרח-אירופה לאספקת אנרגיה. הואיל וכוונתה של בריה"מ שלא לוותר על תלותן המוחלטת של הגרורות האירופיות בה, שואפת היא לשלוט על מקורות נפט שמחוץ לגבולותיה, כדי שתוכל גם בעתיד לספק את צריכתן של מדינות אירופה המזרחית.

בהתעניינותה של ברית-המועצות בנפט בי"אורנו כרוכה גם נקודה נוספת, פיננסית-כלכלית בעיקרה. ברה"מ זקוקה למטבע קשה כדי לשפר את מאזן-התשלומים שלה ולהגביר יבוא המצרכים החיוניים לכלכלתה ממדינות המערב. מדינות ערב, הזקוקות לסיוע סובייטי צבאי ואחר, עניות במטבע קשה, והדבר

מכביד עליהן לשלם את חובותיהן למוסקבה. הצמרת הסובייטית עושה עתה מאמצים נ"כרים במטרה לקבל בתמורת הסיוע שלה כמויות גדולות של נפט גולמי ממדינות ערב. כמויות אלה תשווק ברה"מ למערב במחירים נוחים, וכך תרכוש, מן הצד האחד, את אמונם של שווקי המערב, שיתרגלו להישען עליה כמקור ליבוא אנרגיה, ומן הצד האחר, תחסוך מטבע קשה, שהיא דחוקה בו. עד כאן הנקודה הכלכלית-פיננסית. ואולם, חוגים מערביים ה"עוסקים בשאלות אסטרטגיות מתחילים להביע דאגה באשר למגמותיה האסטרטגיות של ברה"מ בסוגיה זו. אנשי המערב חוששים, כי באורח זה תגבר עוד יותר תלותן של מדינות ערב בברה"מ, וכך תצליח זו לבסס את מאחזיה האסטרטגיים-צבאיים באזור, וב"טווח הבינוני תשאף להוציא את הפיקוח על הנפט המזרח-תיכוני מידיהן של החברות ה"מערביות הבינלאומיות והאמריקניות. הדבר ייעשה בשלבים: בשלב הראשון יתמוטטו המשטרים המלוכניים ויעלו במקומם משטרים מהפכניים שילאימו את הנפט. בשלב זה עדיין לא תתערב ברה"מ, ותמשיך במכירת הנפט שהיא רוכשת למערב. בשלב השני תפעל ברה"מ להשתלטות הדרגתית על ה"נפט הערבי, תוך כדי השאלתו ב"ידיים ערבות". בשלב השלישי, לפי הצורך, תוכל ברה"מ לנקוט במדיניות של סחיטה כלפי אירופה המערבית, או לפחות כלפי חלק ממדינות אירופה — גרמניה המערבית, דרך משל, אם אומנם תצליח ברה"מ בכך, יימצא בידה אמצעי כבד-משקל בתחרות הבין-מעצמתית להשפעה על חלקי העולם.

ארה"ב, המבינה את הצרכים האסטרטגיים של אירופה המערבית בנפט המזרח-תיכוני וערה למגמות הסובייטיות בסוגיה זו, מש"תדלת, מן הצד האחד, לבלום את התפתחות הנוכחות הסובייטית בים התיכון וביס-סוף, מן הצד האחר מחפשת היא אחר מקורות נפט חדשים באלסקה ובקוטב הצפוני, כדי

במתירו הרב של הסיוע, שהכביד לא מעט על הכלכלה הסובייטית, החזירה ברה"מ למדינות ערב הידידותיות לא רק את אוכדני המלחמה, אלא אף את האמונה כי התבוסה הערבית לא היתה יותר מאשר מפלה אחת במערכה שטרם הסתיימה. התגובה הערבית היתה אופיינית לרוח מדיניות הסחיטה שהם נוקטים, בבחינת, "המקבל אצבע, מבקש את היד כולה".

הערביות הידידותיות, קהיר ודמשק". יחד עם זאת, אין ערבי היכול להתעלם מן המאמצים הסובייטיים הראויים לציון שהביאו להצלת המשטרים במצרים ובסוריה. ברה"מ הזרימה במהירות מסחררת, בעיקר למצרים, כמויות עצומות של נשק וחמושו, וכן הושיטה סיוע מירבי אחר. סיוע מהיר זה החזיר למנהיגים הערביים חלק מיוקרתם, ושמר על רציפות משטריהם. יתר על כן, ללא התחשבות

משלמת ועתידה לשלם? לדעתו, שואפת המעצמה הקומוניסטית לנקודת-איוון מסויימת בין „ההוצאות הגבוהות הוודאיות של שמירת ההשפעה הסובייטית באיזור“, לבין „טובת-ההנאה הבלתי-וודאיות שניתן יהיה להפיק מן ההשפעה הגוברת, אשר יתכן כי הן קצרות-טווח“.

ניסיון העבר של קשרי ברה"מ עם מדינות לא-קומוניסטיות, כגון — דרך משל — הקשרים עם אינדונזיה או גאנה, מורה כי הספקות שמעלה הורליק באשר לוודאותן של

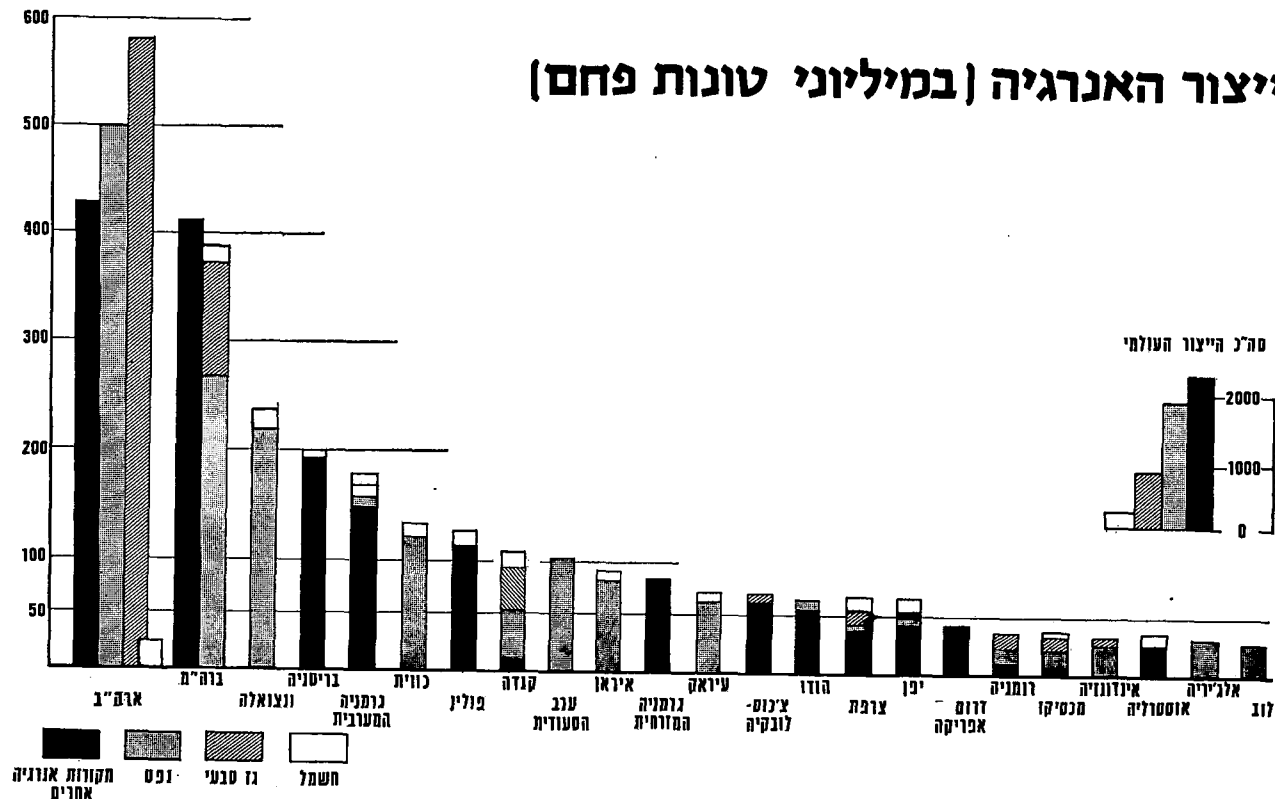
את ארנולד הורליק מעניין יותר הצד הסובייטי. מבחינת הרוסים, היתה זו אחת ההשקעות הגדולות ביותר שלהם שמשכה תוך זמן קצר תקציבים ניכרים, הנחוצים ביותר לצרכיה הפנימיים של ברה"מ. כדי להצדיק את ההוצאה חייבת היתה ברה"מ לדרוש תמורה — והתמורה שדרשה לדבריו, היתה רכישת מאחזים להבטחת נוכחותה האסטרטגית באגן הים התיכון וקרן אפריקה. עם זאת, שואל החוקר האמריקני, המצדיקים הישגיה של ברה"מ את המחיר שהיא

נוסף בכיוון זה הועלה לאהרונה דווקא על-ידי חוגי הנפט בארה"ב: כתוצאה מסגירת תעלת סואץ, גדלה תלותן של מדינות מערב אירופה באספקת נפט באמצעות ארה"ב, אם ממקורות אמריקניים ואם באמצעותו של צי מיכליות-הענק שבשליטת החברות האמריקניות. יתכן כי התפתחות זו אף היא גורם העשוי להניע את ברה"מ ללחוץ להשגת „הסדר מדיני“.

מותם של המשטרים הפרוי-מערביים בו. רעיון זה נראה בעיני רבים בארה"ב, אך חוגים רשמיים ואחדים בה שואלים את עצמם, היפתור הסדר כזה באמת את הבעיות! לדעתם, חסימתה הנמשכת של תעלת סואץ, מאיטה את תהליך ההתבססות האסטרטגית של ברה"מ ב-יבסוף ובקרן-אפריקה ומקטינה בדרך זו את ערכם של המשטרים המהפכניים, וממילא מחרזקת את ידיהם של יידידי המערב באיזור. טעם

להקטין לפחות את תלותה שלה בעתיד בנפט שמחוץ לגבולותיה הלאומיים, אם מייחסות מדינות המערב חשיבות לשאלה זו, דומה כי הן פועלות — לפחות בחלקן — בכיוון המנוגד לאינטרסים שלהן. מעצמות אירופה המערבית, אנגליה וצרפת, רואות בנפט אחת המטרות המכריעות ביותר בשיחות 4 המעצמות, ומניעות את ארה"ב להגיע בהקדם להסדר מדיני במזרח-התיכון שיבטיח את שלי

ייצור האנרגיה (במיליוני טונות פחם)

תוך התבססות עליהם משולה לבניית ארמונות-חול. ההשפעה הסובייטית תובטח רק אם יהיה הלקוח תלוי בה מאוד. אך הבטחת התלות הוא עניין יקר ביותר. יתר על כן, הואיל והקשרים האידיאולוגיים של ברה"מ עם מדינות ערב קלושים מאוד, או אינם קיימים כלל, הרי שההשפעה הסובייטית תתקיים רק כל עוד תימשך תלות יקרה זו... גם אם ניתן יהיה להפחית עד למינימום את הסיכוי כי המשטרים ה„מתקד-

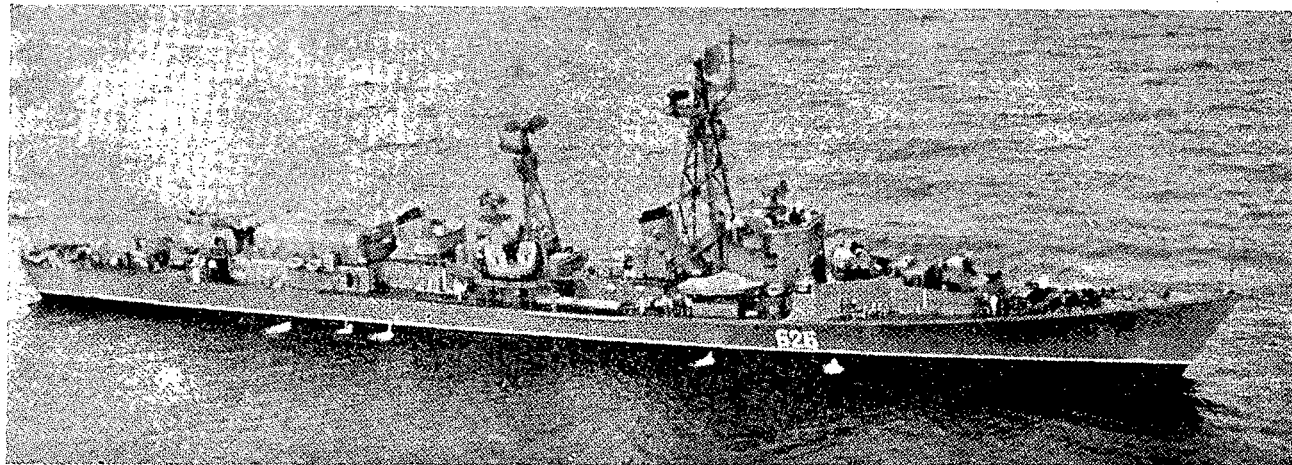
טובות-ההנאה הסובייטיות לטווח הארוך — אינם משוללי יסוד. הנוכחות הסובייטית במזה"ת נשענת, בשלב זה, על משטרים ערביים רדיקליים, שיציבותם הפנימית מפוקפקת. זאת ועוד; הוא קובע, כי „...קיימת בברה"מ מסורת, שהיא תולדת ניסיון מר של חוסר אמון במשטרים הללו, המסוגלים להפנות לברה"מ עורף או לנצלה, או פשוט להיות חסרי-יציבות במידה רבה עד כדי כך, שבניית מרחב השפעה

הניצחון הישראלי... האינטרסים הסובייטיים מחייבים, למעשה, פתרון מדיני זמני למשבר המזרח-תיכוני, מבלי לפתור את בעיות-היסוד של המחלוקת הישראלית-ערבית. פתרון כזה, המתואר על-ידי הסובייטים כ„הסדר מדיני“ של הסכסוך, מבטיח שני מרכיבים חשובים ביותר למגמותיה של ברה"מ באיזור:

א. הוא מאפשר הרגעת-רוחות זמנית, דהיינו דחייתה של סכנת התלקחות מקומית מיידית, ועל-ידי כך שמירת רציפותם של המשטרים שעליהם נשענת ברה"מ בבנייתה של התשתית

מים" יפנו לעבר העולם הלא-קומוניסטי, מכל מקום יציבותם מעוררת כל-כך ומנהיגיהם כה בלתי-בטוחים, עד כי שינויים שורשיים ופתאומיים באוריינטציה הפוליטית שלהם הם בבחינת אפשרות סבירה ותמידית.

מאידך גיסא, אין לבטל כליל את טענתם של חלק ממצבי המדיניות הסובייטית, המאמינים כי יש בכוחם של הסיוע וההשפעה הרוסיים לאפשר למשטרים לאומניים-בורגניים נבחרים להתגבר על משברים חברתיים וכלכליים, ולצמצם עד למינימום את אי-יציבותם; זאת — תוך אימוץ משטר

האסטרטגית במרחב.

ב. שמירת גורמי המתיחות בין ישראל וערב, כדי להבטיח את המשך התלות הערבית במקורות הנשק והחימוש הסובייטיים.

ברה"מ הצליחה לשכנע את נאצר לצעוד עמה בדרך זו, בהבטיחה לו ניצחון מדיני, אשר יבטל את תוצאות הניצחון הישראלי, בדומה לאשר אירע בשנת 1957. אך מנקודת-הראות הסובייטית מסתכנת הבעיה בשל עמדתן של המדינות הערביות האחרות, ובעיקר סוריה ועיראק. מדינות אלו מתנגדות ל„הסדר המדיני“ המוצע על-ידי מוסקבה, ומעדיפות — מתוך שיקולים פנימיים — את תורת המלחמה העממית. תמיכתם של הסובייטים בגישה דוקטרינרית זו, מעלה ניגודים פנימיים נוספים במדיניות הסובייטית. לדברי ארנולד הורליק: „...על-ידי כך מרחיקים הסובייטים את עצמם מן הקיצונים הערבים, ויוצרים פתח לטיפוס קסטרופאיסטי ולאמוץ-יתר בקו הקומוניסטי של פקין...“

לכל האמור מצטרפת עובדה נוספת, המסכנת עוד יותר את הבעיה המזרח-תיכונית בעיני הסובייטים. עליית משקלם של ארגוני המחבלים הנהנים מתמיכת כל המשטרים הערביים, לרבות מצרים, מערימה מכשולים רבים בדרכה של ברה"מ: לדברי הורליק, „בעיני קבוצות קיצוניות רבות, העימות הישראלית-ערבית הוא מניע ראש-וראשון לקשרים הדוקים עם ברה"מ...“ ארגוני המחבלים מתרעמים, משום כך, נגד המשך קיום היחסים עם ברה"מ — אם מתנגדת זו לעימות הצבאי נגד ישראל, לדעתם חיסול תוצאות המלחמה של 1967 אינו נוגע להם; זהו עניינן של המדינות הערביות. העניין

פוליטי-חברתי מתקדם, שיהיה בסיס מוצק ל„ברית סוציאליסטית“ מעמיקה יותר, אך חולשתה של גישה זו נעוצה בעובדה, כי החדירה הסובייטית למדינות ערב היא מעין פועל-יוצא של הסכסוך הישראלי-ערבי, דבקתם של הערבים בשאיפה לחסל את מדינת ישראל בכוח הנשק מאפשרת אמנם את המשך התלות בברה"מ, אך מערערת את היסודות שעליהם נשענת גישה זו. הערבים זקוקים, בראש וראשונה, לנשק ולחימוש הסובייטיים, ואינם משתוקקים לפתור באמצעות הסובייטים את בעיותיהם הפנימיות. בגישה הלני-ניסטית של השלמה, ולוא זמנית, עם המציאות, כדי לבצר את המהפכה החברתית-כלכלית בארצותיהם, רואים הערבים כניעה ללא תנאי לאויב. ראייה ערבית זו, המשולבת עם נחיתותם הצבאית כלפי ישראל, מעוררת בקרב חברי הצמרת הסובייטית ביקורת חריפה, שאף ניתן לה פומבי. באחד המאמרים שפורסמו בבטאון הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית של ברה"מ, „רוסיה הסובייטית“, תוארה הגישה הערבית לגנאי: „מצב של לא שלום ולא מלחמה הוא בלתי-מעשי ומזיק... גישה זו אינה יכולה אלא להזכיר לנו את התפיסה הטרוצקיסטית“.

בהקשר לכך, ראוי לבחון בקצרה את הבעיה הקונקרטית. התלויה ועומדת, של פתרון המשבר המזרח-תיכוני. אין ספק כי הסובייטים אינם חפצים בהתלקחות מלחמה באיזור. לדברי הורליק „...אפילו ניצחון צבאי ערבי, אף כי כרגע הוא נראה רחוק מאוד, עלול להעלות על הדעת הסתבכות אמריקנית... משום כך מייחסים הרוסים משקל-יתר לאותו צד בעולם הערבי הנוטה לגישה מתונה או מדינית לחיסול תוצאות

לסיכום, ברה"מ יכולה אמנם לרשום לזכותה הישגים אחדים בחדירה למדינות ערב בעקבות מלחמת ששת הימים, ואף לרשום הצלחות מסויימות במדינות ההתבססות האסטרטגית שלה במרחב היס"ת. אך בסופו של חשבון, ללא ספק התערער מצבה במזרח התיכון בכללותו. מחיר נוכחותה ושמירת השפעתה באיזור הוא גדול לאין שיעור מטובות ההנאה הבלתי-יודאיות שיכולה היא להפיק מהגברת חזירתה. המשך התבצרותה במדינות ערב מגביר את קיצוניותם של המשטרים בהן, ומעורר לפעולה חוגים קיצוניים, שאין עליהם שליטה. התש-כח מוסקבה את לקח יוני 1967: ארנולד הורליק משיב על שאלה זו באמרו כי "....ישנם מנהיגים סובייטים המהרהרים בשאלה, האם שקול הריווח לו זוכה ברה"מ בהעמקת נוכחותה במדינות ערב — כנגד ההשקעה הכרוכה בכך, ואפילו ניתן יהיה להבטיח את המשך השלטון בידי המשטרים הערביים המתקדמים...". סביר להניח, כי חלק ממעצבי המדיניות הסובייטית, המאמינים כי הנשק הגרעיני שבפיקוחם יש בכוחו להבטיח את ביטחונה של ברה"מ ולהרתיע את ארה"ב מהרפתקאות צבאיות, נוטים להרהר בדבר כדאיותה של גישתם המדינית-אסטרטגית הנוכחית. ואולם, נראה כי מנהיגים אלה הם עדיין בבחינת מיעוט זעום בצמרת הסובייטית.

הפלשתינאי הוא בחיסול תוצאות המלחמה של 1948. כלומר, יש כאן גלישה ישירה לבעיה אשר עקב עמדות הצדדים אין לה פתרון, ואם אף ימצא פתרון כלשהו, לא יהא זה אותו פתרון שאליו חותרים הארגונים הפלשתינאיים. התגברות כוחם של המחבלים סוחפת את המשטרים ה"יציבים", במצרים ובירדן, להתנגשויות צבאיות עם ישראל, ולהידרדרות צבאית מסוכנת. הורליק קובע בפסקות, כי "הסובייטים אינם מעוניינים להתנסות בכישלון ערבי נוסף, אשר ייצור לחצים להתערבות סובייטית ישירה..." מכאן שגם בשאלה זו חייבים הם לנקוט במדיניות מורכבת ודור-משמעת. הם נאלצים לתמוך, ולוא מילולית, בתנועת הגרילה הערבית, אך עם זאת מעלים הם בפומבי ספקות והסתייגות באשר לשיטות פעולתה ולמטרותיה. גם בנקודה זו נתקלים הסובייטים בתחרות הסינית על מנהיגות התנועות המהפכניות בעולם.

כאמריקני נוטה ארנולד הורליק להגזים במידה מסויימת באשר לאלטרנטיבה העומדת בפני נאצר והערבים. הוא קובע בפסקות-יתר, כי "....כישלון סובייטי ממושך להבטיח הסדר אשר יניח את דעת הערבים כלקוחותיה של ברה"מ, מגדיל את הסיכון כי הערבים יפנו לארה"ב, בהנחה שארה"ב היא המעצמה הבלעדית המסוגלת להכריח את ישראל להסכים להסדר שיהיה מקובל גם עליהם". בהגיעו למסקנה זו, מתעלם הורליק מנתוני המציאות, שהוא עצמו מביאם כראיה להוכחת הדילמות הניצבות בפני המדיניות הסובייטית במזרח התיכון. אמנם, יש ביכולתה של ארה"ב להפעיל לחצים כבדים על ישראל, אך לחצים אלה אינם כבדים יותר מאשר לחציה הביטחוניים של ישראל להבטחת ריבונותה ושלמותה. במאזן-לחצים זה, קשה להניח כי יהיה ערך ללחצים האמריקניים כשלעצמם.

ישראל נונת סנטון תחושך

(המשך מעמוד 7)

במובן אחד לפחות אין המצב ב־1969 דומה למ־צב ב־1967. במאי 1967 היה איום צבאי ערבי על קיומה של ישראל. ב־1969 אין בנמצא איום כזה, ואי־לו איום צבאי מצד ישראל על קיומן של מדינות ערב — מעולם לא היה קיים, לא כמטרה מדינית ולא כצורך אסטרטגי. מ־שום כך, בשנת 1969 אין שום צורך, לא לערבים ולא לישראל, במלחמה מר־נעת, אשר תבטיח את א־חד הצדדים בפני מתקפה של הצד האחר.

כובד־המשקל של אסקלציה ושל פתיחה במלחמה כוללת נשאר כולו מוטל על הערבים. אם יתחילו בכך בעתיד הקרוב, למרות כל שיקולי ההיגיון והמציאות, תהא זו בעיקר הפגנה של יאוש, או תוצאה של התמוטטות הממסד השלטוני. המטרה המעשית היחידה של הפגנה כזאת יכולה להיות — להניע את המעצמות הגדולות להתערב במישרין ולכפות הסדר שיספק באורח ארעי את הכבוד הערבי.

יוזמה מלחמתית ערבית, אם תבוא, תהא ניתנת לתרגום כל־הלן: „אנו מיואשים, לכן אנו חייבים לתקוף. מעניינן של המעצמות הגדולות לעצור מלחמה כזו ולהשליט סדר משלהן, שכן הסיכון בעבורן גדול במיוחד אם נפסיד“.

יש בעמדה זו, כמובן, מידה לא מעטה של סחטנות. מלחמה ערבית־ישראלית איננה מסכנת את ביטחון ברה״מ או ארה״ב. אולם הסיכוי הקלוש שהמעצמות יתערבו בסכסוך, הוא המאפשר לערבים להתמיד בסירובם להכיר במציאות קיומה של ישראל, ולהפוך את העימות הצבאי ביניהן לישראל — לדרישה מדינית. סיכוי ההתערבות של המעצמות מסלף משום כך את יחסי הכוחות בסכסוך. יתכן כי הוא גורם־בולם לגבי היקפה של מלחמה ישראלית־ערבית, אך בעיקר משמש הוא מחסום בפני כריחת חוזה־שלום במישרין בין שני הצדדים.

אלה הם למעשה גבולות ההשפעה של המעצמות הגדולות; שכן פרט להתערבות צבאית ישירה, אין בכוחן של ארה״ב וברה״מ להכתיב לישראל ולערבים את תנאי ההסדר, וספק גם אם ביכולתן, בכל מקרה, למנוע מלחמה.

בימי המשבר במאי 1967 פנתה ישראל תחילה לארה״ב בבקשת סיוע. במשך שלושה שבועות למדה ישראל לדעת מה מעט יכולה ארה״ב לעשות על מנת להסיר מעל גבולות ישראל את איום הצבאות הערביים ועל מנת לפתוח את מצרי טיראן. מלחמת ששת הימים באה לאחר שישראל נואשה מכל פעולה תכליתית מצד ארה״ב, והמלחמה היתה מלחמה ישראלית, לא אמריקנית.

כאשר פרצה המלחמה, עמדה ארה״ב בפני שתי אפשרויות: היא יכלה להישאר מחוץ למלחמה ולתת לברה״מ להתערב — או להישאר מחוץ למלחמה ולהבטיח שגם ברה״מ תישאר מחוצה לה. בבחירה בדרך השנייה, פעלה ארה״ב למען האינטרסים העולמיים שלה. גורל ישראל היה רק שיקול משני, במיוחד לאחר שהמלחמה הסירה במהירות כל איום ישיר על קיומה של ישראל.

מאורעות אלה חוללו תמורה ביחסי ישראל — ארה״ב. הם הוכיחו לישראל את המגבלות החמורות שבכל התחייבות אמריקנית כלפיה. הם גם הוכיחו לארה״ב, כי אם אין המעצמות מתערבות בסכסוך, יש בכוחה של ישראל לדאוג לביטחונה שלה. וזאת מבלי שתשתייך לשום ברית־הגנה, ומבלי שתיוקל ולוא לחייל זר אחד.

אין ספק שלארה״ב אמצעים ללחץ על ישראל. אולם, באורח פרדוקסלי, ככל שגדל לחצה של ארה״ב על ישראל למתן את תנאיה להסדר, כן גדלה התחייבותה של ארה״ב להבטיח את קיום התנאים שבהם היא תומכת. ב־1957 הפעילה ארה״ב לחץ ניכר על ישראל לסגת מסיני ומצרי טיראן. כעבור עשר שנים גילתה ממשלת ארה״ב, במבוכה לא מעטה, כי בלחצה על ישראל לסגת, נטלה על עצמה התחייבות מסויימת לערוב להסדר שהושג. מביכה עוד יותר היתה העובדה, שארה״ב לא יכלה למצוא דרך יעילה למילוי התחייבותה. לקחי ניסיון זה לא נשכחו — לא בישראל, וכנראה גם לא בארה״ב.

מכל מקום, קרוב לוודאי שהאינטרס של ארה״ב הוא שישראל תהיה מסוגלת, יותר ולא פחות, להגן על עצמה בכוחותיה שלה. לכן, ספק הוא אם האינטרס של ארה״ב יכתיב לה להטיל לחץ על ישראל לוותר על יתרונות מוחשיים המבטיחים את קיומה, ולאזן את הסיכון הגדל לכיטחון ישראל על־ידי התחייבויות אמריקניות.

בדומה לארה״ב כלפי ישראל, עשויה ברה״מ להפעיל יתר לחץ על הערבים, מצרים וסוריה תלויות לחלוטין בברה״מ לשיקום צבאותיהן. הן גם זקוקות למידה ניכרת של סיוע כלכלי ממצמה זו. העשויים נתונים אלה לסייע לברה״מ בהפעלת לחץ על הערבים?

ישנן שלוש מגבלות רציניות לממדי הלחץ שיכולה ברה״מ להפעיל על הערבים.

1. לחץ מוגזם עשוי לגרום לתוצאות הפוכות מבחינת קיום ההשפעה הסובייטית באותן מדינות.

2. הפרזה בלחץ על משטרים רעועים, כגון אלה שבמצרים ובסוריה, עשויה לגרום להתמוטטותם.
 3. המרחב המדיני הערבי משתרע גם הרחק מעבר לשטחים שבהם נודעת לברה"מ השפעה מכרעת. אף אם תצליח ברה"מ הצלחה מלאה בלחץ שתפעיל על מצרים, מה תהא השפעתה על ערב הסעודית? ובכוונתו: או על הארגונים הפלשתינאיים? החולות הנוודים של המדיניות הערבית עשויים לכסות מחדש כל הישג מדומה של השפעה סובייטית (והוא הדין לגבי השפעה אמריקנית, או כל השפעה שהיא).

המציאות הערבית עשויה לכן להיות מתסכלת לברה"מ לא פחות משהיא מתסכלת ליריביה. בעייתן העיקרית של ברה"מ ושל ארה"ב במזרח התיכון היתה ונשארה, כיצד להגדיל את השפעתן — מבלי להגדיל במקביל את התחייבור יותיהן ואת סיכוניהן.

מהו איפוא התפקיד הנותר למעצמות הגדולות? ברור שהן לא ארה"ב והן לברה"מ עולה חשיבות יחסיהן ההדדיים על חשיבות יחסיהן עם מדינה כלשהי במזרח התיכון. תפקיד המעצמות הגדולות באיזור זה מוגדר לכן, בראש וראשונה, על-ידי היחסים ביניהן ורצונן העז להימנע מסיכון של עימות בגלל התערבות במלחמה מקומית. התחייבויותיהן כלפי שני הצדדים, המוגבלות ומעורפלות בכוונה תחילה, תופסות — קרוב לוודאי — רק מקום שני במעלה בסדרת שיקוליהן.

מבחינה מעשית פירושו של דבר הוא, כי האינטרס המרכזי והמשותף של שתי המעצמות הגדולות באיזור, הוא למנוע משני הצדדים לפתוח במלחמה כוללת. הן מעוניינות להישאר בדרשיח מתמיד על נושא זה, והדו־שיח עצמו נועד לשמש הוכחה, כי אכן חפצות הן למנוע את הסיכון של מלחמה ביניהן.

דו־שיח כזה החל ב"קו האדום" שבין הקרמלין לביית-הלבן שעות ספורות לאחר שפרצה מלחמת ששת הימים. הוא נמשך אחרי כן בפגישת נשיא ארה"ב ג'ונסון וראש ממשלת ברה"מ קוסיגין. מאז קויימו ללא הפסק מגעים דו־צדדיים בנושא זה. גם מאז החלו יסודות ארבע המעצמות בניו־יורק, לא ויתרו ארה"ב וברה"מ על המשך הדו־שיח הישיר ביניהן, ומגעים בנושאי המזרח התיכון נמשכו בואשינגטון בין משרד החוץ האמריקני לבין שגריר ברה"מ בארה"ב.

התיתכן פעולה משותפת של המעצמות הגדולות במזרח התיכון?

יש ביכולתן של המעצמות הגדולות לכפות הסדר ארעי של הסכסוך הישראלי-ערבי; אולם הן ייזקקו בוודאי לשימוש בכוח כדי לקיימו, וזאת אפשרות בלתי סבירה. ראשית, יידרשו לכן כוחות ניכרים. שנית, משמעות הדבר תהיה שואשינגטון ומוסקבה מסכימות, כי כוחותיהן יהיו נוכחים בתעלת סואץ, על הירדן ובמקומות אחרים. הסיכוי שכוחות אמריקניים ורוסיים יחדיו יבטיחו את חופש המעבר של אניות סובייטיות בתעלת סואץ קרוב לוודאי שאיננו קוסם לארה"ב; ובפרט כאשר המדינה המארחת עשויה יום אחד לדרוש, כי כוחות ארה"ב יעזבו את שטחה, בעוד שכוחות יריבותיה יישארו בה. שלישית, התערבות ישירה לכפיית פתרון קרוב לוודאי שתיתקל בהתנגדות הן מצד הערבים והן מצד ישראל.

אין זה מקרה שבאותו שבוע עצמו הביעו גם ראש-ממשלת ישראל, גב' גולדה מאיר, וגם הנשיא נאצר את התנגדותם לפתרון כפוי. ולבסוף, מותר לתהות כיצד יפעלו כוחות אמריקניים-רוסיים נוכח המשך הפעילות החבלנית של הארגונים הפלשתינאיים. היש לצפות, למשל, לפעולה אמריקנית-רוסית משותפת לדיכוי פעולות המחבלים? האבסורד שבעצם השאלה מוריד מעל הפרק כל אפשרות מעין זו.

הסכסוך הישראלי-ערבי הוא בעיקרו סכסוך מקומי. הסיי כויים היהודים ליישבו אי-פעם הם על בסיס מקומי. תפקידן של המעצמות מצטמצם בשמירה על כך, שהאינטרסים החיוניים שלהן באיזור לא יקופחו, ובנקיטת כל הצעדים האפשריים למניעת הסתבכות ישירה שלהן בסכסוך. נותר להן לקבוע כלפי שני הצדדים, כי אם בוחרים הללו במלחמה כדרך לניהול יחסיהם, יהיו המעצמות הגדולות נייטרליות. כל עוד עצמאותו של אחד מהצדדים איננה בסכנה, מעבר לזה יכולות המעצמות להציע לשני הצדדים רק שירותים טכניים לקראת הקמת מגע ישיר ביניהם. אין הן יכולות, לבדן, להביא את השלום.

כל עוד שרירות מגבלות אלה, הסיכון שמלחמה ערבית-ישראלית תהפוך לעימות ישיר בין המעצמות הוא מוערי. סיכון זה עלול לגדול אם, למשל, יגיע צה"ל לקהיר, או שיגיעו המצרים לתל-אביב. אולם אין סבירות רבה שאלה או אלה יעשו זאת. ישראל — משום שמבצע כזה לא יוסיף לה יתרון אסטרטגי, ומצרים — משום שאיננו בתחום יכולתה הצבאית.

במצב הדברים כיום, ספק רב הוא אם נסיבות אחרות כלשהן יכולות להניע אחת מהמעצמות הגדולות להתערב בסכסוך. האינטרס של שתיהן היה ונשאר — להבטיח כי הסכסוך לא יחרוג מעבר לתחומי הנוכחיים. עם זאת סביר להניח, שימשיכו בדרשיח ביניהן שמטרתו להבהיר כי הן יישארו מחוץ לסכסוך כל עוד אין הוא חורג מתחומים אלה.

סיכום

ביחסנו אל הסכסוך הישראלי-ערבי מעורבים שני אלמנטים נוגדים. מצד אחד, אנו חייבים להכיר בכך שישראל עומדת בפני סכסוך ארוך, העשוי להימשך כימי דור, אם לא למעלה מזה. הכרה זו משקפת בחלקה את התמדתם של הערבים בסירובם להשלים עם המשך קיומה של ישראל. היא משרקפת גם את הידיעה שהחברה הערבית שרויה בעויותות חיפוש אחר זהות ומסגרת, ושהתשובות לחיפוש זה, ברובן, לא בידי ישראל לתת.

לעומת זאת, ישראל ב-1969 נתונה במצב משופר לאין-ערוך לעמידה בסכסוך מתמשך, מאשר היתה בו אילו נאלצה לעמוד בסכסוך כזה בגבולות של 1967. אלימות וסכסוך בין עמים, בין ובתוך חברות המחפשות זהות ומסגרת, אינם תוואים המיוחדים רק לסכסוך הישראלי-ערבי. בעוצמת אלימותה עולה תנועת המחאה השחורה שבארה"ב על כל תנועות המחאה הפלשתינאיות. בהיקף אכזריותם ובשפיכות-הדמים שבהם, עורלים המלחמה בתימן וסכסוכי-פנים בעיראק על כל אשר אירע בין ישראל לשכנותיה. הסכסוך אף הקנה לישראל ממדי

עוצמה חדשים — העומדים בסתירה מוחלטת למגמות של פת"ח „להרוס את הכלכלה הישראלית, את התיירות לישראל ואת העליה". התוצר הלאומי עלה ב־1968 ב־12%. מספר־שיא של 453.000 תיירים ביקרו בישראל באותה שנה, ומספר העולים הגיע ל־37.000.

אבודותינו מה־12.667—24.569 מפעולות אויב בלבד הגיעו ל־291 חיילים ו־50 אזרחים הרגוים. נפצעו — 987 חיילים ו־430 אזרחים. אם נזכור כי בשלוש השנים של מאורעות 39—1936 איבדנו 517 איש, ובמלחמת השחרור איבדנו בשנה אחת 6.000 איש (והישוב בישראל מנה אז 650.000 איש בל־בד), נדע לפחות כי במאבקנו כבר עברנו פרקים קשים אחר רים, שבהם עצם קיומנו העצמאי עדיין נתון היה בספק, הקושי כיום גובע אולי מעצם המצב החדש — שבו נופלים קרבנות, שעה שקיומנו כבר אינו נתון לסכנה ישירה.

באפריל 1936 נרצחו במשך יומיים 16 יהודים בגבול יפן—תל־אביב על־ידי המון ערבי. כיום נופלים חיילי צה"ל באיזור התעלה, כמרחק שבין אירועים שונים אלה — בזמן, במרחב ובנסיבות — הוא המרחק שעברנו בקביעת הממדים הנוספים לביטחוננו.

נוסף ליכולת לעמוד במאבק הממושך ובו בזמן לנהל חיים תקינים, ניצב בפנינו אתגר נוסף: לבנות קשרים תקינים עם אותם ערבים ששוב לא קיים גבול סגור ומסוגר בינם לבין ישראל.

מלחמת ששת הימים הביאה כמעט מיליון ערבים, בשטחים המצויים כיום בשליטתנו, למגע ישיר עם מציאותה של ישראל. לגבי רובם של אלה, נוכחותה של ישראל ככובש צבאי היא, קרוב לוודאי, הצד המשמעותי ביותר של מגע זה. זהו צד שניתן לכנותו כחוסר־ברירה: למדינת ישראל אין בתנאים הנוכחיים ברירה אלא להזיק כוחות צבאיים בשטחים הללו לצורך קיום הממד הנוסף הדרוש לביטחוננו; ולערבים בשטחים אין ברירה אלא להסכין עם נוכחות צה"ל, תהא דעתם על ישראל אשר תהיה. אולם מעבר לנתון זה של חוסר־ברירה, משותף, קיימים ממדים נוספים שהם רשות ולא חוסר־ברירה. וממדים אלה הם בבחינת חידוש במכלול יחסי ישראל־ערב. ממד ראשון, הוא אולי החשוב שבכולם, הוא חופש התנועה. ערבים בשכם, בחברון ובעזה נמצאים כיום במצב

המיוחד שבו יכולים הם לבקר בו בשבוע בקהיר, ברבת־עמון ובבירות, ולאחר שובם משם לבוא ולבקר בתל־אביב ובחיפה. לגבי הניתוק המוחלט ששרר לפני יוני 1967, יש בכך תמורה מהפכנית. אם יש הישג ביחסינו עם הערבים בתחום שהוא מעבר לביטחון — הריהו בפריצה זו של מחסום המגע בין ישראל לבינם.

ממד שני, המתמשך ונוצר מתוך הראשון, הוא בהי־ווצרותם של מגעים שבחיי יומיום בין ערביי השטחים לבין תושבי ישראל. אלה הם מגעים ענייניים, הנוגעים לזריעת שדות, לוחמה במזיקים, פיתוח תעשייתי, תיירות, חינוך, רפואה, ועוד עשרות תחומים אחרים. תחומים אלה, משום שאינם פוליטיים, מאפשרים מגע אנושי מעשי, ובמקרים רבים אף פתרונות ענייניים. ככל שהם מתרבים, חדל הממד הפוליטי להיות הממד היחיד הקובע ביחסי ישראל והערבים. ואולם קשירת קשרים הדוקים בתחום חיי יומיום בין ערביי השטחים לבין ישראל, ספק אם יש בה כשלעצמה לקבוע מסגרת לפתרון הפוליטי. הפתרון הפוליטי חייב להמתין למיצוים של התהליכים בעולם הערבי, שהשפעתה הישירה של ישראל עליהם מעטה ביותר. התהליך העיקרי שלו עלינו לצפות, כתוצאה מהעיר מות הישיר שבינינו לבין הערבים, הוא התגברות חוש המציאות הערבי על יצר הפנטזיה. מגענו עם ערביי השטח חים, שכולם בתחום המציאות, עשויים במרוצת הזמן לתרום לתהליך זה, אולם עלינו להיות מוכנים לכך שזהו עדיין תהליך ממושך.

הצבענו קודם לכן על הניגוד ההכרחי שעמו יהא עלינו לחיות בשנים הבאות: ניגוד בין חיי יומיום תקינים — לבין קיום מצב מלחמה בגבולות. במקביל לניגוד זה, חובה עלינו ללמוד לחיות עם ניגוד נוסף: קיום מלחמה בערבים בגבולות — ולעומתו קיום יחסי יומיום תקינים עם הערבים שבשטחים.

אין זה מצב הרמוני, ולבטח אין בו כדי להקנות לנו בשנים הבאות תחושה כי אכן הגענו אל המנוחה ואל הנחלה. אולם כל עוד ניצמד לתוואי המציאות, ותהא זו קשה ככל שתהא, וכל עוד נדע לעמוד במתח הניגודים מבלי להיגרר לתגובות של תסכול — סופנו שנמצא כי המתח בין הניגודים הוא המקנה לנו תושיה לישבם.

למהפכה, לפני ועידת האיחוד הסוציאליסטי הערבי (המפלגה היחידה במצרים): „...דיבורים על העבר אינם עוזרים. בוועידה לא צריך שידובר על העבר, משום שעל כך דובר במשך כל השנה שעברה. חשוב שידובר על העתיד, ולא על העבר...“

בצד הניסיונות לנתח ולתרוץ את הגורמים לתבוסה, מרבנים הפרסומים לדון ב„גבורת החייל הערבי“.

הציטוטים שנביא הם האופייניים להלך הכתיבה בעיתונות המצרית. אלו הובאו בתרגום כלשונו. רבים בהם סילופי אמת, התעלמות מעובדות, ולעיתים קרובות כל פרשנות לגביהם היא מיותרת.

הסיבות למלחמה

מרבית הפרסומים אינם מתייחסים בהרחבה לסיבות למלחמה, אף שאלה, ללא ספק, חייבות היו לשמש מפתח להבנת המאורעות. אולם התייחסות מפורטת ומדוייקת למלחמה ותוצאותיה, לגבי מצרים בכלל וכוותיה ה־מוויינים בפרט, היתה מגוללת את האחריות לתבוסה על המנהיגות השלטת. אולי משום כך העיסוק בסיבות למלחמה הוא שטחי. עם זאת מסייעים אחדים מן הפרסומים במתן תמונה, ולוא חלקית, של הלכי־הרוח השור־רים במצרים בעניין זה.

במלאת שנה למלחמה כותב אחדד בהא אד־דין, עורך „אל־מצור“, ב־7 ביוני 1968, במאמרו „הרהורים ומחשבות ליום 5 ביוני“: „יתכן שתחלופנה עוד 10 שנים כדי שנוכל לקבוע בוודאות את הגורמים למלחמה זו. ועד אז לא נוכל לקבוע נכונה, אם אכן היו

האיום נגד סוריה, ריכוז הכוחות המצריים בסיני וחסמת מפרץ עקבה — הגורמים למלחמה זו. אך לא יהיה בכך משום הפרזה אם נאמר, כי המלחמה עמדה לפרוץ ללא ספק, ואנו היינו נגדרים אליה בין אם חסמנו את מפרץ עקבה או לא. כלום פעולה צבאית נגד סוריה לא היתה מובילה לאותה תוצאה?“

דברי בהא אד־דין באים להדגיש את חוסר הברירה, כביכול, שאילץ את מצרים להיכנס למלחמה כתוצאה מן ההתפתחויות ביריה ה־מורח־תיכונית ואת קיומה של הסולידריות הערבית. הוא מתעלם ממעשי הטרור ומפחית בערך ריכוז הכוחות בסיני, סילוק האו־מ ובטול חופש השיט — שרשרת פעולות אשר הביאה להתלקחות המלחמה.

בולטת בגילוי־לב מפתיע כלשהו גירסה אחרת, המציגה את ישראל כנגררת למלחמה ללא תכנון מוקדם, כי אם כתוצאה מהתפתחותן המהירה של ההתרחשויות. כותב פארוק א־טויל באחר סאעה: „...תכניתו של יצחק רבין, עוד בתחילת המשבר ועם סגירת המצרים, היתה להשתלט על הרצועה ואחר־כך לנהל מ־מ על פתיחת המצרים, שכן הוא לא היה מעוניין בעימות ערבי־ישראלי שלישי באותה תקופה. כוונתו היתה להשתלט במהירות על הרצועה, ועל ידי כך להעמיד את ממשלות ערב במצב קשה — לאלצן להיכנס למלחמה בטרם עת, או להפעיל לחץ על מצרים כדי לפתוח את המצרים. אולם פני הדברים נשתנו כאשר חלו שינויים במפקדות הצבאיות. קבינט המלחמה (של ישראל) החליט, כי זו היא שעת כושר לסיבוב השלישי...“

הפרסומים השונים אינם מתעמקים בניסיון לנתח את סיבות המלחמה, החל בשלביה

הראשונים של ההתדרדרות. „סיפור־המעשה“ מתחיל בדרך כלל עם חסימת המצרים. כך, למשל, כותב „אל־אח־באר“ מיום 18 ביוני 1968: „...הפיקוד הצבאי הטעה את נשיא הרפובליקה ביחס לכושר עמידתנו, במקרה שתפרוץ מלחמה, כאשר אנו נספוג מהלומה ראשונה וננחית אחר־כך מכת־נגד. ברם נתונים אלה היו מופרזים. שכן אין בהם הכרת המנטליות של האויב. הם (הפיקוד הצבאי) לא הבינו, למשל, כי חסימת מפרץ עקבה, משמעותה לגבי ישראל — מלחמה בלתי־נמנעת.“

מן הראוי לציין, כי הכותבים אינם מתעל־מים מן הסיבה העיקרית למלחמה, אך בערבכם תחומים כגון „האיום על סוריה“, „הערכתו המוטעית של הפיקוד הצבאי“, וטעים הם לפרוק את האחריות מן המנהיגות אשר יצרה מצב זה בהבל פיה או במעשיה הפזיזים.

התבוסה וגורמיה

חולשת הפיקוד הצבאי המצרי הואיל ולא ניתן להאשים את הצבא כולו במחדלים ואולת־יד שאין להם סוף, וכן כדי לשמור על מוראל הכוחות המוויינים, שחלקם הגדול השתתף במלחמה האחרונה וראה במו עיניו את התבוסה, ובעיקר כדי לזכות את המנהיגות (קרי: נאצר) מן ההאשמה בתבוסה ולמצוא שעיר לעזאזל נוכח זעם הציבור, היה צורך לספול את האשמה על גוף מצומ־צם. בקנה זה עלתה גם השאיפה לנטרל אותם קצינים בכירים אשר מבחינת נאמנותם היוו סכנה לשלטון. המגמות השתלבו יחד

בהעמדתם לדין של קצינים בכירים אחדים, אשר הואשמו בהשתתפות בקשר בראשותו של מרשל עאמר להפלת השלטון, וכן בהדחתם והעמדתם לדין, מייד לאחר זה בלתימה, של קצינים בכירים, שאשמתם העיקרית, ביצוע כושל של התפקיד, במלחמה ולפניה. ההאשמות השונות הן כלליות ברובן, אך בולטת בהן מגמתיות בשני נושאים: המחדל בתחום האוירי ופקודת הנסיגה מסיני. במקביל מוטחות האשמות בשחיתות ובחוסר יושר אזרחי. נושאים אלה נדונו כבר בתקופה הסמוכה למלחמה, נוכח הצורך הדחוף להשיב את אמון הציבור בשלטון, ולספק לו שיעיר לעזאזל.

סלים אלילוני כותב ב"אל-חואדת" הי לבנוני מיום 15 בספטמבר 1967: "...נאצר חזר ואמר בנמנו לעאמר, כי הצבא הוא הכוח האמיתי במצרים, הוא המסוגל להציל את העם מכל מכאוביו... מכאן נבעה מגמתו של עאמר לרכוש את לבם של קציני הצבא, וזאת עליידי העלאתם בדרגה, מתן טובות הנאה... עם חלוף הזמן נוצרה סביב עאמר שכבת קצינים ובכללם מנהלי לשכתו, מזכיריו ומתחסדים אחרים, אשר ניצלו לרעה את טוב לבו, וכל אחד מהם ריכז סביבו קבוצת קצינים". לאחר מכן בא פירוט מעשי השחיתות של אותה קבוצה.

בולטת האשמה נוספת, המתייחסת במידה מסויימת לגורם המשמעותי, והיא חוסר האמת בדיווח לדרגים העליונים. כותב הסגן הייכל ב-27 ביוני 1967: "...החישוב הישראלי לי-שמדת חיל-האויר המצרי, ניצל ליקויי-נוהג אחדים שמקורם במשמעת לקויה, דהיינו — האיחור במסירת האמת, אם זו עגומה, לדרגים העליונים".

כשנה לאחר המלחמה, לאחר שסולקו הנאשמים מן הצבא, יכולים הכותבים הערבים להמשיך ולחקוף את הפיקוד הבכיר המודח, מבלי להרחיב עליידי כך את מעגל קרבנות הטיהור. ואכן הפרסומים השונים עוסקים בכך בהרחבה יתירה.

פגלת חיל-האויר המצרי

"הגורם העיקרי לתבוסת הצבא המצרי במלחמה, טמון במפלת חיל-האויר המצרי" — טענה זו עוברת כחוט השני כמעט בכל מאמר על המלחמה אשר נכתב במדינות ערב. כשם שמרבית המאורעות במלחמה היו "ניתנים למניעה", ניתן היה למנוע גם את השואה אשר נגרמה לחיל-האויר המצרי, וכך כותב העיתונאי המצרי חמדי לוטפי ב"אל-מצור" מיום 21 ביוני 1968: "...מומחי התכנון הצבאי המצרים הכינו דוח טכני על אולטימטום של ההגנה האוירית המצרית, בשל חשיבותו של דוח זה, נפגש קצין סובייטי בדרגת מרשל-אוייר עם קבוצה של מומחים צבאיים מצרים, והם דנו בעניין. אחת מהצעותיהם החשובות היתה שילוח ספינות מצוידות במכשירי מכ"מ כדי שתפעלנה בקרבת עמדות האויב

במימי הים-התיכון, כאשר הועלתה הצעה זו בפני הראשות העליונה בפיקוד המצרי, לא מצאה את ההתעניינות הראויה לה..."

מבלי להתעמק ביעילותה המעשית של הצעה, או באמינותו של הסיפור, ראוי לציין את המגמה הבולטת של האשמת סגל הפיקוד הבכיר בחיל-האויר כגורם לתבוסה. כדי להבאיש עוד יותר את ריחם של מפקדי חיל-האויר המצרי, לא נמנעו הכותבים מסילוף עובדות, וכן לא נמנעו מייחס לאותן עובדות משמעות שכביכול התעלמו הימנה בשעתה. כותב חמדי לוטפי להלן: "באזהרה שהופנתה עליידי מדינה אסיאתית ידידותית, הודו, ימים מספר לפני פרוץ הקרבות, דובר על כניסת מטוסי סיור וצילום ישראליים לתוך התחום האוירי של מצרים, ופעילותם מעל העמדות והמוצבים ומעל ריכוזי הכוחות המזויינים בחזית סיני-עזה". בתגובה על כך אמר פיקוד חיל-האויר המצרי: "לא יתכן שיקרה כזאת, מכיוון שסוללות הטילים נ"מ שלנו לא היו מניחות להם לעבור... מאוחר יותר הוכחה נכונותה של האזהרה ההודית". לכל ברררררר, כי כדי להבחין בהדירית מטוסים ישראליים לתחום מצרים, אין המצרים זקוקים להודו ורוקא, וכי התחום האוירי אינו בלתי-חידיר אצל שום מדינה, כולל מצרים.

גם על פעולות צה"ל להשמדת חיל-האויר המצרי נכתב רבות: יוסף אס-סבאעי, עורך "אח'ר סאעה", כתב ב-18 באוקטובר 1968: "...ההכנות למערכה זו החלו למעשה מייד לאחר מערכת סואץ, כפי שאמר אלוף עזר וייצמן, אדריכל חיל-האויר הישראלי: "חיל-האויר הישראלי הוכן והוכשר במשך 9 שנים לקראת פעולה זו, שלא תימשך יותר מכמה שעות...". המחבר מייחס את הצלחת חיל-האויר הישראלי גם לחיל-המודיעין הישראלי, ועל כך נעמד להלן.

הוא כותב: "יהיו אשר יהיו היתרוצים למכה מוחצת זו, אשר קבעה תוך שעות ספורות את גורל המערכה, בשום פנים אין לראות בה קרב ממשי בין חילות-האויר הישראלי והמצרי, כי אם קרב בין חיל-האויר הישראלי לבין המטוסים המצריים שהיו מקור קעים. לא היתה זו מערכה, אלא מכה ומהלומה ראשונה לחיל-האויר המצרי, כדי להוציאו מכלל פעולה עוד לפני החלת המערכה".

אכרם דירי, אחד הקצינים הבכירים לי-שעבר בצבא הסורי ושר בתקופת האיחוד הסורי עם מצרים, "שנוכח בשעת המפלה בחדר המבצעים בפיקוד העליון של הכוחות המזויינים בקהיר", מצוטט ע"י "אל-חואדת" הלבנוני מיום 7 ביוני 1968: "...קציני הפיקוד העליון הופתעו מאוד נוכח התקפת חיל-האויר הישראלי, וניסו לטפל במצב. ניתן היה להקטין את מספר האבידות במטוסים, אלמלא איבדו הקצינים את עשתונותיהם. אפשר היה להתקשר עם שדות-התעופה ביר מצרים העילית, כדי להזהרם מהתקפות צפרות של חיל-האויר הישראלי, בדומה לאלה שנערכו על שדות התעופה בסיני, בתעלה ואחר-כך בקהיר... למרות הכל אפשר היה לא

רק להציל את המטוסים, אלא גם להגיב על החקפה הישראלית, אילו נמצאו הטייסים, כפי שצריכים היו להימצא במצב כנונות... המצב בחדר המבצעים היה מצער למדי, שכן הקצינים הבכירים היו חסרי אונים, אנדרל-מוסיה שררה בכל, ופקודות רבות וסותרות נשלחו לכל עבר..." המצרים מציינים כי מפלת חיל-האויר המצרי, אף אם לא היתה סופית בשעות הראשונות של בוקר 5 ביוני 1967, הושלמה כתוצאה מהשמדת תחנות הבקרה למיניקה, כותבת על כך העיתונאית המצרית נאדיה חמדי ב"אל-אד'אעה ואט-טלביזיון" מיום 15 ביוני 1968: "כאשר הגיע ערב 5 ביוני השתלטה מבוכה על כל החזית המצרית, שכן תוך שעות אחדות נטתה כף-המאזניים לטובת ישראל. מטוסי המיג, העולים מכל הבחינות על מטוסי המיראז', היו נתונים בתנאים קשים ביותר, בגלל איבוד תחנות הבקרה שלהם מזה, וריחוק הרס מסלולי-ההמראה מזה. סיבה אחרת למבוכה שהשתלטה על חיל-האויר המצרי, היתה חוסר היכולת להבחין באויב ולהגביל את תנועותיו; מחמת שגיאות המפקדה, נשחטבו גם תנועותיהם של המטוסים המצריים...". גם "אל-חואדת" הלבנוני מ-7 ביוני 1968 חוזר על טענה זו, ואומר: "...יתכן כי אבדן המטוסים המצריים והריסת מסלולי הנחיתה לא היו בבחינת שואה למצרים, לולא נהרסו גם 8 תחנות בקרה אויריות..."

נוכח מפלת חיל-האויר המצרי, קל יותר לערבים להסביר את מהלכי הקרבות לאחר מכן, שנטו כולם לרעתם. בהקשר זה נביא דוגמאות אחדות על קרבות היבשה, שלמפלה האוירית נודעה השלכה ישירה עליהם. בתארו את קרבות עזה וחזא'ינס ב"אח'ר סאעה" המצרי, כותב פארוק אט-טויל: "...התותחים נ"מ המצריים שותקו לאחר שמילאו את תפקידם באומץ-לב בלתי-רגיל, והוסיפו לירות על המטוסים המתקפיים עד שנהרגו כל צוותי-הם. או החל חיל-האויר הישראלי להפציץ במישור את הכוחות הנותרים..." במאמר אחר באותו עיתון כותב יוסף אס-סבאעי: "העליונות האוירית שהושגה עליידי ישראל בשעות הראשונות של המלחמה, היתה הגורם היחיד שהבטיח את התקדמות הכוחות הישראליים מרפיח אל-עריש. אפילו בשעות הבוקר המוקדמות של יום 5 ביוני, כאשר היו מטוסי האויב עסוקים בהשמדת חיל-האויר המצרי, ביקשו כוחות-היבשה הישראליים סיוע אוירי, כדי להלום במוצבי האויב שגילו התנגדות חזקה..."

אופייניים לתיאורים מעין אלו הם דברי עבד אר-רחמאן שביטי בשבועון "אח'באר אליון" מיוני 1968, על קרב הטנקים בג'בל-ליבני: "...באוייר שהו מטוסי-הקרב של חיל-האויר הישראלי, אשר שילחו טילים נגד טנקים מדגם T-100. 11. בכל פעם שולחו שני טילים בבתי-אחת לעבר כל טנק מצרי שניסה לצאת משוחתת..." המחדל האוירי בולט ביותר בתיאור מהלך הנסיגה מסיני, שנחזור אליו להלן.

פקודת הנסיגה

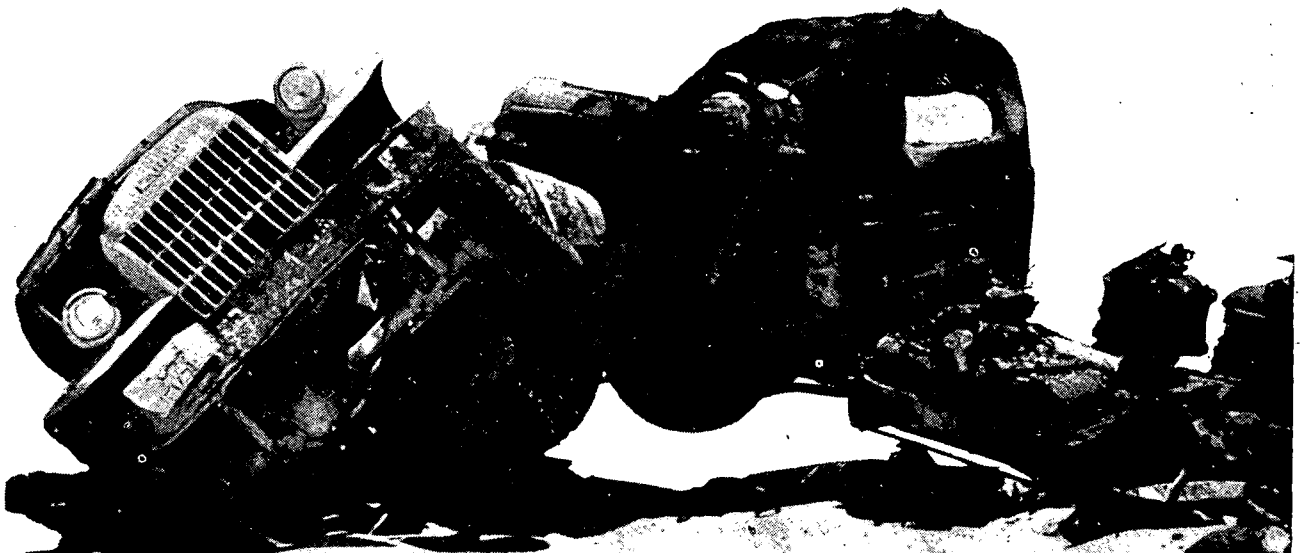
אם בהשגת חיל-האוויר המצרי תולים הכותב בים את הסיבה לתבוסת המצרים בפרט והער-בים בכלל, הנה לפקודת הנסיגה מסיני מיוחד סות תוצאותיה הסופיות של המלחמה בסיני, בכל הקשור במספר הרב של האבידות בנשק ובציוד, ובהשתלטותה המהירה של ישראל על מרחב הציי-האי.

פרשת הנסיגה משמשת חומר לפולמוס ער במישורים שונים, ובהם חילוקה הכותבים לשלבים: השלב הראשון — הגורמים שהביאו להחלטת הנסיגה וצורת קבלת ההחלטה; השני — מהלך הנסיגה עצמה וההתפתחויות שהביאו לאבדן השליטה עליה; והשלישי — תוצאותיה החמורות של הנסיגה, שניתן היה לבצעה בצורה מושכלת.

כותב על כך פארוק אט-טויל ב"אהר סאעה": "...מנגנון המפקדה לקה בדמורליזציה מייד לאחר שספג את המהלומה האוירית, אשר הטילה אותו אל שרשרת משגים, ש' החמור בהם היה ההחלטה על הנסיגה". ומוסיף באותו נושא פארוק עביד, סופרו הצבאי של אלגמהוריה, ב"15 ביוני 1968: "ההחלטה על הנסיגה מוירת הקרבות בסיני היתה ההחלטה החמורה ביותר במערכת 5 ביוני. ההחלטה נתפרסמה 30 שעות לאחר התחלת ההתקפה הישראלית על סיני — בצהרי 6 ביוני. ההחלטה זו היתה בלתי מחקבלת על הדעת ומוזרה בתנאי המערכה, אשר עד אותו רגע היתה לטובת כוחותינו ההודפים בסיני..." ביתר פירוט מסביר זאת פארוק אט-טויל ב"אהר-סאעה" מיום 19 ביוני 1968: "...פקודת הנסיגה ניתנה כאשר רק שישית מכווחר יתנו במצאה בקרב-מגע עם האויב, ואילו שאר המש'שישיות מן הכוחות לא ראו את האויב ולא נכנסו עמו בקרב, כלומר — עיקר הכוח המצרי לא ראה את האויב אלא לאחר מתן פקודת הנסיגה, ולוא איחרה זו ב"24 שעות בלבד, כי אז היו כוחות ישראל מסתכנים לחלוטין".

העיתון הלבנוני "אל-מהרר" מיום 2 ב' פברואר 1968, אשר "קיבל מידע מיוחד מקהיר, החושף את אחד הסודות החשובים של התבוסה...", כותב: "...כאשר התברר למפקדה המצרית מהם ממדי תבוסת חיל-האוויר, וכי הכוחות המצריים נשאר ללא מטריה אוירית שתגן עליהם, לא היה מנוס מקבלת החלטת נסיגה. ואמנם, ניתנו הוראות נסיגה בהתאם לתכנית" (ראה להלן — מ.) שעשויה היתה להסב לאויב אבידות כבדות, מה גם שלכוחות המצריים היו ציוד, תחמושת ומזון שהיו מאפשרים להם להתחוק מעמד ולסגת במינימום אבידות". אותו עיתון לא נמנע מתבל נימה אישית בסיפור המעשה (בוודאי כדי לחזק את רושם ה"עובדות"), והוא מתאר את המקרה הבא: "באותן שעות קריטיות ביקש עאמר מחמד פווי (הרמטכ"ל המצרי דאז, אשר מונה לאחר המלחמה ל' כהנת שר המלחמה) לעבד תכנית נסיגה, ואחר-כך שאלו כמה זמן דרוש לו לעיבוד התכנית. פווי ענה, כי הדבר יארך שעות ספורות. אחר-כך נכנס לחדר המבצעים כדי להגישה לעאמר. אולם כאן ציפתה לו הפתעה גדולה, כאשר אמר לו עאמר: "כבר נתנו את ההוראות לסגת. כיצד? שאל פווי, ועאמר ענה: "הורינו לכוחות לסגת במהירות האפשר רית אל מאחורי הגדה המערבית של תעלת סואץ". על כך הגיב פווי: "...אולם דרך נסיגה זו היא בבחינת התאבדות". עאמר ענה לו: "אין דבר... כבר הוצאנו את ההוראות, וחסל". ציטוט זה מבליט סתירה שבין תחילת המאמר, שבה מדובר על תכנית נסיגה מוכנה, לסופו, שבו מדובר על "תכנית" מאולתרת, וכן מאלף התיאור על המתרחש בדרג הפיקוד העליון. פארוק עביד, סופרו הצבאי של אלגמהוריה, כותב על אותה פר-שה: "מנגנון התכנון מסר את הדו"ח שלו על המצב בלויית עצותיו לפיקוד העליון, אולם בערב 6 ביוני חש כי מתחולל דבר-מה בזירת הקרבות בסיני, מכיוון שהחלטת הפיקוד העליון לסגת פורסמה מבלי שמנגנון

התכנון ידע על כך, וללא תכנון". ומוסיף אותו עיתונאי תיאור ציורי: "לא היתה כל אפשרות שהכוחות אשר חדרו לסיני במהירות במשך 21 יום ייסוגו תוך 24 שעות בלבד. דבר זה כמותו כניסיונו של גמל להיכנס לקוף-מחט!" כן מתברר בהמשך המאמר, כי "מנגנון התכנון הצבאי" דחה את החלטת הנסיגה "על סמך מסקנות מעובדות שהביאו בחשבון את מצב הצבא המצרי, אשר חזיתו נפרצה רק בחלק ה"70/1. הפגיעות בנשק ובכווח-אדם שלנו הוערכו ב"10%. אבידות ישראל היו גדולות, והאספקה לכוחותיה — על סף משבר". כך, בעזרת מספרים, "מדויי-קים", "מוכח" המחבר את המשגה במתן פקודת-הנסיגה, בהיקפה ובעיתוייה. כתוצאה מכך, "לאחר שישאל כבר קלטה את פקודת הנסיגה לא ניתן היה לשנותה: כוחות הצנחנים הישראליים, אשר הוצנחו בעורף כוחר תינו, הצליחו להציב מארבים בעמדות רגי-שות ביותר". בהמשך מתאר המחבר את תפישת המעברים, "רומאני, גפגפה, גידי, ו' המיתלה". "...כך חברו כל הגורמים הקשים נגד כוחותינו הנסוגים מסיני, דבר שגרם למותם של כ"1,500 קצינים ושל 10,000 חיילים. כן איבדו כוחות אלה כ"80% מנשקם וציודם. כוחות אלה, ואף לא כל צבא אחר בעולם, לא יכלו לעשות היטב ממה שעשו, שכן אי אפשר היה להיכנס לקרב נגד... הטבע עצמו מזה, ונגד עליונותו האוירית של האויב מזה. השיחוק שנע במערכת העצבים של כוחותינו (קרי: הפיקוד העליון) לא איפשר לכוח לתאם את פעולתו, אלא גרם להתנגשויות ולנזקים בין חלקיו השונים של הכוח הנסוג...". "הוכחה" אחרת באותו עניין מביא אהר סאעה מיום 19 ביוני 1968: "...גודל מספר האבידות בנפש במלחמת ששת הימים, הוא תוצאה ממעבר הכוחות המצריים במצרי-המאות'. עובדה נזא, שאחוז האבידות בנפש לפני פקודת הנסיגה היה כ"5% מכלל האבידות". בהקשר לפקודת הנסיגה מן הראוי לציין לפחות מקרה אחד

שהאדמירל של הצי השישי הרבה בשעתו במתן הצהרות של איומים והתגרות. הוא מוסיף לספר: "...כאשר יצא משה דיין ל" ויאטנאם ונשאר בה 6 חודשים, הוא בא לידי הסכם שם עם יותר מ-1,250 קצינים, מהם 600 טייסים וקצינים מומחים בשיירות קרקע. כן למד סוגי-נשק אחדים של הגוש המזרחי, שיש להגיה כי ייתקל בהם במלחמה עם הערבים". רבות דובר גם בעניין "ליברטי", וגם פארוק אסטויל טוען, כי היא "עלתה על גלי האלחוט ושיבשה את מכשירי המכ"מ המצריים, פיענחה תשדורות מצריות ומסרה אותן לידי האויב".

גורמים בסיסיים: גשור, חברה

מטבע הדברים מתקשים הערבים בניחות המסכת הסבוכה של הסיבות לתבוסתם. אין הם מתעלמים גם מגורמים בסיסיים הקשורים באורח-החיים הערבי, במבנה-החברה ובצורת המשטר בארצותיהם, לעומת.... התכונות ה-

כין ארה"ב לישראל, "חרג" הרבה מעבר לדוגמת שהובאה לעיל: "...ברשות אחד הטייסים שנשבו נמצא תרשים מעודכן של כל עמדותיהן של יחידות הטילים המצריות. יתכן שייאמר כי דבר זה הושג הודות לפעילות התצפיות של ישראל, אך אם נדע כי בתרשים זה סומנה עמדת טילים שהועברה רק ב-3 ליוני ומקומה למקום אחר, שסומן בתרשים זה, נבין כי רק... הלויין (האמריקני) הוא אשר צילם מפה זו, שכן אין בכוח התצפית הישראלית לכסות מיליון מ"ר תוך 24 שעות. אין ספק כי הלויינים הם שסיפקו לישראל מפות ותרשימים..." יוסף אסטובאעי, עורך "אחיר סאעה", נתלה באילן גדול לחיזוק דבריו בנושא זה (18 אוקטובר 1968) ומצטט את אלוף מרדכי הוד, מפקד חיל-האוויר הישראלי: "הידיעות שסופקו עליידי חיל-האוויר המצרי, פעילותו, בסיסיו, עמדות המכ"מ והטילים שלו, היו ברמה מצויינת".

לעומת דברי השבחה וההלל למודיעין הישראלי כבר צויינו דברי הייכל, כי הידע המודיעיני המצרי על האויב היה דל בהשוואה לידע האויב על הערבים. אך גם אותו ידע שהיה לערבים לא נוצל בצורה מושכלת. כותב על כך פיליפ גלאב ב"אל-אח"באר" מיום 18 ביוני 1968: "מפקד חיל-האוויר לשעבר פקד להתחיל בפעולת מטריה אווירית בימי שבת וראשון — 3-4 ביוני 1967, ולא דאג להמשיך מטריה זו ביום שבו פרצה התוקפנות, אף-על-פי ששמע מנשיא המדינה בשיבה המפורסמת, כי צפויה תוקפנות באותו יום". גם העיתון הלבנוני "אל-חואדת" מיום 7 ביוני 1968 פורט על נימה זו, באמרו: "קציני-הצבא הבכירים במצרים ציפו להתקפה הישראלית בבוקר 5 ביוני, בהתבסס על מידע שסיפק להם הנשיא נאצר, ואשר נאסף ממקורות שונים".

השתתפות ארה"ב

לפעילותה של ארה"ב, כביכול, במתן סיוע צבאי פעיל או חלקי לישראל במלחמה, נודע מקום חשוב במסכת התירוצים. "אל-מצור" ביום 7 ביוני 1968 קובע בפסקנות יתירה: "...ישראל לא היתה מבצעת פעולה בקנה מידה נרחב כזה, אילולא היו לה ערבויות וביטחונות להשמדת חיל-האוויר המצרי ו... מט" ריה אווירית בשמי ישראל". לעומת זאת קובע פארוק אסטויל ב"אחיר סאעה" מיום 19 ביוני 1968 כי: "...פקודת-הנסיגה — ולא... ה" התערבות האמריקנית. היא אשר היתה הגורם העיקרי לתבוסה...". הוא ממשיך וכותב: "...אמריקה מילאה כאן תפקיד בולט, וזאת הודות למציאותו של הצי השישי, עם נשאות מטוסים, ביטחתיכון, נכון אמנם כי שום מטוס לא עזב את נשאות-המטוסים, אך למציאותה של נשאות-מטוסים זו נודעה משמעות רבה לגבי התערבות גלויה... דבר זה סיבך את הפיקוד המצרי, אשר חשש מפני התערבות אמריקנית אפשרית, וביחוד לאחד

של מפקד עוצבה בכיר, אשר נטש את שדה הקרב ללא פקודה, ואחר-כך הועמד לדין בצורה הפגנתית יחד עם קצינים בכירים אחרים, באשמת כישלונות. המדובר בליוא (רב"ל אלוף) עת'מאן נאצר, מפקד דביבויית חי"ר מ"מ" 3 באגמיהורקה מיום 23 בפברואר 1968 נאמר: "...בידי הליוא נאצר היו מידע מספיק, עליונות בכוחות, וכן משימות מוגדרות וברורות לשם הנחתת מכת-נגד, אך הוא התרשל בנקיטת הצעדים הנכונים..." באותו עניין פירסמה באותו יום, סוכנות הידיעות של המזרח התיכון (מצרית): "...הוא נטש את הדיבוייה שלו ללא הוראות כלשהן, דבר שגרם לאי-ביצוע הוראות מפקד הארמיה בדבר נסיגת הכוחות... כתוצאה מכך התערבבו הכוחות ונדחקו זה בזה, ותנועתם התעכבה עד שהפכו למטרה קלה למטוסי האויב, שהצליחו להפיל בהם חללים רבים".

גורם המודיעיני

בין הגורמים לתבוסה לא נפקד מקומו של גורם המודיעיני. גורם זה משתור היטב ב" מכלול ההרב יותר של הגורמים לתבוסה הכרוכים במחדלי הפיקוד, וקשור קשר הדוק ביותר גם ל"פעילות האמריקנית". מבלי להתייחס למהימנותם של הדברים אשר נכתבו בנושא זה, מעניין לראות כיצד מציגים אותו הערבים בציבור הרחב.

כותב הסנין הייכל עורכו של "אל-ארהאם", ב-27 יוני 1968: "האויב ידע על אודותינו יותר מדי, ואילו אנו ידענו על האויב פחות מדי. האויב ידע בעזרת המדע והמידע. במדע — עליידי לימוד נרחב ומעמיק בעיקר בתחום ההברתי, ובמידע — באמצעות המודיעין והתצפיות". הייכל מדגים את דבריו עליידי ציון בחירת העיתוי להתקפה על חיל-האוויר המצרי, שנערכה לא במועד המקובל — באור אחרון או ראשון, כי אם במועד בלתי-צפוי, בין 0830 ל-0900, "כאשר היריב כאמבטיקה" — כדברי הסתגם האנגלי "וזאת בעזרת מקרי מנהגים ופולקלור..." מחדלי המודיעין המצרי הם, בעיני הייכל, אחד הגורמים הנכבדים למפלת חיל-האוויר: "ידיעותיו של האויב, באמצעות מנגנוני המודיעין והתצפיות, היו כספיקות אם לא מלאות... המודיעין הישראלי מילא את התפקיד היסודי, לפני חיל-האוויר הישראלי, בהשגת התוצאה...". "שיתוף-הפעור לה" המודיעיני עם ארה"ב מודגש בעיקר בתחום האווירי, כגון בהכרת תכונות מטוסים אשר ברשות מדינות ערב: "...האויב פחד ביותר מן המטוס מיג-21, וכדי להשיג ידיעות עליו, הצליח — בעזרת המודיעין הישראלי — לפתח טייס עיראקי שנמלט במטוס זה לישראל, שם נלמד המטוס לימוד מפורט ואף... בוצעו בו אימונים טקטיים מול מטוסי-קרב ישראליים, כדי לעמוד על נקודות-התורפה והיתרונות שבו...".

פארוק אסטויל כותב ב"אחיר סאעה" מיום 19 ביוני 1968 כי "שיתוף-הפעולה המודיעיני"

מאפיינות את התברה הישראלית. ואולם, הכותבים הערבים הדגים בבעיה זו שהיא ל-אמיתו של דבר החמורה ביותר ובה כרוכים הגורמים הישרים והעקיפים לתבוסה אינם מסיקים את המסקנות; הם מרפרפים על פני השטח ואינם חודרים לעומקם של דברים. בתחום המעשים מעדיפים הם להמשיך במ-השת אבותיהם, לרחף על כנפי הדמיון ולש-נות במחשבותיהם.

כותב חסנין הייכל ב"אלא-הראם" מיום 27 ביוני 1968: "...לא נוכל לחסל את תוצאות התוקפנות בשטח ובשדה, אלא אם נחסל תחילה את השלכותיה בנפשנו ובעצבינו. הדרך לכך היא רק גילוי האמת. גילוי האמת בכוחו לתת תשובה בלתי-מעורפלת לשאלה נזכרת שאין מנוס מפניה, והיא: אם גורם האסון של יוני 1967 מקורו בסוג האנשים ובכשרם, כי אז אין כל סיכוי להשתפר בדור זה, ואולי אף בדורות רבים אחרים. אך אם הגורם הוא כישלון השיטות ואולטיידי הפיקוד להפעיל את אשר היה ברשותו מבחינה אנ-רית וחומרית, אזי החיפוק אפשרי". והייכל משיב בעצמו, ללא שום פקפוק: "איני סבור... כי הבעיה היתה בעיית אנשים, שהרי אנשינו בכוחות המזוינים לחמו בגבורה כאשר ניתנו להם הנסיבות לכך, והיו מופת ודוגמה לכושר וליכולת כאשר היתה להם ההזדמנות לעימות שקול עם האויב..."

ליתר פירוט ולגופו של עניין ניגש אחמד בהא א-דין, עורך "אל-מצור", במאמרו ל-"יום השנה למלחמת יוני", ב-27 ביוני 1968: "...למלחמה דרושים יותר מאשר נשק ואומץ לב, שהרי ברשותנו היה נשק בשפע וגם אומץ לב לא חסר, אך המלחמה דורשת גם כושר ארגוני מודרני... קרב מהיר ותגובה מהירה... מפקדות מוכשרות וכושר ארגוני, אינם יכולים להיות בצבא המנותק מהחיים האזרחיים... אין לדרוש מעם שלא הסתגל לסדר וארגון בחייו היומיומיים, להפך בין לילה לעם המוכן להיות במשטר נוקשה, אין לדרוש מעם שלא ידע בחייו הרגילים את ערך המכונה והזמן, שיגלה לפתע יחס נכון למכונה, לנשק ולערך הזמן". לעומת זאת רואה הוא את החברה הישראלית כחברה... הבנויה על יסוד כוננות המלחמה... בשל מיעוט אוכלוסייתה ומעמדה המלאכותי בלב האיזור הערבי... על סמך תחושה זו נבנה משטר הגיוס והאימון הצבאי, וכן סוגי התעשיות הקלות והזיע וההתמחות, משטר הקיבוצים, צורת הבניינים... שום כביש לא נסלל בישראל אלא לפי שיקולים צבאיים וביטחוניים למקרה של מלחמה. מצב כזה אינו קיים באופן כללי במדינות ערב."

ולמקבל בסגנון התכתבה הערבי, משתמש הכותב בדוגמה ציורית להמחשת דבריו: "ישראל נהגה כאותה חיה קטנה המכירה בחולשתה, ולכן היא מגבירה ומפתחה את כוח מהירותה, עירנותה וכושר התכנסות שלה בהסתר וביוזמה, לעומת מדינות ערב, אשר נהגו כאותה חיה גדולה ומגושמת הנשענת על גודל גופה הענק ויושבת על כן בבטלה

ובאפס-מעשה, וכך עלה משקל גופה על חוץ עצביה ושריריה".

גורמים זדניים

לפובליציסטים הערבים ברור, כי גודל מל-חמות אינו נחתך בשדה-הקרב בלבד אלא גם במישור המדיני, וגם בנושא זה מטפלים הם לפי דרכם. על "התערבותה" הצבאית הישירה והעקיפה של ארה"ב דובר לעיל - אולם חוסר פעילותה המדינית של ארה"ב תוך כדי המערכה משמש אף הוא לניגוח הפיקוד ה-צבאי המצרי העליון, ובעקפין מבלטי את "אפוטרוספוטנה" של ארה"ב על ישראל, פארוק עביד, סופרו הצבאי של אלגמהוריה, כותב ב-15 ביוני 1968: "... הפיקוד חשב לרצות את ארה"ב מעמדת תבוסה ולבקש ממנה ל-אלץ את ישראל לסגת. זסיין אש-שאפעי גילה בוויכוח שניהל עם שמש ברדאן (שר-ההגנה המצרי בעת המלחמה) את התמרון שניסה הפיקוד העליון שלנו לבצע, והוא: לסגת למערב התעלה במהירות ובמישרין, ואחר-כך לנהל מו"מ עם ארה"ב כדי לאלץ את ישראל לסגת. הפיקוד העליון תיאר לעצמו כי המצב בשנת 1967 ידמה לזה של שנת 1956."

רון), ולוד, כדי לשחק חלק נכבד מכותה האזרית של ישראל. כן העריכה המפקדה המצרית, כי הצבא הסורי בצפון יבצע אף הוא פריצת-בוק בכיוון שדה התעופה של רמת-דוד... בתנאים שכאלה, היה על ישראל להילחם בשלוש חזיתות, ולפזר את כוחותיה המרוכזים בחזית הדרומית של סיני". כך, על-ידי השתלטות על "שלושת שדות-התעופה החשובים" של ישראל, "היו תוצאותיה של המלחמה עשויות להיות שונות תכלית שינוי" על-פי הערכותיהם של מנתחי סיבות התבוסה הערבית. עוד כותב השבועון: "צה"ל, לפי הערכותיהם של מומחים, הוא צבא אידיאלי, בעל רמת אימונים וידע מעולים בהפעלת סוגי-הנשק החדשים; אולם שיתוף פעולה הדוק בין צבאות ערב יכול היה, לפחות, להפוך את הניצחון הישראלי המדהים לניצחון רגיל". שיתוף-פעולה זה לא הושג בגלל חוסר תיאום מדיני מוקדם והדוק בין מדינות ערב.

רמת הלחימה של ישראל והערבים

רמת הלחימה של צה"ל אינה משמשת דוגמה חיובית; אדרבה - כאשר מנתחים אותה

הערבים אפשר לחוש בדבוייהם נימת-הבו-מסויימת, באשר לצורת הטקטיקה ברמת ה-עוצבה, באל-הואדת' הלבנוני נאמר ב-7 ביוני 1968: "בתכנית הצבאית שעיבד רביק, נקבע כי אין להיכנס לקרב פנים אל פנים עם המצרים, אלא לבצע תנועות-איגוף מהירות כדי להכות בכוחות המצריים מאחור. זוהי אותה תוכנית שהעניקה את הניצחון לרומל בקרב המפורסם בשם, פריצת סודאן". ב"מחר קר", פרי עטו של עבד א-רחמאן שביטי, ב"אח-באר אל-יום" המצרי מ-1 ביוני 1968, מתואר באריכות קרב שריון בשריון באיזור

בדומה כותב פיליפ גלאב ב"אל-אח-באר" הלבנוני: "...יחסי ישראל עם ארה"ב הם של כניעה והיגרות מוחלטת, בעוד שיחסי מצרים-ברית"מ מושתתים על יסודות של ידי-דות והזדהות במאבק, בתקופה שלפני ה-תוקפנות השתדלה בריה"מ לשכנע את מצרים שלא לפתוח בתוקפנות, כי אם להסתפק ב-ניצחון הפוליטי העצום, ולא לסכן ניצחון זה והאת הכוחות המצריים במלחמה שארה"ב תהיה צד בה... מדיניות-החיפוק הישראלית היתה גורם עיקרי לתבוסה, כתוצאה מהכנת הקרקע במשך עשרים שנה."

לא נעדרת כמובן השתת האשמות בתחום היחסים הכינערהביים. ב"אל-הואדת'" הלבנוני נכתב ב-7 ביוני 1968: "...על פי ההערכות המצריות, הית על הצבא הירדני בפיקודו של הגנרל המצרי עבד אל-מנעם ריאדי, לפתוח חזית שנייה, בה ירוכזו כוחות-מחץ חוקים ככל האפשר, אשר יבצעו פריצת בוק בכיוון שדות-התעופה הגדולים בישראל, עקיר (עק-

* מערכת העיתון מעירה בהקשר זה: "בתקופה קצרה שאינה עולה על המישה ימים, לא ניתן היה ליצור ליכוד והבנה בין צבא ל-מפקד, ליכוד ליצור לנשור לאחר חודשים ושנים. צבא אינו מקבל ברצון פקודות מפי מפקד הבא מבחוץ."

ג'בל-ליבני: "...בפרק הזמן שבו שרר שקט, עסק המפקד הישראלי בביצוע תוכנית נבזית, במגמה לכתר את חטיבת-השריון המצרית..." באותו נושא כותב פארוק אסטויל ב"אחד סענה מ'19 ביוני 1968: "תוכנית ההתקפה הישראלית התבססה על חדירה אל מרכז קויה-הגנה המצריים והשארתם מאחור, ולכן כאשר נוצר עימות ממש בין הכוח הישראלי לקויה-הגנה המצרי, גילתה תבנית המצרי עמידה עיקשת, והכוח הישראלי נאלץ לאגוף עמדות הגנה אלה מבלי לכבשן בדרכו לתעלה". משתמע מכלאן, שלצבא המצרי לא ניתנה אפי שרות של ממש להוכיח את כוחו ויכולתו בגלל "רמאותו" של צה"ל. זאת — במישור הפיקוד הבכיר ובדרג העוצבה. ואילו רמת החייל המצרי כלוחם זוכה, לעומת זאת, לשבחים — מטעמים ברורים ומובנים.

חכיות שלא הוגשו

גם הטענות מסוג "אילו עשינו כך וכך (או), ביתר דיוק, אילו הפיקוד הבכיר היה עושה כך וכך), היה גורל המערכה שונה מכפי שהיה" — מופיעות בפרסומים הערביים. ה" עיקרית באותן טענות היא: "מה הן הסיבות שמנעו את שיקורם של הטילים המצריים?" על כך כותב, "אל-אנואר" הלבנוני ב-27 ספטמבר 1967, זמן לא רב לאחר המלחמה: "...טילי קרקע-קרקע מתוצרת בריה"מ, בעלי טווח הגע בין 30 ל-300 מילין לא הופעלו במהלך הקרבות מסיבות בלתי-ברורות". ב" משך שנים, מאז 1961, התרגלו המוני העם המצרי לשמוע גם על הטילים מתוצרת מצ"רים שטוחים כפי שזוהר למצרים, הוא 600 ק"מ, ובעזרתם יובס האויב. הם התרגלו לר" אותם במצעדים הגיגיים. והנה עם פרוץ תקר" ברת מטילים הטילים האלה כאבן שאין לה הופכין. והרי דוגמאות לתוכניות שונות שאמורות היו להתבצע — אך לא הופעלו כלל: "...המפקדה המצרית ניסתה להסתייע במטוסי אל-ישיף וכדי להכות בכוחות הישראליים שתתקדמו לאורך החוף בכיוון רפיח ואג" עריש, אך עד מהרה נתברר להם, כי מסכי המכ"מ שלה שובשו... מקור השיבוש היה ספינת-הביזון, ל"ברטי" כך מספר "אל-ח" אית", 7 ביוני 1968.

גבורת החייל המצרי

מטבע הדברים, רגישים הערבים ביותר בנ" קודה זו, ובעוד שהוטחו האשמות מהאשמות שונות כלפי הפיקוד הצבאי העליון, אין אף אחד מן הפרסומים הגלויים שיטיל דופי ברמתו של החייל המצרי כפרט. אל לנו ל" שכוח, כי רובו של הצבא המצרי שנלחם ביוני 1967 עדיין מגויס, ושום גורם במצרים אינו מוכן לתרום לערעור המוראל בו, הנמוך בלא-רובה בעקבות התבוסה המוחלטת שנחל במלחמת יוני. לפעמים נשמעת אמנם, מעין הודאה בנחיתות-מה של הצבא המצרי לעומת

צה"ל — אך אין אחד שיהא מטיל ספק ב" כושרו של החייל הבודד. הדבר ניכר, למשל, בתיאור המערכה על עזה (אם כי שם המדובר הוא בפלסטנינים ולא במצרים): "...לישראל לים היתה עליונות מכל הבחינות בנשק ובכושר הקרבי של החייל, ולעומתם ניצבו חיילים שרמת-אימונם נמוכה (שלא באשמתם כמובן), אך חזורים אמונה מופלאה ורצון עז להילחם ולנקום באויב..." — פארוק אסטויל, "אח"ר-סענה".

את רגישותה של קודה זו מבליטים בתוקף רב דברי יוסף אסטובאעי באותו עיתון: "המשגים הטקטיים או האסטרטגיים שגרמו לתבוסה, בין אם היו אלה משגים שהתרחשו (והם ידועים) ובין אם עלינו לחפש אחריהם כדי למצוא הסבר לתבוסה, דבר אחד נעלה מכל ספק, והוא — כושרו של החייל המצרי כלוחם. האויב מנסה לתאר את צבאנו בעיני העולם כצבא חסר כושר-להימה, אשר נמלט מפני כוחות ישראל. אנו אף עורנו לו במשימתו זו, כאשר התחילו להתבדה על תשבון צבאנו ויוקרתו, והעלינו על נס' את כושרו של הצבא המצרי בריצה מרתונית". לחיזוק דבריו הוא מוסיף: "כושר חיילינו כלוחמים לא היה מעולם גורם לתבוסה. דבר זה מוכח גם בספרים של הצ'רצ'ילים, בהסתמך על דברי מפקדים ישראלים ויומני-הקרב של" הם וללא ספק לא היתה למפקדי ישראל כל כוונה להגן על שמו הטוב של החייל המצרי". ובהקמה כותב עבד אר-אחמאן שבטי ב"אח" באר אל-י"ום" ביוני 1968: "אף כי יש להודות שתוצאת המלחמה היתה לרעתנו, לא נעשה (מעולם) ניסיון מרוכז (לעומת מלחמות 1948 ו-1956) להטיל ספק ביכולתם הקרבית של הקצין והחייל המצרי, ולערער את ביטחונם העצמי". כדי לתפדין את הניסיונות להמעט דמות החייל המצרי מובא קרב השריון-בשר" יון בג'בל-ליבני, שהוזכר לעיל, ומתארו מעלה על נס את גבורתם של הלוחמים המצרים. לחיזוק רושם הדברים עושה המחבר שימוש נרחב בציטוטים, החל בנפוליון, שאמר בשעתו לחייליו: "העיקר אינו הכמות והצידור, כי אם האדם העומד מאחורי הצידור", וכלה בלדל הארט, שאמר על קרב ג'בל-ליבני כי "ל" טנקים ישראלים נגרמו אבידות". העיתונות המצרית הביאה דוגמאות רבות לאומץ-לב ולגבורה שהפגינו הלוחמים בק" בות. מובאים, דרך משל, פרקי גבורה של

טייסים מצרים, אשר "לא התרשלו אף לרגע במילוי חובתם בהחלטה נחושה, בסבלנות ותוך התמודדות באתגר, ובמקרים רבים נפלו חלל בשדה הקרב". לחיזוק מצוטטים דבריו של האלוף מרדכי הור, אשר ב"דוח שלו ל" מועצת-המלחמה הישראלית ציין את מעשי הגבורה האישיים של הטייסים המצרים" (נאדיה חמדי, "אל-אדאעה ואסטובאעיון" מ" יום 15 ביוני 1968).

מבין השיטין של הנאמר בנושא הסיבות ל" תבוסה משתמעת, אומנם, מגמה להפקת לק חים. בצידה ישנה גם גישה ישירה יותר ל" נושא, הנוגעת ב"שורש הבעיה. ב"אל-חואדתי" הלבנוני מיום 7 ביוני 1968 נכתב: "עד עתה לא נכתבה כל גרסה ערבית (רשמית) על הפעולות הצבאיות שנערכו בסיני, בירדן וב" גולן, במהלך מלחמת יוני. עובדה זו כשלעצמה מצביעה על פגם במנטליות הערבית, ומוכיחה הוכחה חותכת לחוסר גישה מדעית מצידה".

עם זאת אל נשכח כי סקירתנו עסקה ב" פרסומים גלויים בלבד, שהסקת המסקנות בהם יתכן שאינה משקפת לגמרי את המציאות בנושא זה, ואומר על כך אחמד בהא ארדין ב"אל-מצור", 7 ביוני 1968: "מצב זה של הפסקת אש והתגברות החשש לחידוש המלחמה, אף-על-פי שהוא מחייבנו ללמוד ולהעמיק בגורמי התבוסה — אין אנו רשאים לעשות זאת בפומבי".

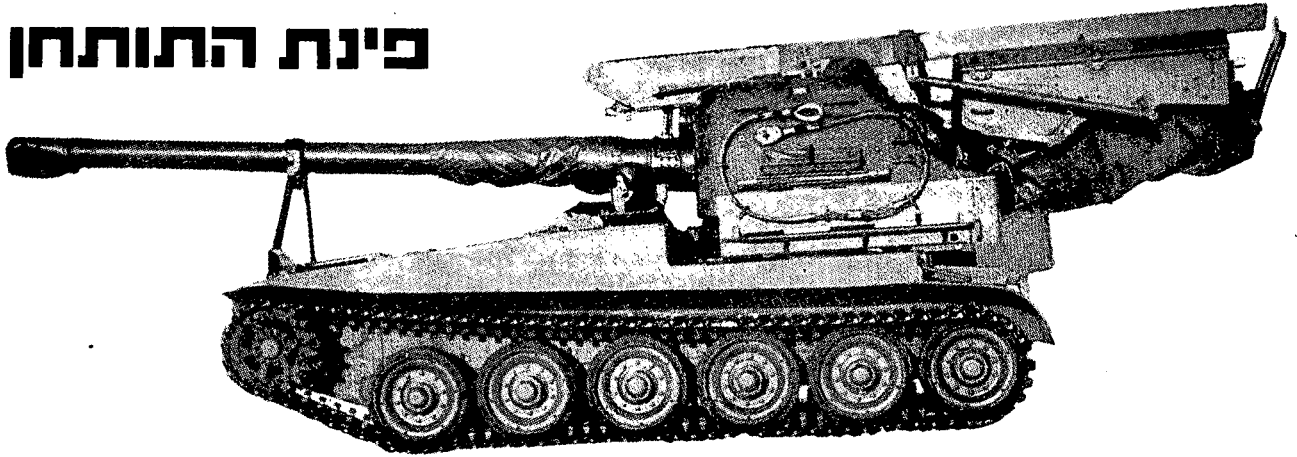
סיכום

מגמתיות הפרסומים בעיתונות הערבית — ברורה: ליצור דימוי מסויים בציבור הערבי בי על מלחמת ששת הימים והשלכותיה. מרבית הפרסומים משרתים את מגמת השליטים, בהסירם מהם את נטל האשמה בהתלקחות המלחמה, בצורת מהלכה ובתוצאותיה הסופיות — התבוסה המרה. חלקם אף מנסה להעלות את המוראל הירוד של חוגי הציבור השונים, הן של הצבא והן הסקטור האזרחי, תוך התעלמות מעובדות או סילופן. כך הצטייר בעיני הקורא הערבי, שאינו מכיר את המאורעות כהוייתם, "סיפור המעשה" שאינו פוגע ברגשותיו או במוראל שלו.

על עמדתם של הערבים בסכסוך ישראל-ערב ראה אלוף (מיל') יהושע הרטבי, "עמדת הערבים בסכסוך ישראל-ערב", הוצאת "מערכות" תשכ"ח. ליחס למלחמת ששת הימים ראה הרטבי, "ש"ח באסטרטגיה הערבית", הוצאת "מערכות" תשכ"ט, פרק 7 (עמ' 114 ואילך). המטפל בהתפתחות הסכסוך מאז המלחמה.

על המלחמה בעיני הערבים, ראה סרן עמוס, "הדי התבוסה בעולם הערבי", "מערכות" קפ"ט עמ' 32, המתאר את ההדים הראשונים שעוררה המלחמה בעולם הערבי והאסכולות השונות בהסברתה, עד סוף שנת 1967, וכן, רס"ג יונה, "הרקע למלחמת ששת הימים בעיני הערבים", "מערכות" קצ"א עמ' 37.

פינת התותחן

הגדלת קצב האש של תותחים ארטילריים

מעניינת ביותר היא הגישה השוודית. ה"שוודים פיתחו תותח מתנייע בן 155 מ"מ, המסוגל לירות 14 כדורים תוך 45 שניות. לתותח זה מחסנית בת 14 כדורים, הוא נטען בדרך הידראולית, והירי בו חשמלי. זהו, כפי הנראה, התותח המשוכלל ביותר בעולם מבחינות רבות, ובעיקר מבחינת קצב-האש.

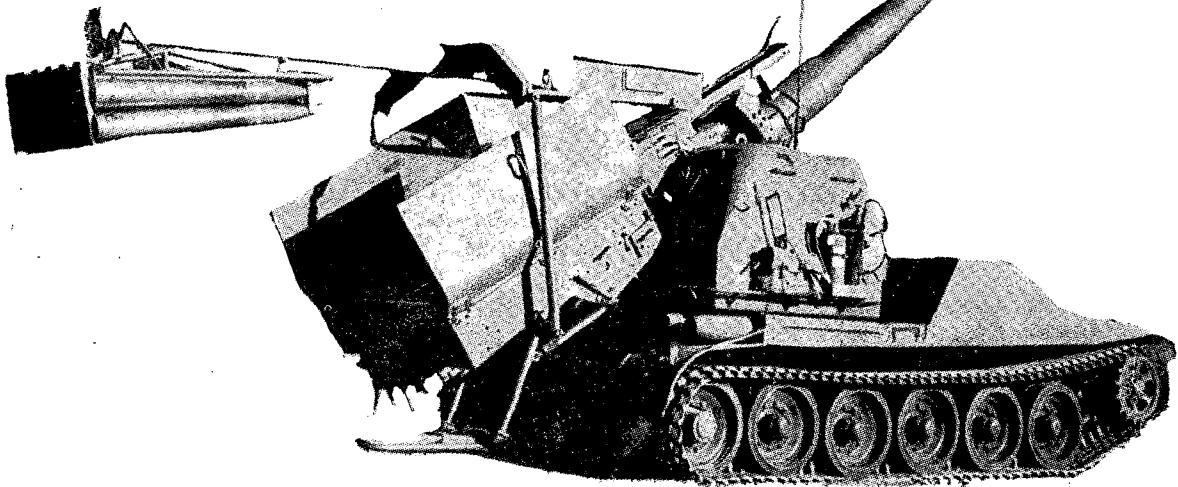
להלן נתונים לגבי התותח הנ"ל:

תוצרת מפעלי „בופורס“, שוודיה
 טווח מקסימלי 26 ק"מ
 קצב אש 14 כדורים ראשונים — 45 שניות, ולאחר מכן טעינה — דקה אחת, וירי 14 כדורים נוספים — 45 שניות
 צידוד — 15° לכל צד
 הגבהה — 2° עד 38°
 משקל כללי 51 טונות
 משקל הכדור (תרמיל ופגז) 85 ק"ג
 משקל הפגז בלבד 48 ק"ג

פיזור

בטווח — 0.8% מן הטווח
 בקו — 0.18% מן הטווח
 צוות מפעיל — 4 חיילים
 אנשי הצוות, הנמצאים בשני תאים משני צדי התותח המתנייע, מוגנים מפני נשורת אטומית
 התותח מונע על-ידי 2 מנועים:
 מנוע רולס-רויס 240 כוחות-סוס
 מנוע מסוג בואינג 300 כוחות-סוס
 ניתן להפעיל אחד מן המנועים או את שניהם יחד.

יעודם של התותחים הארטילריים, להבדיל מתותחי הטנקים, הוא לכסות מטרות-שטח. כדי להשיג הפתעה על-ידי הפעלת-אש יעילה יש לשאוף לכיסוי המטרה כולה באש תוך פרק-זמן מינימלי. מחקרים שנערו-כו על-ידי צבא ארה"ב וכן דו"חות של מפקדים בשדה מצביעים על כך, שמספר הנפגעים הרב ביותר הנגרם לאויב על-ידי אש ארטילרית הוא כאשר מונחת האש בטרם יספיק האויב לתפוס מחסה. מטרה זו ניתנת להשגה בשתי דרכים: — הדרך האחת — לירות על המטרה בקנים רבים יותר מן הנדרש מבחינת כיסוי המטרה. כלומר, אם מבחינת גודל המטרה ומבחינת כיסוי השטח על-ידי פיזור הפגזים על המטרה מספיקים \times תותחים, יש לירות על אותה מטרה ב- $2 \times$ או יותר תותחים, ואז מתקבלת ההפתעה הדרושה ומושגת היעילות המקסימלית. הדרך השנייה — להגדיל את קצב האש של הקנים הארטילריים, וכתוצאה מכך לקבל מאותם \times תותחים, המספיקים לכיסוי השטח — כמות-אש כפולה, כאילו נורתה ב- $2 \times$ או יותר תותחים בעלי קצב-אש רגיל. ברור שהאפשרות השנייה היא המועדפת, ולכך יש למצוא את הפתרון הטכני המתאים. צבאות אחדים הגיעו כנראה לאותה מס' קנה, ועוסקים בהגדלת קצב-האש של התותחים. להלן יודגמו הפתרונות שהושגו ב-2 מדינות, ארה"ב ושוודיה, המקדישות תשומת-לב מרובה לשאלה זו. האמריקנים מעלים 2 אפשרויות להגדלת קצב-האש: ה' אחת — שימוש בתוף כמו באקדח תופי, והאחרת — שימוש במחסנית.

מתוך מגשי-ההזנה מוכנסים הפגזים בלחץ קפיץ לתוך מגשי-הטעינה, התלוי מתחת למחסנית, והוא מביאם למצב נגיחה. הם ננגחים על-ידי נגח, הבנוי בתוך מגשי-הטעינה ומופעל על-ידי קפיץ, הקפיץ עצמו נדרך על-ידי רתיעת התותח.

ברזל היוצא מתוך התותח המתנייע, וה- משמש כמסלול שעליו נע המטען עד הגיעו למחסנית. המחסנית מורכבת מ-7 תאים כפולים, שבכל אחד מהם 2 פגזים. מתוך התאים נופלים הפגזים לתוך שני מגשי-הזנה, הנמצאים משני צדי מגשי-הטעינה.

הפתרון להשגת קצב-אש גבוה בנוי על עקרון המחסנית. למחסנית התותח המתנייע, הפועלת על פי עקרון הרתיעה, מוכנסים 14 פגזים. המחסנית נטענת בעזרת מטען, שבו נמצאים הפגזים לפני הכנסתם לתוכה. המטען מוכנס לתוך המחסנית בעזרת מוט-

תכנית זו מנקודת ראותו של המתכנן היא הפחתה ניכרת בעוצמת הרתיעה; ואילו מ- בחינת התותחנים, יתרונה טמון בכך, שכלי הארטילריה יהיו קלים יותר, וקצב-האש שלהם יעלה על זה שהושג עד כה, וכן בכך שהצבתם תיעשה במהירות רבה.

כדי להבין את השיטה החדשה לאשורה, נסקור תחילה בקצרה את שיטת הרתיעה הנוכחית. כאשר יורה התותח נעים מנגי נוני הרתיעה אחורנית במהירות גבוהה. מנגנון-הרתיעה משמש להאטת קצב הרתיעה, ולבסוף לעצירת התותח, כדי להביא לרתיעה מבוקרת פחות או יותר. מנגנון זה מצוייד בגליל-רתיעה ממולא שמן, שבעת הרתיעה נדחק השמן מתוכו אל תוך חלל אחר, המלא בדרך כלל בחנקן. כאשר הפי-סיקו החלקים הרותעים את פעולתם אחר-כך, דוחק הגז את השמן חזרה לתוך הגליל, וקנה התותח נדחק קדימה אל מקומו. משך הרתיעה וההחזרה בהוביצר בן 105 מ"מ הוא 3 שניות.

לעומת זאת, בשיטה החדשה פועל מעגל הרתיעה בסדר הפוך לזה שבתותח רגיל. חלקי מנגנון הרתיעה נעים אחורנית עוד בטרם נערכה פעולת-הירי. השמן בגליל נד-חק, ושואף להחזיר את הקנה קדימה למצבו הרגיל. בהשתחרר השמן, נע התו-תח קדימה במהירות, ופעולה זו הנעשית עוד לפני הירי מקבילה לפעולת הרתיעה

אחד, הנטען על-ידי אנשי הצוות. בשעת הירי מסתובב התוף באמצעות מנגנון מיו-חד, והפגז התורן נורה. הוצאת התרמילים נעשית אף היא ביד, על-ידי החיילים.

ההצעה השניה מתבססת על עיקרון שעליו מבוססת השיטה הקודמת, אך במקום 6 גלילים, ישנם בתותח המוצע רק 4. בשי-טה זו יופחת משקל התותח במידה ניכרת, וכן יוארך מרחק הרתיעה, כדי לספק יתר יציבות ודיוק בירי.

לפי ההצעה השלישית יוסף לתותח הרגיל מטען אוטומטי בעל קיבולת של 5 פגזים. הראשון ייטען על-ידי אדם, ואילו שאר הפגזים ייטענו על-ידי הרתיעה הנגדית (חזרת התותח למצבו הראשון).

בהצעה הרביעית מדובר על מחסנית סי-בובית בת 5 כדורים, וכן מגש טעינה. כדי לירות צרור בן 6 כדורים יושם הכדור הראשון במגש הטעינה והמישה אחרים ב-מחסנית. במשך הירי יימצא המגש בין המחסנית לבית הבליעה.

אף שגם אחת מן השיטות הללו אינה ממלאת לחלוטין אחר הדרישות הצבאיות לייצור כלי ארטילרי מהיר-ירי, יש עניין בכולן, והן מדגימות את כיוון מחשבתם של העוסקים בפיתוח הארטילרי.

ואולם התכנית המבטיחה ביותר הנמצאת עתה בשלבי ניסוי היא תכנית של בניית תותח ללא רתע. יתרונה העיקרי של

אגמות חדשות בארטילריה בארה"ב

ג' גלו

מומחי הארטילריה בצבא האמריקני מנסים למצוא דרך להגדלת קצב-האש של התו-תחים. אחד הניסויים הראשונים בתחום זה היה בכלי "XM-70", שהיה תותח ומשגר-רקטות. כלי זה תוכנן בתחילת שנות ה-60 כדי לירות פגזים בעלי מטען הודף רקטי, ולמרות שלא מילא אחר הדרישות הצבאיות, מכל מקום הוכיח את האפי-שרות של יריית צרורות בהוביצרים, וסיפק נתונים למחקר. כצעד נוסף למימוש התכ-נית הציעו שלוש חברות פרטיות 4 תכניות שונות להגדלת קצב-האש.

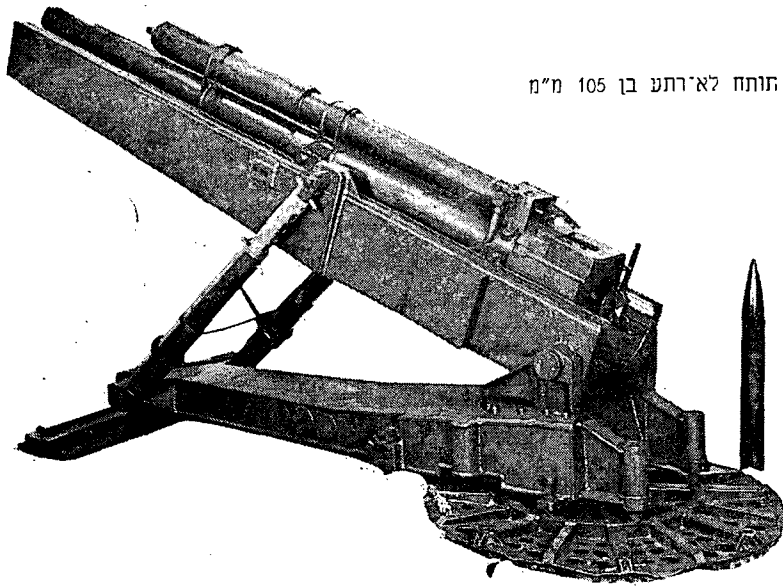
ההצעה הראשונה מבוססת על עקרון אק-דח התופי, כלומר - כל אחד מששת הגלי-לים המסתובבים בתותח נושא בתוכו פגז

החוזרת שבתותח הרגיל, אך נעשית במהירות גדולה במידה ניכרת. כאשר מגיע התותח למהירות המתאימה למטען שבו יורים, מופעל מנגנון היריה, ואז חייבים הגזים הנוצרים מפיצוץ חומר-הנפץ ההודף להתגבר על תנועת התותח קדימה, ולאחר מכן גורמים הם גם לרתיעה אהורה של התותח, עד היתפסו בתפס מיוחד. במצבו זה הוא נשאר עד ליריה הבאה.

יתרונות השיטה

- בגלל תנועת התותח קדימה לפני היריה, מופחת במידה ניכרת כוח הרתיעה, וזמן הרתיעה הוא 1.5 שניות, בדיוק כמחצית הזמן הנדרש לתותח רגיל. בחישובים הוכח כי בשיטה החדשה פוחתים כוחות הרתיעה ב-75% לעומת כוחות הרתיעה הפועלים בהוביצר רגיל, המשתמש במנגנון בעל קליבר ומשקל דומים.
- בשיטה הפועלת ללא רתיעה לא יהיה צורך בכרעיים לבלימת הרתיעה, כמקור בל, ובכך יושג חיסכון במשקל וכן מקום נרחב יותר מאחורי התותח לאנשי הצוות.
- זמן-הרתיעה הקטן ביחס יגדיל את קצב-האש.
- גובה הקנה לא יהיה רב, שכן לא יידרש מרווח מאחוריו על-מנת לאפשר למנגנון הרתיעה לרתוע.
- מערכת הרתיעה תיעשה פשוטה יותר ותכלול רק גליל ובוכנה במקום מערכת הידראולית.
- אורך התותח יהיה מזערי — מעט יותר מאורך הקנה.

תותח לא-רתע בן 105 מ"מ

יתרונותיו של התותח לא-רתע: אין בו מסילות, קל להגיע אל הסדרן, אורכו הכללי מזערי, קנהו גבוה, הוא ניתן לצידוד של 360°, משקלו מועט.

מגמות התכנון בעתיד

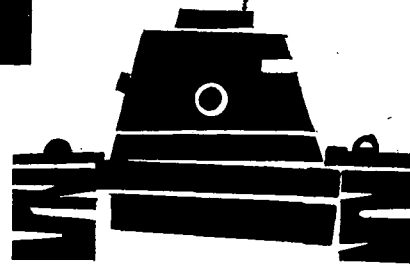
- על התותח לירות בזמן המדויק, אם מנגנון הרתיעה נע קדימה במהירות הנכונה, בהתאם למטען הנורה. על בעיה זו התגברו המתכננים באורח משמעותי רצון.
- על חומר-הנפץ ההודף להידלק ולבעור, כך שהתהליך יתבצע בדיוקנות. פתרון חלק לכך הושג עם פיתוח מערכת המודדת בדיוקנות את קצב-התקדמותו של הקנה, ומפסיקה אותה בהגיע העת.
- על התפס לפעול היטב ולהחזיק בתוחלת כהלכה. בעיה זו באה, כנראה, על פתרונה, מאחר שהתפס הנסיוני פעל עד כה כשורה.

תותח 105 מ"מ נטען אוטומטית בעזרת מטען בן 5 פגזים

שריון

מדור

סיפורה של פעולת כיתור וחיפוש מוצלחת

רויט' קרונו ג' מקיאר'י

אחד מן הכפרים הרבים החשודים כבסיסי אספקה לכוחות הויאט-קונג. נגדו ונגד רבים אחרים כמותו נערכו פעולות כיתור וחיפוש, שנשאו לעתים תכופות תוצאות אפסיות. הפעם החליט מפקד הטיבת-הסיור המשורינית ה-11, קולונל ג'ורג' ס. פאטון, לבצע עבודה מושלמת. הוא הורה להקצות כוחות אמריקניים מספיקים לביצוע פעולת הכיתור, ולשתף את הדיביזיה ה-5 הויאט-נאמית בשלב מוקדם ככל האפשר בתכנונה, וכן הורה לתכן תכנית מקיפה של הטעיה. תכנית ההטעיה אמורה היתה להצביע על הכפר בין מאי, כ-9 ק"מ לכיוון מזרח, כמטרת הכיתור והחיפוש. לשם כך שודרו

ב-8 באוגוסט 1968 הוחל בביצועה של אחת מפעולות הכיתור והחיפוש המוצלחות ביותר שנערכו בגזרת הקורפוס השלישי של צבא ארה"ב בדרום ויאט-נאם. הודות לגורמים אחדים, הצליח מבצע זה יותר מכל המבצעים הדומים שנערכו לפניו. ראשית — הוכנה תכנית כוללת ומדוקדקת לכל פרטיה. על-מנת לכסות את כל צדדי המבצע ושלביו. כשבעה ימים לפני תאריך הפעולה החלו חטיבת הסיור המשורינית ה-11 (המסופחת לדיביזיה החי"ר מס' 1), וכן היועצים והמטה של הדיביזיה ה-5 של צבא דרום-ויאט-נאם, בהכנות מדוקדקות לארגון המבצע נגד הכפר צ'אן-לו. צ'אן-לו הוא

יחידות אמריקניות שונות. מאז שהגיעה לבסיס זה מפקדת גדוד 3, אוכטח המקום עלידי פלוגת-הטנקים מ'. שתי פלוגות אמריקניות אחרות, ב' ו-ד' של גדוד חי"ר 2, הוצבו בבסיס האש, "נורמנדי 2", כ-8 ק"מ מזרחה. פלוגות אלה הועסקו לרוב במארבי לילה נגד הוואט-קונג, לכיוון מזרח. בתכנית המקורית של גדוד 3 נקבע, כי פלוגות ב' ו-ד' יוטסו לשטח הכיתור בשעת ה"ש", 8 באוגוסט, שעה 2300, אך מחסור באמצעי הטסה ואפשרות של מזג-אוויר גרוע גרמו לביטול תכנית זו; תחת זאת הוטסה פלוגה ב' לאיזור שמצפון-מערב ל"נורמנדי 1", בערך ב-1430, ומשם החלה בפעולת סיור אלימה ברגל לכיוון צפון, הלאה מצ'אן-לו. בערך ב-1600 הגיעה פלוגה ק' ל"נורמנדי 2" והתחברה עם פלוגה ד'. בשעה 2000 עלתה פלוגה ד' על הנגמ"שים של פלוגה ק', והכוח כולו נע צפונה לכיוון יעד ההטעיה, הכפר ביינ-מאי.

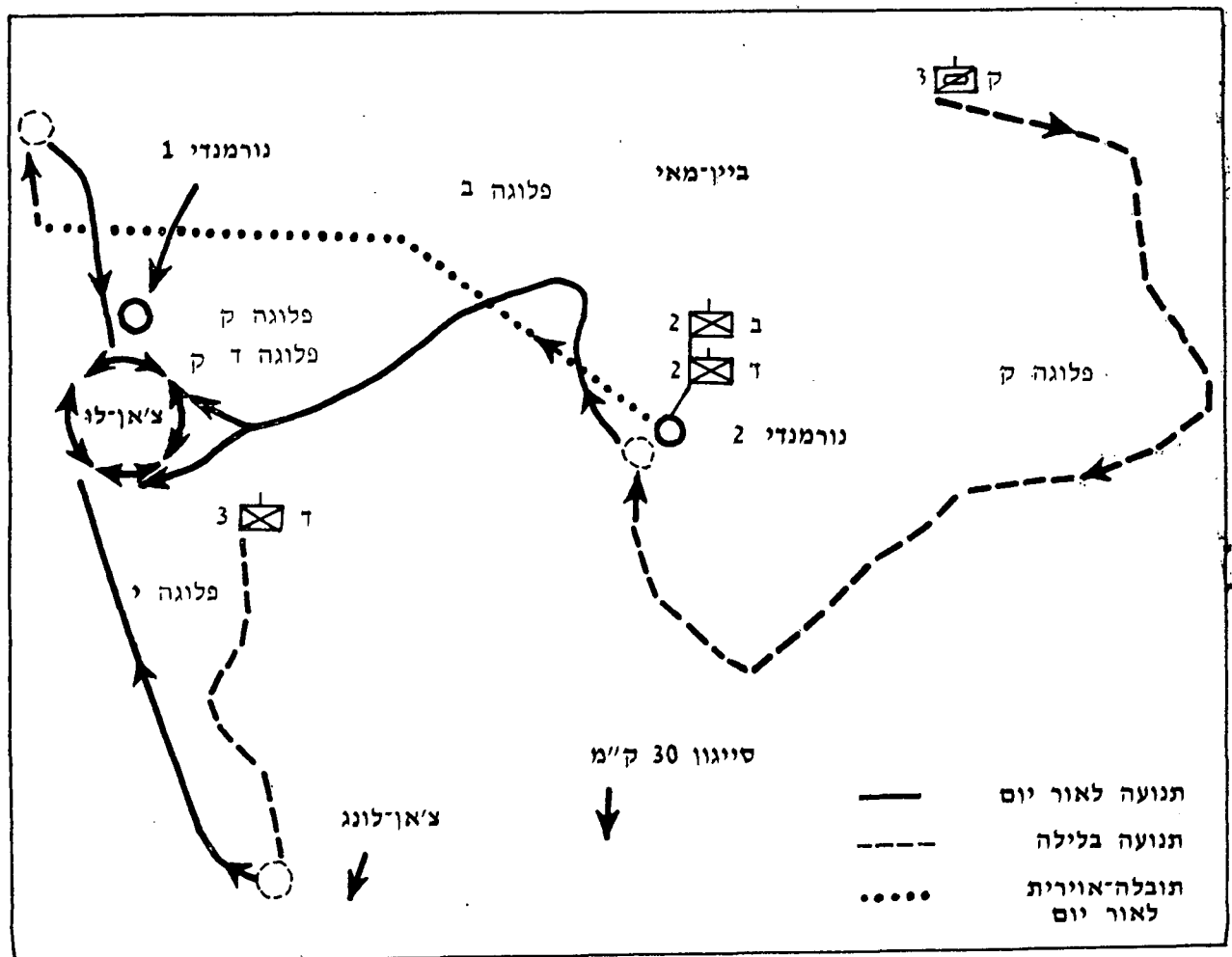
מאוחר יותר, במועדים שונים, פנתה כל אחת מארבע היחידות לכיוון היעד האמיתי, הכפר צ'אן-לו. פלוגה ב' התקדמה לכיוון דרום ברגל, פלוגה י' נעה צפונה, ופלוגה ק' ו-ד' התקדמו מערבה. כל התנועה התבצעה באיפול מלא, בדרך לא דרך. הדרך היתה קשה מן הרגיל, שכן היה זה

הוראות כוזבות על-ידי החטיבה, הגדודים והפלוגות. הוראות אלו כללו דרישות לתצלומי-אוויר של איזור המטרה המדומה. נוסף לכך השמיטו מפה מזוייפת מתוך מסוק בג'ונגל, מזרחית מביין-מאי. סיור מאוחר יותר הראה, כי המפה נאספה על-ידי האויב.

לגדוד 3 של חטיבת-הסיור המשורינית ה-11 נמסר התפקיד לתכנן ולבצע את פעולותיהם של הכוחות האמריקניים. לשם כך הוקצו לו 2 פלוגות (פלוגות י' ו-ק'), 2 מחלקות טנקים מפלוגה מ', ופלוגות ב' ו-ד' של גדוד חי"ר 2, הרגימנט ה-16. בבוקר יום ה"ע", 8 באוגוסט 1968, הוצבו כוחות אלה לפי הרשום במפה. פלוגה ק' נמצאה עמוק בג'ונגל במרחק של כ-25 ק"מ מצ'אן-לו, ובגלל השטח הקשה היה עליה לנוע במשך כל אותו יום, משעה 0600 עד 2300, על מנת שתוכל למלא את חלקה במבצע. פלוגה י' הגיעה עוזי ב-7 באוגוסט לאיזור מוצב הפיקוד של גדוד 3, כ-1.5 ק"מ צפונית מצ'אן-לו. למחרת היום, ב-8 באוגוסט, יצאה פלוגה זו לפעולה טיפוסית של סיור אלים לכיוון דרום, והתרחקה מצ'אן-לו.

מוצב הפיקוד של גדוד 3 כונה "נורמנדי 1". מקום זה שימש זה כשנה כבסיס-אש, ונמצאו בו במשך כל העת

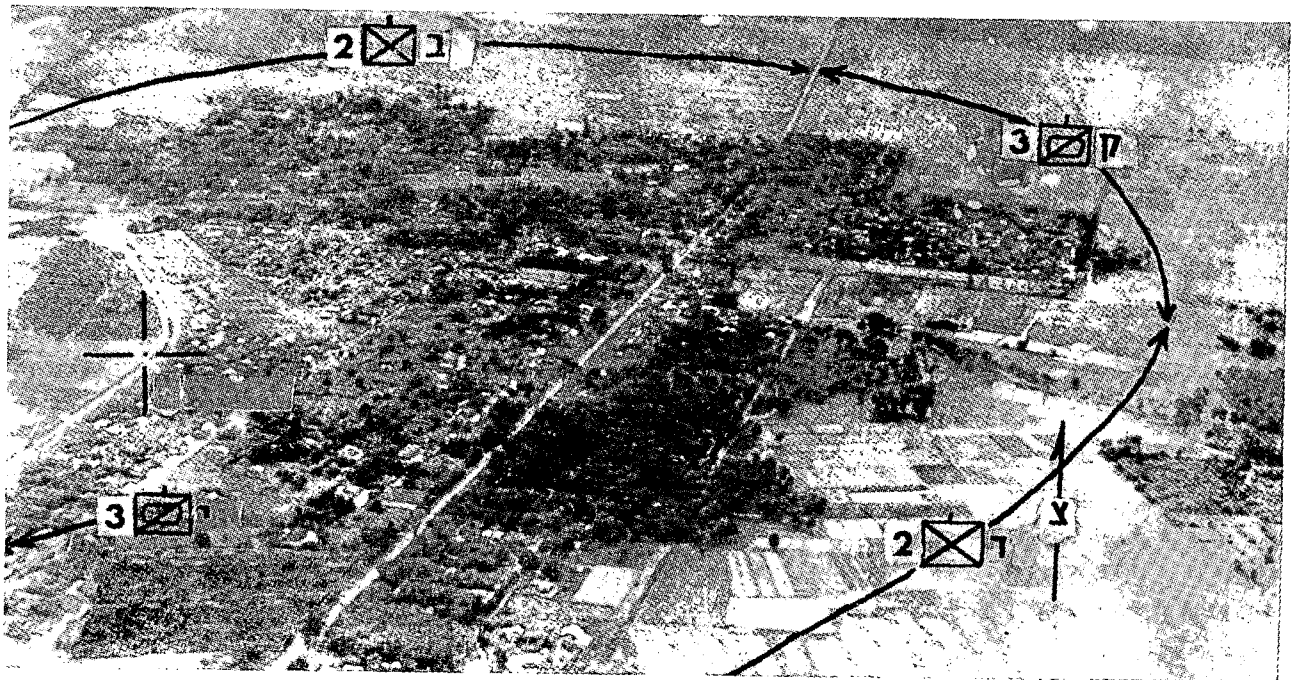
מרטש הקרב

י. הם נהדפו על-ידי הנגמ"שים שהיו מוצבים בשני צדי השקע.

בדיוק בשעה 0700 נחתו המסוקים הראשונים של גדוד 1 מחטיבה 8, דיבזיה 5 של צבא דרום-ויאטנאם, במקום הנחיתה, שהוכן והובטח על-ידי גדוד 3. הגדוד התפרס במהרה והתקדם אל הכפר. רמקול ממסוק העביר הוראה לכל הגברים שבכפר להתאסף במרכז הכפר. חיפושים שערך הגדוד הויאטנאמי הביאו את יתר הגברים למקום הזיהוי. בידי אנשי הגדוד הויאטנאמי היתה רשימה של 29 אנשי ויאטקונג מקומיים ונלווה עליהם סוכן, שהביא אותם למנהרה, שם נחבאו אנשי ויאטקונג נוספים. השבויים הסגירו את מקומה של מנהרה נוספת. בשעת הצהריים לערך, יצאו אנשי ויאטקונג אחדים מאחד החורים והחלו לזרוק רימונים. בקרב שהתלקח הצטיינו סרן וחייל צעיר מצבא ויאטנאם. למחרת הוסר המצור, שנשא הפעם פרי. נתקבלה הוראה להטיל מצור על צ'אן-לונג. לכיוון דרום, ולאחר סיור-אוויר חטוף החלו הכוחות לנוע למשימה החדשה.

תצלום אוויר של האיזור

אמצע עונת המונסון, אך הנגמ"שים הוכיחו את יכולתם לעבור שדות-אורז מוצפים, מעברות-נהר ושטחי ביצה. החלוץ של כל ארבע הפלוגות הגיע לקו הכיתור בדיוק ב-2300. יחידות קטנות נפרסו במהירות כדי להשלים את הטבעת. במזרח, מקום שם היו פנייהשטח קשים ביותר, התקדמה פלוגה י' בשדרת מסע לאורכה של מסילת-ברזל עזובה. שטח-ביצה האייט את החבירה עם פלוגה ב' בצפון. לפיכך הונחתה אש מרגמות בנות 4.2 אינץ', לסגירת הפער עד שיכלה פלוגה י' להשלים את הכיתור.

לאחר שהושלמה טבעת הכיתור, קיבלו שתי מחלקות-הטנקים שבמוצב הפיקוד צפונית מצ'אן-לו את הפקודה לנוע דרומה ולתגבר את הגזרות של פלוגה ק' ופלוגה ב'. באותו רגע הוחל בהפעלת התאורה. המרגמות בנות 4.2 אינץ' של גדוד 3, בסיוע מרגמות בנות 81 מ"מ של פלוגה ד' שמרו על הארה קבועה במשך כל הלילה. אנשי הויאט-קונג עשו רק ניסיון אחד של ממש לברוח. בערך ב-0240 ניסו כ-10 אנשי ויאטקונג לחמוק דרך שקע בגזרת פלוגה

ה"שדרה" כתבנית לחימה

ס"ר יצחק

להלן אעמוד על טכניקות אחדות הקשורות להסתערות מתוך "שדרה". מרבית הצבאות מבססים את הגנת מוצביהם על הנחת שדות מוקשים רחבים ועמוקים סביב היעדים.

הפריסה מאפשרת לנו, אמנם, ייצור אש מקסימלי לחימה זית מול היעד, אך עם ההסתערות, ינוע כל טנק בציר משלו — ובהיכנסנו ל-

תוך השדה יעלו טנקים רבים על מוקשים. הפתרון לבעיה זו הוא הנעת היחידה כולה ב"שדרה" אחת.

נותרה עדיין הבעיה של קביעת השיטה ור התרגולת להסתערות ב"שדרה". כאמור, בכל ההסתערות על יעד שורפים אנו להביא את המספר המקסימלי של הכלים שברשותנו למצב בו יוכלו לפתוח באש אל האויב. לכאורה מגר ביל אותנו מבנה ה"שדרה" במידה מסויימת בעניין זה, אך בטכניקה נכונה ובתרגולת מסודרת ניתן להתגבר על המגבלה. תרגולת הירי צריכה להתבסס על ירי אלכסוני של כל הטנקים מתוך ה"שדרה"

לעבר המטרות בחצייתן ובאגפים, והכל — תוך כדי הסתערות (ראה מרשם). כן חייבת התרגולת לקבוע את אופן העסקתן של כל מטרות האויב שביעד בטוחים השונים, תוך חלוקת משימות קבועות מראש לכל טנק ב"שדרה".

התבנית "שדרה" מקובלת על מרבית המפקדים עד עתה כתבנית מנהלתית או כתבנית המאפשרת לנו עתה מהירה בשטח אויב, וזאת — בדרך-כלל — על חשבון האבטחה. במאמר "שדרת מליח" (מערכות קצ"ו), מציג המחבר, קפיטן ג' דיגנהארט, את ה"שדרה" כתבנית קרב מצויינת נגד מארבים. מסתבר כי קיימים מצבים רבים (וכפי הנראה אף יתרבו ב"עתידי) שבהם גורמים שונים, כגון הקרקע, מכשולים טבעיים ומלאכותיים ואופי המשימות — מחייבים תנועה ב"שדרה" כתבנית יסוד; הדוגמאות שמביא המחבר לכך הן תנועה בדרכי יער וברחובות עיר או כפר, ואילו באזורנו אפשר להזכיר תנועה על כבישים או דרכים בשטחים קשי-עבירות (ביצות, דיונות וכיוצא בהם), מעבר בשדה מוקשים, תנועות-לילה ועוד.

האם כל שימוש ב"שדרה" יבוא על-חשבון האבטחה? יהיו הכוחות הנעים ב"שדרה" פגיעים יותר ולא יוכלו לייצר אש במלוא עוצמתם ולכל הכיוונים, כפי שנהוג לציין בעת לימוד מגבלות ה"שדרה" כתבנית קרב ("ייצור אש לחימה — חלש?")

התשובה לכך היא לא רבת! בעזרת שימוש בטכניקה נכונה ובתרגולת מסודרת ניתן להתגבר על מגבלות אלה תוך הישארות בתבנית ה"שדרה", ומבלי לחייב את היחידה לשנות את משימתה או את כיוון תנועתה. בויאט-נאם, כמס-תבר מדברי קפיטן דיגנהארט, קיימת בעיית המארבים. ה-מבנה המיוחד של הקרקע, בעלת התכסית הצפופה, מאפשר לויאט-קונג להסתתר ביערות הרבים, ולהציב מארב לכוחות האמריקניים, הנעים — בלית ברירה — על הדרכים שבתוך יערות אלה. בעיה זו אינה קיימת באזורנו, בגלל השוני במבנה הקרקע. אך גם באזורנו קיימים מקרים אחדים, שבהם עשויות טכניקות כדוגמת "שדרת המליח", לסייע לכוחותינו להיחלץ ממצבים קשים, או אף לתכנן פעולה כשתבנית ה"שדרה" היא תבנית היסוד בהסתערות ובלחימה.

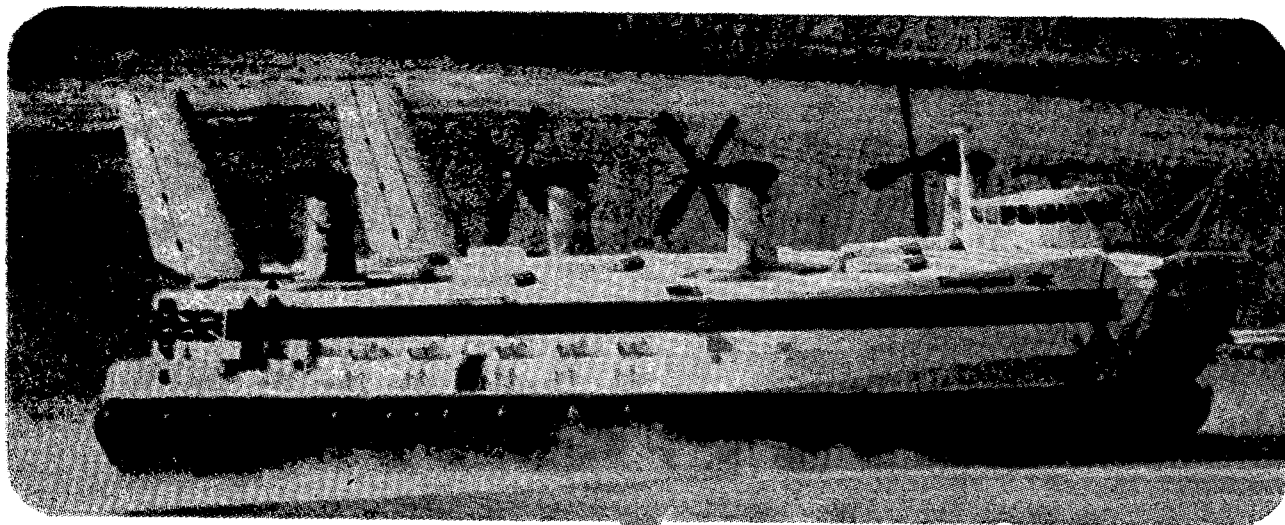
כיוון. מגבלה זו ניתן לפתור, לדעת, בשתי דרכים: האחת — הקטנת הרווחים בין הטנקים בשדרה, כך שהטנק שמאחור יכה באשו את הצד הבלתי-מועסק של הטנק שלפניו, והשניה — תצפית המפקד מדי פעם לכיוון שאליו אין הטנק יורה.

כמובן שאין לראות בהצעה זו של קנה לכל צד לסיירו-גין, דבר מוחלט שאין לשנותו. במקרים רבים עשויים מבנה השטח או היערכות האויב לחייב צידוד קנים של יחידת-משנה שלמה לצד אחד; אך אז ייעשה הדבר על-פי הוראות מפקד יחידת-המשנה, לפני ההסתערות או אפילו במהלכה.

נגענו לעיל רק במספר מצומצם של טכניקות-יסוד הכרוכות בתבנית „שדרה“. מן האמור עולה, כי פיתוח טכניקות אלה ופירוטן עשויים להביא לקביעת כללים קבועים במידת האפשר בנושא חשוב זה, ובסופו של דבר גם להפיכתו לתרגולת-קרב שימושית ויעילה.

בעוד שכלפי המטרות הרחוקות ניתן להשתמש באש תותחי הטנקים, לא תמיד אפשרי הדבר לגבי המטרות הקרובות. אלה יהיו לרוב נושאי מטולי-נ"ט (בזוקות). המסתתרים בתוך החפירות ועלולים להופיע במרחק מטרים ספורים מן הטנק בעת תנועתו. נגד מטרות אלה אי אפשר להשתמש באש התותח, בגלל בטיחות כוחותינו, ובעיקר בגלל בעיות הנמכת הקנים. במקרים מסוג זה אפשר לרכז מספר רב של רימונים (מכל הסוגים) בהישג ידו של מפקד הטנק, אשר ישליך אותם לעבר כל מטרה המופיעה בטווח קצר. כן יעילה במקרה זה הפעלה מהירה של מקלע המפקד — על-ידי.

אנו גורסים, כי בעת ההסתערות אין מחליפים גזרה של טנק מימין לשמאל או להיפך. דבר זה מובן בעת אימון, בגלל בעיית הבטיחות — אך האם עלינו לדבוק בגירסה זו גם בעת מלחמה? יש להביא בחשבון, כי טנק הנוסע ויורה במשך כל העת לצד אחד בלבד, חושף את צדו השני לאש האויב, ומקל עליו את אפשרויות הכינון והירי מאותו

האם תחליף הרחפת את הטנק?

ד"ר שאשא

הסקרנות שעורר הניסוי היתה רבה, בשלוש זרועות תיהם של הצבאות הגדולים, זרוע האויר, הים והיבשה, אשר ניסו למצות — כל אחת למטרתה שלה — את תכונותיה.

בסקירה זו נעסוק בתועלת שעשויה הרחפת להביא לכוחות היבשה, וזאת — תוך השוואה לטנק, שהוא האלמנט המכריע בין המרכיבים השונים של כוחות היבשה. השאלה הנשאלת היא, התחליף הרחפת את הטנק?

כעשר שנים חלפו מאז חצתה הרחפת הראשונה בעולם "SR-N1", את התעלה האנגלית מקאלה לדובר. בעשור זה עברה הרחפת שלבים שונים של התפתחות, צבאית ומסחרית, ותקוות רבות נתלות בשמישותה בתחומים השונים.

הרחפת הראשונה שנבנתה במיוחד לשימושים צבאיים, היתה ה-"SR-N3" — רחפת ניסיונית, שנבנתה ב-1967, ומשקלה הכולל היה 37 טונות.

היבשה, ועיקר להימתם — ביצירת מרכזי-כובד ובחידרה לעומק בפעילות רצופה תוך השמדת שריון האויב. פעילות נגד ריכוזים עורפיים והשתלטות על שטחים חיוניים — אין הרחפות מסוגלות לכל אלה, שכן אינן בנויות לעמוד בפני פגיעות-אש מרובות. במצב פיתוחה כיום יכולה הרחפת לשמש למטרות אחדות, וביניהן:

- העברת חי"ר מסתער מעל מכשולים ושידות-מוקשים, וכן העברת משאות כבדים וחיילים למקומות רחוקים ובתנאי-קרקע קשים, על-מנת ליצור מוקדי התקפה והפתעה בזירות-החזית השונות.
- בהיותה מצויידת בעוגנים ובכננות תוכל הרחפת לשמש כרכב-חילוץ לכלי-רכב.
- רחפת שהותאמה במיוחד יכולה לשמש כרכב פיקוד ותקשורת. ברחפת מעין זו יש לתכנן משטח נחיתה למסוק, אשר לתוכו יכול המפקד לעבור בעת הצורך, וממנו יוכלו לרדת אל הרחפת קצינים האמורים להשתתף בקבוצת-פקודות ברחפת הפיקוד.
- במלחמה גרעינית, כימית או ביולוגית נודעים לרחפת יתרונות מסויימים על הטנק, שכן מהירותה וכושרה לנוע מעל פני-קרקע מגוונים ומים, מאפשרים לה ריכוז ופיזור במהירות בשטחים בלתי-פגיעים.

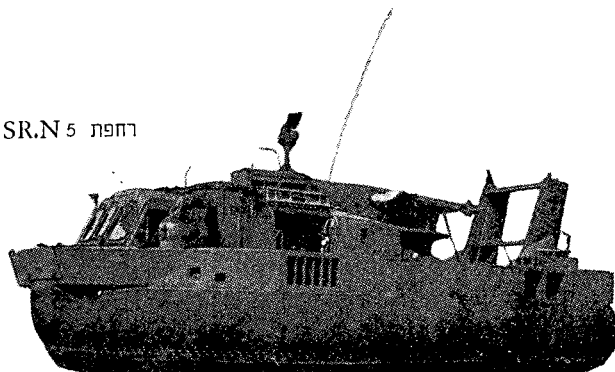
ביצועים

הטנקים הוכיחו עצמם במלחמות האחרונות בכל הזירות, ובאו לידי ביטוי במלוא עוצמתם ותנופתם בזירת סיני במלחמת ששת הימים. כללי הפעלת השריון בצורה מושכלת מוכרים כיום לכל צבא מודרני. מבחינה זו קשה להשוות בין הטנקים, המוכרים וידועים — לרחפות, שהן בראשית הפעלתן.

מה היא הישגיה של הרחפת עד כה?

ה"SR.N5" פעלה בהצלחה במבצעים בריטיים בבורניאו הצפונית נגד מסתננים אינדונזיים. רחפת זו הובילה גייסות והספקה במעלה נהרות תוך שעתים (בכלי תובלה אחר היה הדבר נמשך 20 יום), לאזורים מרוחקים בהם הפתיעו את כוחות-הגרילה שלא ציפו להם כלל.

רחפת SR.N 5

בבואנו להשיב על שאלה זו, עלינו לזכור את יעודו של השריון, שהוא לחימה בשריון האויב והכרעתו, וכן השתלטות על יעדים מערכתיים או אסטרטגיים, לשם השגת הכרעה במערכה או במלחמה כוללת.

השוואה בין הרחפת לטנק - יתרונות וחסרונות

השוואה בין הרחפת לטנק, גורמת — מטבע הדברים — עוול לרחפת. אל לנו לשכוח, כי הטנק עבר גלגולים וניסויים רבים, ושופר ללא הכר מאז בניית הטנק הראשון, בעוד שהרחפת נמצאת עדיין בשלבי-פיתוחה הראשונים ותוכננה למעשה כרכב ימי המכיל חלקי-יסוד וטכניקות-תכנון של רכב תעופתי.

יתרונות הטנק על הרחפת

- יכולת ההתמדה של הרחפת כיום מוגבלת ל-4-8 שעות עבודה רצופה, במהירות של 65 קמ"ש, בעוד שהטנק מסוגל לעומתה להתמיד במשך 10-14 שעות עבודה רצופות, בלא תדלוק מחדש. עם זאת מתוכננות עתה שיטות חדשות העשויות להגביר את שעות הפעולה של הרחפת.
- הרחפת, בניגוד לטנק, רחבה מאוד, ואין כל אפשרות להפעילה ביעילות בשטחים בנויים, בדרכים ובכבישים. עיקר שימושה — בשטחים פתוחים ושטוחים; יתרה מזו: בהיותה מנותקת מן הקרקע, עלולה הרחפת להסתובב על צירה או לנוע בכיוון הרוח, אך ביבשה ניתן להתגבר על בעיה זו על-ידי החלפתה בדגם בעל בסיס אופני או זחלי.
- בעוד שהטנק נוח להפעלה ואמצעי-הבקרה שלו משוכי-ללים ומהירי-תגובה, אין הרחפת נוחה לשימוש, קשה לסובבה ולעצרה, והיא צפויה לפגיעה מצד עצמים מאונכים לקרקע, בעלי גובה סביר. דרך משל, הדגם האמריקני "SK-5", שרדיוס הסיבוב שלו 225 מ' במהירות קבועה של 65 קמ"ש, מסוגל להקטין את מהירותו עד כדי עצירה תוך מרחק בלימה של 90 מ', לעומת זאת מסוגלת אותה רחפת לסובב ב-180 מעלות במשך פחות מ-30 שניות, בהיותה במצב ריחוף במקום, וזאת — על פני כל משטח, כולל מים, וכן להתגבר בכל מהירות על כל מדרגה אנכית בגובה 1.10 מ'. לעומתה הטנק יכול לבצע תפניות חדות ומהירות אך ורק בשטחים בעלי קרקע קשה, ולפני מדרגה חייב הוא להקטין את מהירותו עד למינימום, ואף להיעצר כליל.

יתרונות הרחפת על הטנק

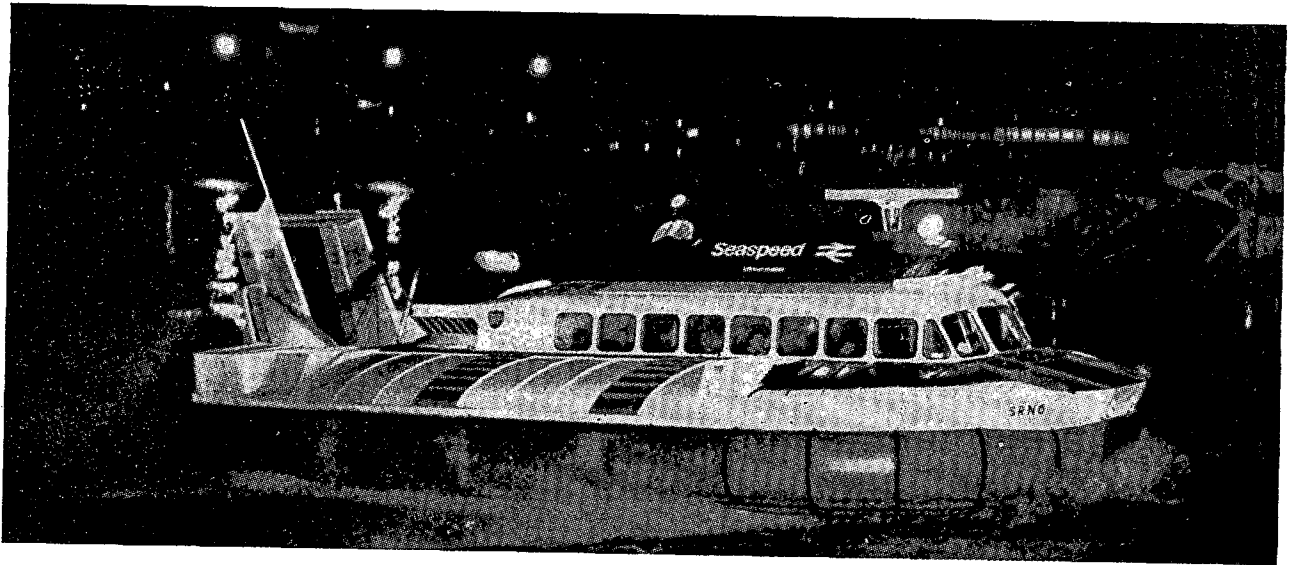
יתרונה העיקרי של הרחפת על הטנק נובע מייעוד בנייתה, וטמון ביכולתה לשאת משאות כבדים במהירות גדולה, על פני שטח מגוון של בוצ, ביצות, שלג ומדבריות, תוך גרימת הפתעה טקטית רבתי לאויב. על-ידי כך יכולה היא להשיג תוצאות שאינן עומדות בכל יחס למאמץ המושקע.

יעדים אפשריים לרחפת

בעוד שהטנקים נועדו להיות אגרוף-הפלדה של חילות

עלה שקטה וחטכונית יותר, אין כל סיבה שלא לתכנן את שימושה בכל מקום בו עלולים כוחות-היבשה להילחם. והשאלה איננה האם תגרום הרחפת למהפכה בניהולם של מבצעי הקרקע — אלא מתי תגרום לכך; לשאלה זו השלכות ומסקנות החורגות מעבר לתחום הטקטי, שכן עלולות הן לשנות מן היסוד אף את מעמדן ההגנתי-הלאומי של מעצמות גדולות. בהוצאה שלא תשוה כלל לבילוני הדולרים שהושקעו על-ידי הצבאות הגדולים בעולם בייצור אלפי טנקים חדישים, ניתן לגרום תוך זמן קצר להתישנותם של טנקים אלה ולהחלפתם ברחפות.

ה"SR.N6" נוסחה בתנאי אקלים קשים ביותר. היא הופעלה על הנהר אמזונס בברזיל בחום טרופי, וכן על נהר מקנזי בקנדה הצפונית, בקור ארקטי ומעל גושי-קרח בגובה מטר ובמהירות של 40 קמ"ש. רחפת זו משמשת היטב להצלה, לאיסוף נפגעים ולכיבוי שריפות, עקב כושרה לרחף זמן ממושך מעל בוץ ומים. ה"SR.N7" מתאימה למטרות רבות, ולה התקני אלקטרוניקה לתקשורת וניווט. אפשר לחמשה בתותח בינוני בעל מהירות-אש גדולה, וכן בכני-שילוח לטיילי קרקע-קרקע וקרקע-אוויר. זרועות הצי והצבא של ארה"ב גילו התעניינות רבה

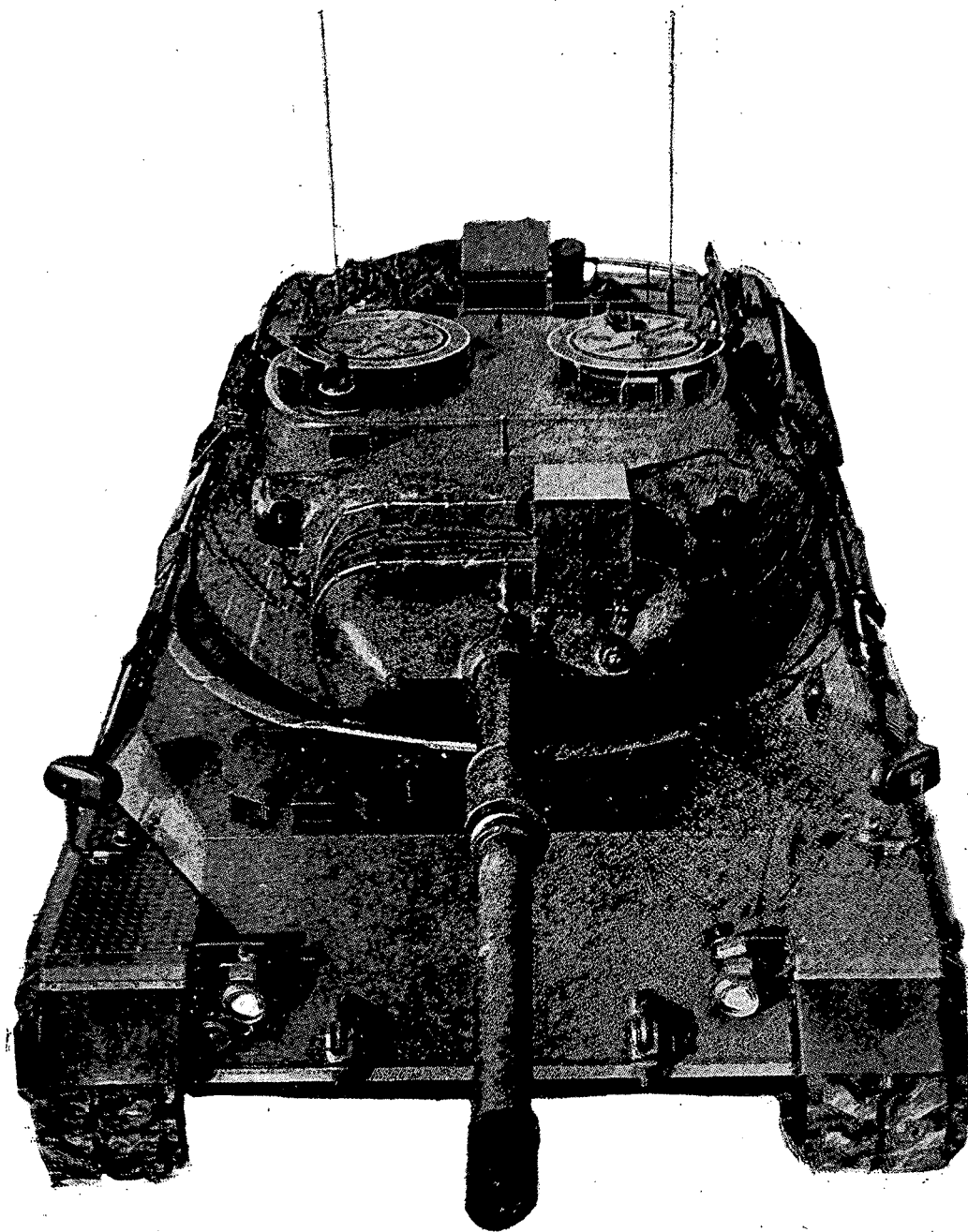
רחפת SR.N 6

חסרונותיהן כיום מגבילים את שימושיהן הצבאיים במידה רבה. אין ספק כי כיום אין הרחפת מסוגלת להחליף את הטנק — המהווה עוצמת-אש בעלת הגנת-שריון, ניידות וכוח-הלם — כי אם במרכיב הניידות בלבד. ואולם, אל נשכח כי הטנק נועד למטרות ספציפיות, שעיקרן הלחימה בשריון האויב, בעוד שהרחפת נועדה עד כה לשמש בעיקר ככלי תובלה וסיור יעיל ומהיר. משום כך יש לנצל בעיקר למשימות סיוע שונות, וזאת בזהירות ובדרכים עקיפות, בשל פגיעותה, ואילו הטנק ימשיך לשמש כרכב-התקפה.

בהישגי הרחפות הבריטיות בשנים 1966/7, תוך תקווה להתאימן לדרישותיהם בפעילות המלחמתית בויאט-נאם. ואכן, הצלחת הרחפות בויאט-נאם היתה מלאה, ועל הרחפות הורכבו מקלעים כבדים, בעלי כושר ייצור-אש גבוה. יתרה מזו: בתנאי לחימה כאלה השוררים בויאט-נאם מסוגלת הרחפת, למרות שניזוקה מאש האויב או כתוצאה מתאונה, לשוב לבסיסה — כל עוד נותר המנוע שלם.

סיכום

תכנון הרחפות ופיתוחן מצויים עדיין בחיתוליהם. אולם, עם בניית הרחפת בצורה חזקה יותר להפ-

הטנק „ליאופרד“

עֵבֵד מֵינְאֵל "

במסגרת סדרת המאמרים על מדינות שונות המייצרות טנקים, מובאת להלן סקירה על הטנק הגרמני החדש „ליאופרד“, שתוכנן ונוסה במשך תשע שנים (1957–1966), ומופק מאז בסדרות ייצור גדולות, שהגיעו לכ-3,000 יחידות. טנק זה מהווה חוטה-שדרה של חילות-השריון של גרמניה המערבית, בלגיה, הולנד ונורבגיה.

חיל-השריון הגרמני במלחמת-העולם השנייה

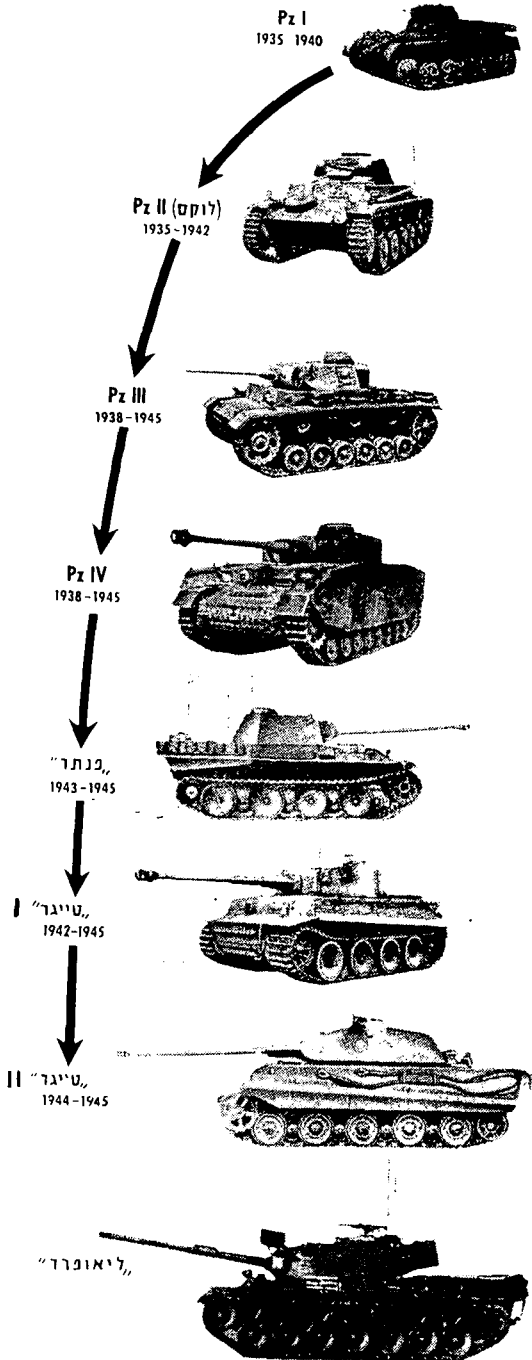
הצלחתו המסחררת של חיל-השריון הגרמני בשלוש השנים הראשונות של מלחמת-העולם השנייה הושגה, במידה רבה, הודות לניצול המרוכז של טנקים במספר רב ביותר בגזרות הפריצה, וטיבם העדיף על שריוני היריב. עוד בימי הרפובליקה היימאריה, כאשר מנה הצבא הגרמני כ-100,000 חיילים בלבד, ביצעו קצינים אחדים „משוגעים לדבר“, ניסויים בנשק החדש, שהפתיעם במלחמת-העולם הראשונה. למרות האיסור שנכפה על הגרמנים על-ידי בעלות-הברית בחווי השלום משנת 1919, הצליחו לערוך ניסויים טקטיים, בעזרת כלי-רכב שניתנה להם צורת טנק על-ידי כיסוי בקרטון או בפה, ובתקופה מאוחרת יותר גם בתמרונים משותפים עם חיל-השריון הרוסי בשנות העשרים.

לאחר שהשלטון הנאצי בגרמניה ביטל באורח חד-צדדי את סעיפי חוזה-השלום בדבר איסור החימוש, קיבלו קציני השריון הגרמני, בראשותו של גנרל היינץ גודריאן, אור ירוק לפעולה, והחל בייצור שני דגמים: „פנצר 1“ ו-„פנצר 2“. כבר בשנת 1938 ניתנה לגרמנים ההזדמנות להוכיח את טיבם של הטנקים, כאשר הניעו כוחות-שריון למרחק מאות קילומטרים להשתלטות על אוסטריה. בפעולה זו לא נתקלו בהתנגדות, ולפיכך הלקחים שהופקו קשורים בעיקר בתחום הלוגיסטיקה. כעבור שנה ומחצית-השנה בלבד, בספטמבר 1939, עברו הטנקים הגרמניים את טבילת-האש, כאשר כבשו את פולין תוך שבועות ספורים. בינתיים פותחו שני דגמים נוספים, „פנצר 3“ ו-„פנצר 4“. בתמונה מס' 1 ניתן להבחין בהתקדמות בחימוש ממקלע לתותח בן 57 מ"מ, וכן בשכלול מערכת הוחלים. טנקים אלה הביאו לגרמנים את הניצחון המרשים על בעלות-הברית בצרפת ב-1940, על-ידי ניצול טקטי נועז של האפשרויות הטכניות הטמונות בהם.

ביוני 1941 פקד היטלר לתקוף את ברית-המועצות, על אף אזהרותיהם של השריונאים המנוסים שלו מפני השריון הרוסי המתעצם והולך. עם היתקלותם של הטנקים הגרמניים בטנקים הסובייטיים החדשים מדגם „טי-34“, הוכחה עליונותם של האחרונים. הפיקוד העליון הגרמני ניסה להתגבר על עליונות הסובייטים על-ידי פיתוח מזורו של טנקים חדישים וחזקים יותר — וזאת, בשעה שבחזית נמשכו הקרבות. התוצאה היו הדגמים השונים „פנתר“, „טייגר“ (תמונה מס' 1), שהשתוו באיכותם, בחימוש ובטכניקה, לטנקים הרוסיים. ואולם, הטנקים הרבים שהספיקו הרוסים לייצר במפעליהם הרחק מן החזית הכריעו לעומת מספרם הקטן ביחס של הטנקים שייצרו הגרמנים בעריהם, הנתונות להפצה מתמדת. אף-על-פי כן עברו שלוש שנים עד שהוכרעה סופית מכונת-המלחמה הנאצית על-ידי ה-„טי-34“ וה-„סטאלין“ ממזרח, וה-„שרמן“ ממערב. היה זה סופו של חיל-השריון המפואר של גודריאן ורומל, ואלפי טנקים ותותח-יסער גרמניים הפכו גרוטאות.

הקמת ה„בונדסוואר“ וחיל-השריון הגרמני החדש

ברם, 10 שנים לאחר תבוסת 1945 חלו שינויים מרחיקי לכת במדיניות העולם: מול איום מעצמות המזרח קמה

תמונה מס' 1: „שלשלת היוחסין“ של ה„ליאופרד“

ברית נאט"ו, ובמהרה תפסה גרמניה המערבית מקום נכבד בתוכה, וצבאה — שהוקם מחדש — צוייד בכל אמצעי-הלחימה המודרניים, להוציא הנשק האטומי.

הטנקים הראשונים של חיל-השריון הגרמני החדש היו דגמי „פאטון“ שונים, אשר פותחו בארה"ב בתקופת מלחמת קוריאה, והופקו בה בסדרות-ייצור גדולות. טנקים אלה היו באותם ימים שיא הפיתוח הטכני, אך למרות זאת הגיע הפיקוד הגרמני עד מהרה למסקנה, כי נזקק הוא לטנק-מערכה חדיש, המיוצר באורח עצמאי.

על האגף הטכני בצבא הגרמני הוטל לעבד את הדרישות

- סוג מנוע — רב-דלקי מקורר-אוויר.
 - טווח פעולה — 350 ק"מ.
 - רוחב — 315 ס"מ.
 - לחץ-קרקע — 0.8 ק"ג/ס"מ².
 - חימוש — תותח 105 מ"מ.
 - טווח התותח — עד 2,500 מ'.
 - חדירות פגז התותח — 150 מ"מ פלדה בזיית של 30°.
 - הגנת שריון — נגד מקלעים כבדים עד 20 מ"מ מטוח קצר.
 - הגנה אטומית-ביולוגית-כימית — על-ידי מסננים ולחץ-יתר בתא-החימה המאוורר.
 - הגנה מפני שריפה — מכשירי כיבוי-אש קבועים, ושמיני-דיוזל כדלק.
 - כושר צלילה — עד עומק 4 מ'.
- אלה הן המגמות אליהן שאפו המתכננים להגיע בפיתוח הטנק, אך לא את כולן השיגו כפי שנראה להלן.

התכנון וההכנה לייצור סדרת

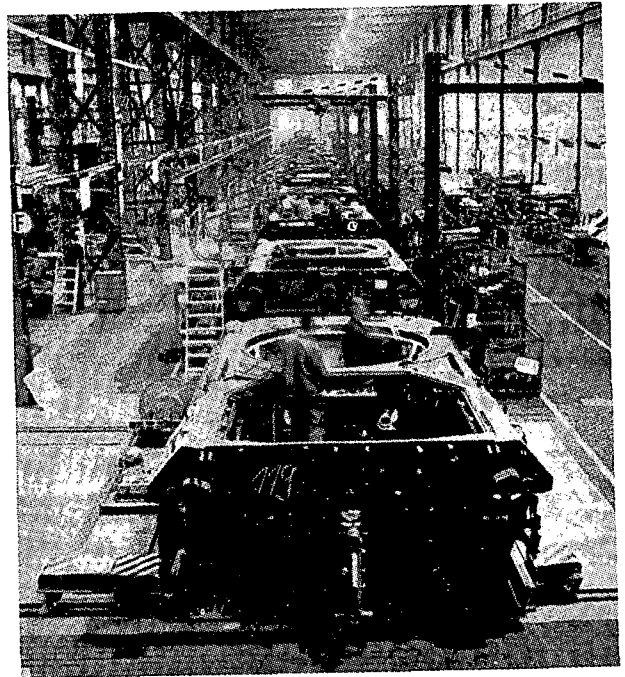
לביצוע המלאכה נבחרו כ־10 מפעלי תעשיית מתכת כבדה, אשר התחברו לשתי קבוצות ביעוץ, שכל אחת מהן ניגשה לתכנונם ובנייתם של שני אבות-טיפוס ראשונים (פרוטוטיפים). עם השלמתם, ב־1961, עברו ארבעת הדגמים שורה ארוכה של ניסויים, וכן הושו תכונותיהם לאלה של טנקים אחרים. בסופו של דבר הוחלט על מנוע דיוזל מקורר-מים, מתוצרת "מרצדס-בנץ", וכן על מד-טווח (ולא מקלע הטיווח) אשר תוכנן ונבנה על-ידי התעשייה האופטית בגרמניה. תותח בן 105 מ"מ, שהוצע על-ידי חברה גרמנית, נפסל — הוחלט לקנות את התותח האנגלי "L7A3" בעל קוטר-קנה זהה. החלטה זו הביאה להתקדמות רבה בסטנדרטיזציה של התחמושת במדינות נאט"ו, שכן תותח זהה מורכב הן ב"סטנדרט-יון" והן ב"פאטון מ'60".

ב־1962 היו כ־20 יחידות מוכנות לניסויים נוספים, שנערכו בחלקם גם בצרפת, בהשתתפות משקיפים זרים. ניסויים רבים נערכו גם בסרדיניה, בקיץ 1964, על-מנת לבדוק את כישוריו של הטנק בחום אגן היס-התיכון, ובחורף 1965/66 בקנדה, בקור הארקטי. בניסויים אלה הוכח, כי לא היה צורך בשינויים יסודיים, ולפיכך ניגשו לייצור הסדרתי (תמונה מס' 2). לפי המתוכנן יושלמו סדרות הייצור בשנה זו, 1969, לפי החלוקה הבאה: 1956 יחידות לגרמניה; 334 יחידות לבלגיה; 400 יחידות להולנד; 74 יחידות לנורבגיה; ובסך-הכל 2,764 יחידות של הטנק "ליאופרד".

בייצור עצמו משתתפים עתה כ־500 מפעלים ברחבי גרמניה, המספקים את 11,100 החלקים שב"ליאופרד" למפעל-הרכבה גדול על-ידי מינכן, בו מורכב הטנק על סרט נע בעל 17 תחנות-הרכבה (תמונה מס' 2).

תכנון וביצועים

כפי שצויין לעיל, הושם הדגש בתכנון ה"ליאופרד" בהשגת ניידות גבוהה. המטרה הסופית, יחס הספק/משקל של 30 כוחות-סוס / טונה, אמנם לא הושגה, והמפתחים נאלצו להסתפק ביחס של 21 כוחות-סוס / טונה; אך גם ערך זה

תמונה מס' 2: טנקי "ליאופרד" בייצור

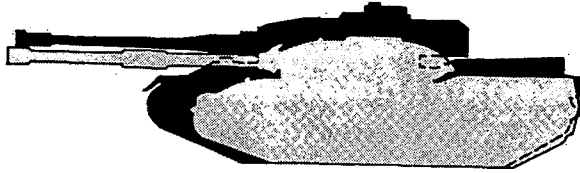
הצבאיות לטנק-מערכה חדיש; אלה עוברו תחילה במשותף עם חיל-השריון הצרפתי, אך שיתוף-הפעולה לא האריך ימים, והצרפתים ניגשו לתכנן באורח עצמאי את הטנק שלהם, הוא "אמק"ס 30".

דרישות הצבא הגרמני למתכנני טנק-העתיד שלו היו:

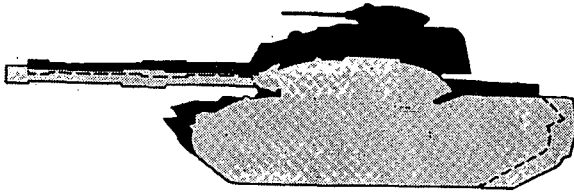
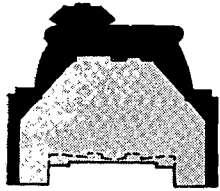
- משקל כללי — 30 טונות.
- הספק מנוע — 900 כוחות-סוס.

תמונה מס' 3: ה"ליאופרד" עולה מן המים

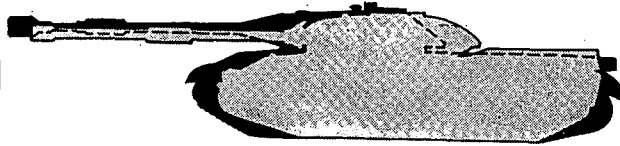
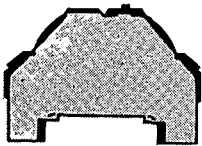

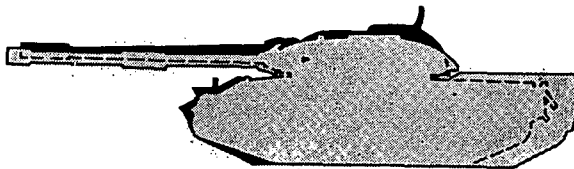
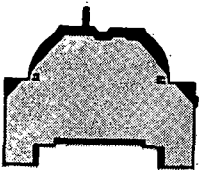
צללית ה"ליאופרד" על רקע "סטוריון" תוצרת בריטניה.

צללית ה"ליאופרד" על רקע "מ-60" תוצרת ארה"ב.

צללית ה"ליאופרד" על רקע "טי-10" תוצרת ברה"מ.

צללית ה"ליאופרד" על רקע "טי-54" תוצרת ברה"מ.

תמונה מס' 4: השוואה בין ה"ליאופרד" לסנקים אחרים

הצריח הגבוה מבליטה את צלליתו (תמונה מס' 4).
הסנק הרוסי החדש "טי-62" לעומת זאת, דומה ל"ליאור-פרד" בצלליתו. משקלו נמוך במקצת משל ה"ליאופרד", ומכאן מסיקים כי הגנת השריון שלו דומה. תותחו, שקוטרו 115 מ"מ, גדול יותר משל ה"ליאופרד", ועל כן יעיל יותר לטווחים קצרים, אך לירי בטווחים ארוכים יעילותו פחותה, שכן בסנקים הסובייטיים אין מד-טווח כלל, והרוסים סומכים על אומדנת הטווחים של מפקד הסנק.

הערכה

ה"ליאופרד" הוא סנק-מערכה בינוני, חמוש בתותח בן 105 מ"מ, במקלע מקביל 0.3 ובמקלע נ"מ 0.3; את האחרון ניתן להרכיב הן באשנב המפקד והן באשנב הטען. הסנק מסוגל לצלוח מים עד עומק גג הצריח, ללא הכנה מוקדמת. בעזרת ארובת-צלילה, המתחברת לאשנב המפקד, יכול הוא לצלול עד עומק 4 מ'. למרות משקלו הנמוך ביחס, 39.4 טונות, נותן הסנק לצוות הגנה טובה, המספקת את הדרישות של לחמה בכל קרב, הן בכלים מקובלים והן

מהוה הישג גדול, שאיננו בנמצא עד כה בשום סנק בינוני. טווח הפעולה, לעומת זאת, עולה על הנדרש באפיון המקורי, ומגיע ל-580 ק"מ. מהירותו המקסימלית של ה"ליאופרד" עולה כמעט כפליים על זו של "פאטון M-48 A-2", והוא הדין באשר לטווח הנסיעה. גם בטיפוס על מכשול אנכי ובעבירות-העלה עולה ה"ליאופרד" על ה"פאטון". סנקי ה"ליאופרד" עברו, בעזרת מתקני צלילה, ניסויים שכללו בין היתר את חציית הנהר ריין, אשר רוחבו במקום ביצוע הניסויים הוא 320 מ', ועומקו — 4 מ'. כל זאת — בנסיעה על תחתית הנהר, שלא ארכה יותר מ-3 דקות. בניסוי זה הושאר סנק אחד בכוונה תחילה כמחצית השעה באמצע הנהר, וגם לאחר שהיה זו הגיח מן המצלונת ללא תקלה. כך הוכח, כי אפשר לצלוח ב"ליאופרד" את כל הנהרות המצויים באירופה, ללא התקני-צלילה מיוחדים נוספים (תמונה מס' 3).

בהשוואה לסנק החדש של ארה"ב, ה"מ-60", המשמש גם בצבאות אוסטרליה ואיטליה כסנק-מערכה עיקרי, בולט במבט ראשון ההבדל הגדול בגובה: כיפת המפקד שמעל

טנק-המערכה, ישנם גם טנקים יעודיים מסוג "ליאופרד". כגון טנק-הילוך בעל מנוף גדול וטנק-הנדסה בעל דחפור. טנק נ"מ בעל תותח כפול 35 מ"מ מכוון-מכ"מ נמצא בשלבי תכנון מתקדם. כאן יש להזכיר את העיקרון הנקוט בידי השריון הגרמני, ושתוכנו שיתוף-פעולה הדוק בין טנקים, נגמ"שים ונשק מסייע; על כן מפתחים בגרמניה נוסף ל"משפחה" של רכב-קרב משוריין על מרכב ה"ליאופרד", גם "משפחה" נוספת, על מרכב הנגמ"ש, שתואר ב"מערכות" קצ"ז. כלי-רכב אלה קלים יותר, מ-15 עד 20 טונות, ומהם המצויידיים בחותח 90 מ"מ, טילים מונחים "SS-11" או מרגמה 12 מ"מ.

סיכום

גרמניה המערבית, על-ידי גיוס משאביה הטכנולוגיים וניסיונה הצבאי במלחמת-העולם השנייה, הצליחה להקים חיל-שריון מצוייד במכשירים החדישים ביותר. מובן מאליו כי כלים אלה מותאמים במיוחד למצב האסטרטגי והגיאוגרפי של מרכז-אירופה, שאוכלוסייתה צפופה, רשת-הכבישים בה מפותחת, אך רבים בה המכשולים המחייבים כושר-ניידות ממדרגה ראשונה. העובדה שמדינות כמו הולנד ובלגיה החליטו אף הן לרכוש טנק זה, מחזקת את ההנחה, כי הגרמנים הצליחו ליצר כלי-מלחמה יעיל ביותר.

בלוחמה גרעינית, כימית או ביולוגית — שכן האטימות המושלמת מאפשרת לצוות בן ארבעה אנשים לשהות בתוך הטנק זמן ממושך, כשהמדפים סגורים. המכשירים האופטיים עולים באיכותם על המקובל. למד-הטווח בסיס רחב מאוד, כ-165 ס"מ. הוא מופעל על-ידי התותחן, כך שמפקד הטנק פנוי לתצפיות בפריטלסקופ. כל המכשירים בנויים גם לתצפית-לילה. התצפית ומדידת-הטווח המדוייקות והתותח הזוק, מבטיחים כושר-פגיעה טוב. במחסן התחמושת 60 פגזים ו-5,500 כדורים למקלעים. תכונתו הבולטת של ה"ליאופרד" היא ניידותו. מהירותו, כושר התאוצה שלו וטווח פעולתו עולים אף הם על המקובל בטנקים דומים, שכן גובה הספק המנוע, המגיע ל-830 כוח-סוס, לא הושג עדיין בשום מנוע-טנק אחר. הפעלת ההילוכים, ההגה והבלמים על-ידי הנהג — קלה ונוחה. בטנק התקן המאפשר נהיגתו על-ידי המפקד, והתקן נוסף לנהיגה על-ידי שליטה מרחוק, כדי להעבירו במקומות מסוכנים במיוחד, כגון בשדה-מוקשים.

ה"ליאופרד" בשריון הגרמני

הטנק החדש מחליף בשריון הגרמני את ה"פאטון מ-47" ואת טנק-הסיור האמריקני "מ-41". לעומת זאת, טנקי "פאטון M48A2" נשארים לעת עתה בשיירות. מלבד

השוואת נתונים

טי-62	טי 55/54	צ'יפטיין	M-60 A-1	אמק"ס 30	ליאופרד	יחידת-מידה	
36.5	36	53	46	36	39.6	טונה	משקל קרבי
9.00	9.00	10.70	8.30	9.50	9.54	מטר	אורך
3.35	3.27	3.33	3.63	3.10	3.25	מטר	רוחב
2.75	2.40	2.83	3.09	2.85	2.56	מטר	גובה
50	50	40	51	65	65	ק"מ/שעה	מהירות מירבית
12 ציל. דיזל	12 ציל. דיזל	6 ציל. דיזל	12 ציל. דיזל	12 ציל. דיזל	10 ציל. דיזל		סוג מנוע
570	550	635	650	720	830	כוח-סוס	הספק מנוע
15.6	15.2	12	14	20	21	כוח-סוס/טון	הספק / משקל
0.80	0.80	0.91	0.91	0.93	1.15	נטר	מכשול אנכי
2.70	2.70	3.15	2.66	2.90	3.00	מטר	עבירות תעלה
							אורך הזחל על הקרקע
3.84	3.84	4.80		3.72	4.20	מטר	רוחב הזחל
58	58	61	60	57	55	סנטימטר	דלק במיכלים
		886	1,300	850	970	ליטר	טווח-פעולה על כביש
350	460	400	500	500	580	ק"מ	התקן צלילה
יש	יש	אין	אין	יש	יש		התקן
אין	אין	יש	יש	יש	יש		להגנה אטומית
אין	אין	מקלע-טיווח	יש	יש	יש		ביולוגית-כימית
							מד-טווח

חיוש ראשי

טי-62	טי 55/54	צ'יפטיין	M-60 A-1	אמק"ס 30	ליאופרד	יחידת-מידה	
115	100	120	105	105	105	מילימטר	קוטר קנה התותח
3	3	2	3	2	3		סוגי התחמושת
6	6	7	8	8	10-8	יריות בדקה	מהירות אש
40	43	53	55	50	60		פגזים בבטן
יש	יש	יש	אין	אין	יש		ייצוב

חיוש משני

1	1	1	1	1	1		מקלע קרקע 0.3
	1/0.5	1/0.3	1/0.5	1/0.3	1/0.3		מקלע נ"מ
	3,500	מקלע טיווח 0.5	6,000	4,000	5,500		מספר הכדורים

התרמיל המתכלה

סגן אורי

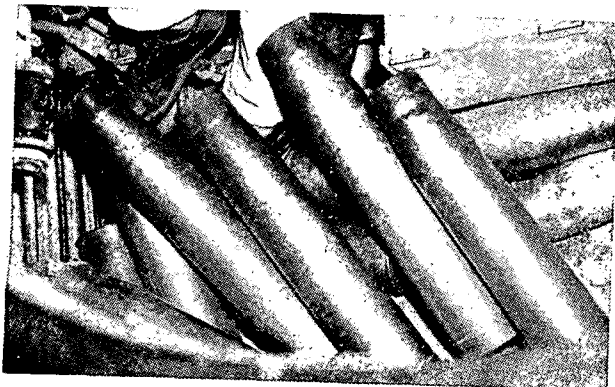
הצליח חיל החימוש האמריקני לייצר תרמילים עשויים פלדה, כתחליף לפליו. הפלדה מצויה בכמות רבה מאשר הפליו ומחירה, על כן, זול ביחס; אך גם היא מהווה חומר-גלם חיוני בימות המלחמה. זאת ועוד, גם לייצור תרמילי-פלדה יש צורך במכונות מורכבות ובתהליכי-עיבוד מסובכים. למען החיסכון, ובשל הצורך לשמור מלאי של חומרים חיוניים אלה, נמצא כי הכרח לדרוש מן הגייסות לאסוף את התרמילים הריקים של התחמושת הנורית. דבר זה הטיל מעמסה גדולה על הגייסות בשדה-הקרב ועל אמצעי התובלה. תרמילי המתכת גרמו קשיים לאי-מעטים גם לאנשי צוות הטנק. בשעת הלחימה מתפוררים התרמילים המשושמים והחמים בתא-הלחימה, ומפריעים לפעילות התקינה של הצוות בצריח (ראה תמונה מס' 2). כדי למנוע פיזורם בצריח הותקן מתחת לתותח שק מיוחד, שאליו נפלטים התרמילים לאחר הירי. אך מה לעשות עם השק המלא? בעיה זו חמורה בטנקים הרבה יותר מאשר בתותח-שדה, והיא החריפה עד כדי כך, שבטנקים רבים הותקן פתח מיוחד, המשמש לפינוי התרמילים הריקים.

זאת ועוד: התרמיל המשומש מכיל אדים רעילים ומזיקים, הממלאים את הלל-תא-הלחימה, למרות מערכות האוורור שבהן הוא מצוייד.

לפתרון הבעיות שנוצרו על-ידי תרמילי-המתכת, הועלו שתי אפשרויות:

תמונה מס' 2:

תרמילים קונבנציונליים של כדור-תותח מתפוררים בתא הלחימה בטנק, מפריעים לפעולת הצוות ומרעילים את האויר בגזים שעוד נותרו בהם.

התרמיל המתכלה, שפותח על-ידי צבא ארה"ב, בא להחליף את תרמיל המתכת המקובל עד כה. זה האחרון ממלא אמנם את תפקידו כראוי, אך הדחף לפיתוח תחליף לו בא בשל מגרעותיו, הקשורות בתהליך ייצורו ובתנאי העבודה של הצוות הלוחם. ואולם, למרות שהתרמיל המתכלה פותח על-מנת להתגבר על מגרעות תרמיל המתכת, יצר פיתוחו בעיות חדשות, שפתרון עדיין מעכב את הכנסתו לשימוש מבצעי. מן הידוע עד כה עולה, כי רק לטנק "שרידן" תחמושת תקינת בעלת תרמיל מתכלה (ראה תמונה מס' 1). בטנקים אחרים כמו "מ-60" על סוגיו השונים ו"מבט-70", נמצא התרמיל המתכלה בשלב מתקדם של ניסויים.

תפקידי התרמיל

תפקידי התרמיל הם:

- א. לשמש בית-קיבול לגרגרי חומר-הנפץ ההודף;
- ב. להגן על חומר-הנפץ מפני נזק העלול להיגרם לו במשך הטיפול וה-טלטול בתהליכי האחסנה, ההובלה והשימוש;
- ג. לאטום את קצהו האחורי של בית-הבליעה במשך מחזור היריה, על מנת למנוע דליפת גזים, העלולה להזיק לצוות וכן להקטין את הטווח על-ידי הקטנת לחץ הגזים בקנה;
- ד. לאחד את חומר-הנפץ ההודף עם הקלע (או הפגז), על-מנת לשמור על קצב האש הגבוה, הנובע מטעיית נת הכדור השלם בתנועה אחת.

תמונה מס' 1: כדור חלוד של "שרידן"

חסרונות תרמיל-המתכת

כדי להבטיח מילוי תפקידים אלה באורח יעיל יוצרו התרמילים עד כה ממתכות. כמעט כל התרמילים יוצרו מפליו, שהוא חומר יקר ביחס, המהווה חומר חיוני בימות מלחמה; דבר זה גרם לייקור מחיר התחמושת. לפתרון הבעיה

* תרמיל מתכלה — תרמיל הנשרף כליל במחזור היריה.

א. לוותר בכלל על התרמיל, ולמלא את תפקידיו בדרך אחרת.

ב. לפתח תרמיל אשר ישרף ויתכלה לחלוטין במשך מחזור היריה.

תחמושת נפרדת

הבריטים והרוסים פנו אל האפשרות הראשונה, אך זאת — רק בתחמושת בעלת קוטר גדול (120 ו-122 מ"מ). לו היתה תחמושת זו עשויה מקשה אחת, משקלה היה כבד ואורכה היה גדול ואי-אפשר היה לטעון בה את התותח. הפתרון נמצא בדמות מטען נפרד, שפירושו קלע (או פגז) ושקית חומר-נפץ הודף שאינם מחוברים זה לזה. מכניסים את הקלע לקנה, ואחריו — את השקית. השימוש במטען נפרד מופיע בטנק „צ'יפטיין“, בעל תותח 120 מ"מ (ראה תמונה מס' 3) וב„סטאלין“ בעל תותח 122 מ"מ, ומאפשר אחסנה וטעינה קלים יותר. בשל הוויתור על התרמיל, קטן משקלו של כדור 120 המ"מ (קלע או פגז יחד עם המטען ההודף הנמצא בשקיות) — ממשקל כדור 105 מ"מ. הואיל והמטען ההודף והשקית הקלה שלו נשרפים לחלוטין, אין תרמילים ריקים מתפזרים בתוך תא-הלחימה בשעת הפעלת התותח, וכתוצאה מכך אין גם שרידי גז-שריפה בתא הלחימה.

אם נבדוק כיצד ממלא המטען הנפרד את תפקידי התרמיל, נמצא כי את שני תפקידיו הראשונים (אחסנה והגנה) ממלאת השקית, את השלישי (אטימות) ממלא מבנה מיוחד של הסדן, ואילו התפקיד הרביעי (קצב-האש) נפגם קמעה (בטנק „צ'יפטיין“ 8 כדורים בדקה על-ידי צוות מאומן, לעומת 10—12 כדורים ב„סנטוריון“).

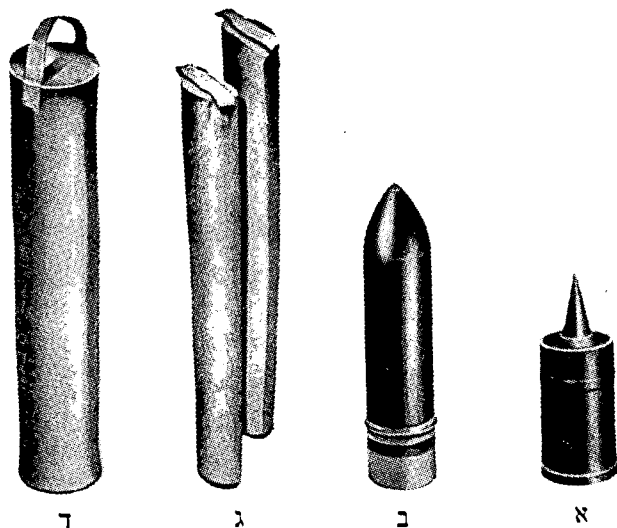
תרמיל מתכלה

אל האפשרות השניה פנו האמריקנים. הם פיתחו את התרמיל המתכלה, שהוא כלי-קיבול הגנתי למטען ההודף, עשוי מחומר קל כקרטון ונשרף לחלוטין במשך מחזור היריה. התרמיל המתכלה מבטיח יתרונות ברורים אחדים, בהשוואה לתרמיל המתכת:

א. ייצורו זול יותר. אין הוא דורש התקנת מכונות כבדות או חומרי-גלם חיוניים. התהליך הידוע כליבוד (FELTING) משמש לייצור מוצרים מסחריים רבים, כגון מרכבים למכרזיות, מסגרות לכיסאות ועוד;

ב. הוא קל במידה ניכרת מתרמיל המתכת (משקל כדור „שרידן“ 152 מ"מ חלול בעל תרמיל מתכלה, הוא 22 ק"ג, לעומת משקל זהה של כדור „מ-60“ 105 מ"מ חלול עשוי מתכת, כלומר — הגדלת הקוטר ב-45% אינה גורמת להגדלת המשקל). כן מקל הדבר על טעון התחמושת בטנק;

ג. בשל היותם מתכלים לחלוטין, מסירים התרמילים המתכלים נטל לוגיסטי גדול למדי שיצר הפליו (הובלת תרמילים ריקים לאחר השימוש בהם);

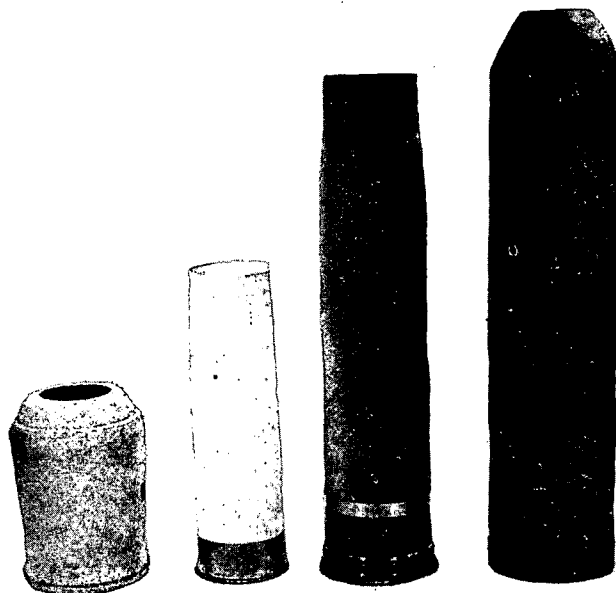

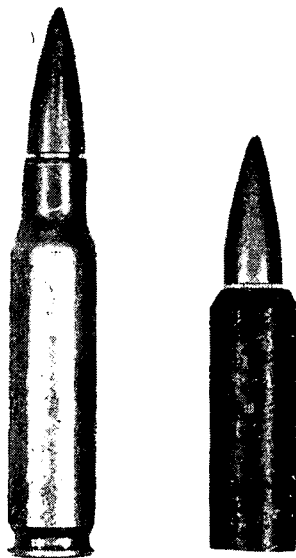
תמונה מס' 3:

המטענים והכדורים השונים בהם משתמשים לתותח בן 120 מ"מ. השימוש במטענים הממולאים בשקיות, צימצם את מקום האחסנה הדרוש לתחמושת, והקל על מלאכת הטעון.
א. קליע הודף-שריון/מנעל.
ב. קליע נפיץ פלסטי.
ג. מטען בשקים לנפיץ פלסטי.
ד. מטען ממולא בשקים חודף-שריון/מנעל.
כאמצי בטיחות בולט של הקלע של הכדור הנפיץ הפלסטי רחוק יותר בתוך בית-הבליעה, על-ידי כך מונע אפשרות של טעינת הודף-שריון/מנעל מאחוריו במקום המטען הנכון.

תמונה מס' 4:

במרכז — תרמילים נשרפים בחלקם לתותח 105 מ"מ
ה„הוביצר“ 105 מ"מ.
משמאל — תרמיל נשרף 152 מ"מ.
מימין — תרמיל נשרף 120 מ"מ.

תמונה מס' 6:
משמאל — כדור 7.62 מ"מ רגיל.
מימין — כדור תרגול מתכלה באותו קוטר.

תמונה מס' 5:
משמאל — כדור מתכלה חדש של "סמית'וסון".
מימין — כדור 9 מ"מ.

ארה"ב תרמיל מתכלה-למחצה, בעל כרכוב מתכתי (ראה תמונה מס' 4). תרמיל זה מאפשר שימוש במלאי התחמושת המצויידת בתרמילי מתכת, מבטל את הצורך בהחלפת הסדנים הקיימים, ועם זאת נושא בתוכו את מרבית יתרונותיה של התחמושת המתכלה. החלק שאינו נשרף מורכב מבסיס-מתכת קצר, הממלא את תפקיד אטימת חלקו האחורי של בית-הבליעה כנגד הלחץ מצד גוי התומר ההודף.

תחמושת מתכלה בנשק קל

קרוב לוודאי שהצלחה מלאה של הניסויים בכדורים בעלי התרמילים המתכלים המיועדים לתותחי רכב-קרב משוריין — עשויה להביא אף לשימוש כללי יותר בהם. עובדה היא, כי חברות מסחריות אמריקניות מנסות לפתח במשך שלוש השנים האחרונות — ובהצלחה ניכרת — כדורי-אקדה, רובים ומקלעים בעלי תרמילים מתכלים.

סיכום

אם יצליחו המפתחים להתגבר על הקשיים שנותרו עדיין, תשמש התחמושת החדשה, בעלת התרמיל המתכלה (בכל הקטרים), כתחמושת שנות השבעים — הודות ליתרונות החיוניים הרבים הטמונים בה.

ד. אי-הסדר בתוך הטנק, שנגרם עם התפוזות התרמילים והפריע לפעולה סדירה של הצוות בתא — נמנע;
ה. כמות הגזים השרופים החודרת לתא הלחימה עם פתיחת הסדן — מוקטנת במידה ניכרת.

יש לזכור, כי תומר התרמיל שאינו מתכתי חייב להיות ניחן בתכונות מכניות ואחרות טובות לא פחות מאלה של הפליו, וזאת — על-מנת שיוכל למלא את כל תפקידי התרמיל. הוא צריך להיות מסוגל לעמוד בטלטולי הדרך, בטלטולי הטנק, בפני רטיבות והצתה עצמית עקב חימום הקנה. בדיקות שנערכו על-ידי הצבא האמריקני הוכיחו כי התרמיל עונה על דרישות אלו.
בעיה שעדיין לא נפתרה בתחום זה כרוכה באטימתו המוחלטת של התרמיל בפני רטיבות. כן לא נמצא עדיין פתרון לאטימת החלק האחורי של קנה-התותח, כדי למנוע דליפת גזים בעלי לחץ גבוה. לשם כך תוכנן ב"שרידן" סדן חדש, המיועד לאטום את בית-הבליעה.

התרמיל המתכלה למחצה

על מנת שלא לבטל את השימוש במלאי התחמושת הקיימת, המצויידת בתרמילי-מתכת, דבר שיחייב החלפת הסדנים שבמערך הטנקים האמריקני, פיתח חיל-החימוש של צבא

שנורקל אחקפל בסנק סי-54

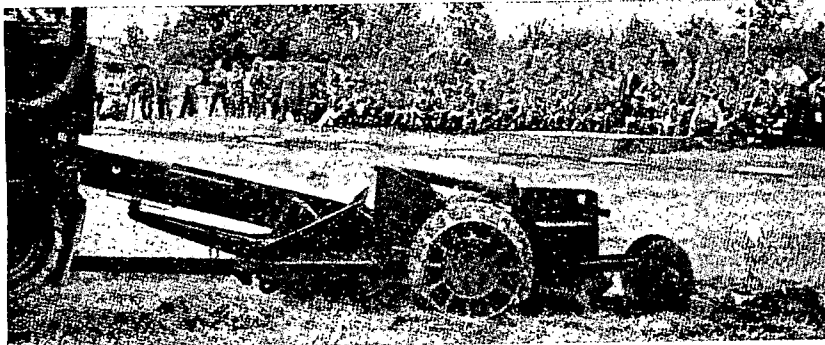
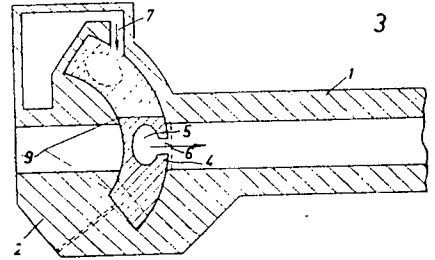
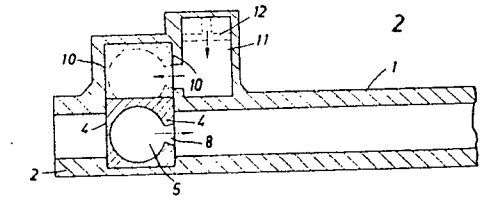
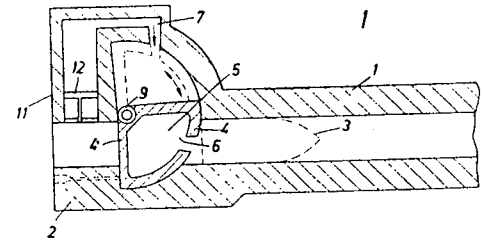
בפולין נעשו נסיונות בסנק "סי-54" עליו הורכב שנורקל לצליחת מכשולי מים תוך צלילה. השנורקל ניתן לקיפול, על-מנת שלא יתבלט בגובהו. סידור זה מאפשר לסנק להיכנס לפעולה מייד אחרי עלותו מתוך המים. הארובה בגובה 4 מטר, ששימשה עד כה כשנורקל, הפריעה לסנק בתנועתו וניתן לפרקה רק מחוץ לסנק.

תוחח בעל סדן מסוג חדש, ללא צורך בתרמיל

מכניס איש הצוות את הקליע (3) לתוך חלל הקנה, ואז חוזר הסדן למקומו — והתוחח מוכן לירי. הואיל והחלקים מותאמים זה לזה בדיוק רב, קיים חריר להוצאת אויר (2) מתוך חלל קטן שמול המגרעת הגדולה של הסדן, וזאת — לצורך נעילה. בפירוט ההמצאה לא ניתן תיאורה של שיטת ההצתה של חומר-הנפץ ההודף, אך אפשר להניח כי ההצתה היא חשמלית וקבועה, ונמצאת בחלקו העליון של התוחח, מעל לסדן או מתחתיו, או בשניהם גם יחד. היתרונות הטמונים ברעיון זה, אם יובא לכלל מימוש, ברורים למדי — ועשויים להביא לפישוט בניית התוחח, תוך ויתור על מנגנון-ירי מסובך, חיסכון במקום כתא-הירי, והגדלת מהירות הירי.

הרעיון העיקרי בהמצאה הוא סדן חלול "מתנייע", הנכנס לתוך מגרעת בבית הבליי"ע, מתמלא שם בחומר-נפץ הודף, מחוזר למקומו בחלקו האחורי של הקנה, וממלא תפקיד של סדן ותרמיל גם יחד. בציור המצורף משורטטות שלוש צורות שונות לביצוע ההמצאה. נפרט בזה את שרטוט מס' 1. לסדן (4) יש ציר (9), המאפשר לו להיכנס לתוך מגרעת בחלקו האחורי של התוחח, שם הוא ממלא בחומר-נפץ הודף על-ידי בוכנה (12), הרוחסת את חומר-הנפץ דרך מעבר מיוחד (7) לתוך חלל הסדן (6). בהיות הסדן במגרעת לצורך מילוי בחומר-הנפץ, ראה על כך גם במאמר "התרמיל המת' כלה", בחוברת זו.

מכשיר חדש להנחת מוקשים אחוצרת בריסניה

מכשיר חדש להנחת מוקשים הוצג על-ידי חיל-התנדסה הבריטי. המכשיר הוא גרור קטן בעל ציר אחד, המחובר לנגמ"ש "F.V. 432" ואלה מרכיביו:

- מוט גרירה.
- סרט מוביל.
- סכין-מחרשה לפתיחת התלם.
- שני סכיני-דיסקו.
- שרשרות-גרירה.

לתוך התלם הפתוח מניחים את המוקשים, שצורתם מלבנית, וזאת — בעזרת התקן אר-טומטי. את המרחקים בין המוקשים ניתן לקבוע מראש ולכוונם במדויק. סכיני-הדיסק ושרשרות-הגרירה סוגרים את התלם. מכ"שיר זה הוא בבחינת חידוש לעומת המכ"שירים מסוגו שפותחו עד כה. רוחב התלם של המכשיר החדש הוא כשליש בלבד מן המקובל. בעזרת מכשיר זה אפשר להניח מוקשים במהירות גדולה פי ארבעים מזו המושגת בעבודת ידיים.

ספרים חדשים

